

Nr 176.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.; given Stockholms slott den 6 mars 1942.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres sjukdom,
enligt Dess nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF.

Gösta Bagge.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 6 mars 1942.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför här-
efter chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Bagge:

Enligt den till 1942 års statsverksproposition fogade bilagan åttonde huvudtiteln, punkterna 118, 124 och 183, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, beräkna för budgetåret 1942/43

dels till Allmänna läroverken: Avlöningar ett förslagsanslag av 28,700,000 kronor;

dels till Kommunala läroverk: Understöd åt vissa kommunala gymnasier ett anslag av 14,000 kronor;

dels ock till Tekniska läroverk: Avlöningar ett förslagsanslag av 1,350,000 kronor.

Sedan utredningen i dessa ärenden numera slutförts, ber jag få anmäla nämnda anslagsfrågor. Tillika anhåller jag att få till behandling upptaga fråga om ändring av ordningen för bestridandet av kostnaderna för student- och realexamina.

I. Ifrågasatta särskilda besparingsåtgärder.

1. Undervisningsskyldigheten för lektorer, adjunkter och ämneslärarinnor.

Gällande bestämmelser m. m.

Gällande bestämmelser om läroverkslärares undervisningsskyldighet återfinnas i vederbörliga avlöningsreglementen samt i läroverksstadgan.

I 3 § 1 mom. civila avlöningsreglementet stadgas generellt, att tjänsteman är underkastad de tjänstgöringsföreskrifter, som meddelas i instruktion, arbetsordning eller annan dylik författning.

Enligt 4 § 4 mom. (jfr 52 § 4 mom. 5) civila icke-ordinariereglementet gäller vidare för extra ordinarie tjänsteman i fråga om tjänstgöringstidens längd vad därom finnes stadgat för jämförlig ordinarie tjänsteman.

I § 132 läroverksstadgan föreskrives, att varje lärare är skyldig att meddela undervisning i de läro- eller övningsämnen, som höra till hans tjänst. Ämneslärare är pliktig att därutöver, då sådant, med hänsyn till de i § 13 (undervisningens fördelning mellan lärarna) och § 133 (se nedan) givna föreskrifterna och till förhållandena i övrigt vid läroverket, av rektor efter samråd med vederbörande lärare provas nödigt, övertaga undervisningen även i andra inom läroverket förekommande ämnen, i vilka han kan anses äga nödiga förutsättningar att undervisa.

Beträffande omfattningen av läroverkslärares undervisningsskyldighet stadgas i § 133. Enligt mom. 2 är sålunda *lektor* skyldig meddela undervisning 20—24 veckotimmar. Är lektorns tjänstgöring till någon del förlagd till andra klasser av realskolan än den högsta eller till lyceets tre lägre kretsar, skall dock den sålunda stadgade undervisningsskyldigheten ökas på sådant sätt, att de nyssnämnda minimi- och maximitalen ökas med en timme för varje fullt femtal veckotimmar, varunder läraren bestrider tjänstgöring på nämnda stadium.

Adjunkt eller *ämneslärarinna* är enligt nyssnämnda moment skyldig meddela undervisning under 24—30 undervisningstimmar i veckan. Har läraren sin tjänstgöring till någon del förlagd till realskolans högsta klass, gymnasiet eller lyceets tre högre kretsar, skall han äga åtnjuta den nedsättning i undervisningsskyldigheten, som följer därav, att nyssnämnda minimi- och maximital minskas med en timme för varje fullt fyrtal veckotimmar, varunder läraren bestrider undervisning på nämnda stadium. Vid bestämmande av lärarens undervisningsskyldighet skall iakttagas, att den beräknas lika med den, som normalt åligger lektor, därest tjänstgöringen till en omfattning av minst 18

veckotimmar är förlagd till realskolans högsta klass, gymnasiet eller lyceets tre högre kretsar.

Enligt mom. 5 av § 133 skall i den undervisningsskyldighet, som åligger lärare, ingå även vissa särskilda åligganden såsom granskning av lärjungarnas skriftliga arbeten, laborationsredogörelser och herbarier, handledning av lärjungarna i deras i § 9 föreskrivna enskilda arbete och medverkan vid ledning av lärjungarnas i § 20 omförmälda friluftsverksamhet, förrättande av morgonandakt samt uppdrag att vara föreståndare för institution och att i övrigt vårda undervisningsmateriel.

Enligt mom. 6 bestämmes inom de i mom. 1—4 stadgade gränserna och med iakttagande av övriga i § 133 givna föreskrifter för varje särskild lärare undervisningstiden med hänsyn till tjänstgöringens beskaffenhet och omfattningen av den tid, som erfordras för fullgörande av de i mom. 5 omförmälda särskilda åliggandena.

Förutom i övrigt stadgad tjänstgöringsskyldighet åligger det enligt mom. 7 varje lärare att, i den mån förhållandena det påkalla, efter av rektor uppgjord fördelning utöva uppsikt vid skrivningar och övriga lärjungarnas arbeten å läroverket ävensom att under raster, morgonandakt eller eljest, då sådant kan påfordras, lämna rektor nödigt biträde vid tillsynen över lärjungarna.

För lärare, vilkens tid i större utsträckning tages i anspråk för lärarkandidaters handledning, ävensom för lärare, som fått sig ålagt ett avsevärt drygare arbete av den art, som i mom. 5 omförmäles, eller annat därmed jämförligt arbete, må slutligen enligt mom. 9, där förhållandena sådant medgiva, de i mom. 2 stadgade lägsta timtalen kunna minskas, dock icke utan skolöverstyrelsens medgivande med mera än två undervisningstimmar i veckan.

Måttet av den undervisning, som uttages av de enskilda lärarna, är av betydelse för beräkningen av det erforderliga antalet icke-ordinarie lärare; en ökning av undervisningsskyldigheten medför minskat behov av anslag till grundavlönningar till icke-ordinarie lärare.

Vid beräkningen av behovet av medel för sistnämnda ändamål har medeltjänstgöringstiden för lektorer, adjunkter och ämneslärarinnor plägat tagas till utgångspunkt. Före ikraftträdandet av 1937 års lönereglering för lärarpersonalen vid de allmänna läroverken och med dem jämförliga läroanstalter hade en medeltjänstgöringstid av 21 undervisningstimmar i veckan för lektorer samt 26 för adjunkter och ämneslärarinnor tagits till utgångspunkt vid anslagsberäkningarna. I samband med nämnda lönereglering ansågs medeltjänstgöringstiden böra höjas med $\frac{1}{2}$ veckotimme för envar av nämnda lärarkategorier (jfr proposition 271/1937, sid. 18—28, och riksdagens skrivelse 469/1937, sid. 11).

1936 års läroverkslönesakkunnigas majoritet framhöll beträffande denna fråga (proposition 271/1937, sid. 25 f.), att arbetsbördan vore mycket olika för olika lärare, i det att den utanför lärorummet fallande tjänstgöringen i vissa fall vore ganska begränsad, i andra däremot högst betydande och betungande. Det vore därför angeläget att tillse, att möjlighet alltjämt funnes till en så stor minskning i undervisningsskyldigheten, som den där utanför fallande tjänstgöringen skäligen kunde anses påkalla. Ur denna synpunkt

vore fördenskuil önskvärt att iakttaga en sådan begränsning vid bestämmandet av undervisningstiden för den enskilde läraren, att den medeltjänstgöring, från vilken överstyrelsen hade att utgå vid beräkning av behovet av icke-ordinarie lärarkrafter, ej behövde höjas med mera än $\frac{1}{2}$ timme till respektive 21 $\frac{1}{2}$ och 26 $\frac{1}{2}$ veckotimmar. Godtagandet av en medeltalsnivå på sätt förordats skulle innebära, att för de särskilt betungade lärarna möjligheten att underskrida det stadgade normala minimiantalet skulle kunna utnyttjas i avsevärt större utsträckning än dittills varit möjligt.

Departementschefen anslöt sig väsentligen till den av de sakkunnigas majoritet uttalade meningen. Han förklarade sig fullt medveten om att i många fall någon ökning av undervisningsskyldigheten för läraren icke rimligen kunde påfordras, utan att tvärtom — dels med hänsyn till särskilt tyngande arbete utöver lektionstimmarna, dels även på grund av lärares vid högre ålder försvagade krafter — en minskning kunde anses skäligen och behövlan. Men i andra fall syntes arbetsbördan ej vara så betungande, att icke en måttlig ökning kunde ske. Departementschefen instämde emellertid med de sakkunniga däri, att tillämpningen av bestämmelserna om undervisningsskyldigheten borde så avvägas, att medeltjänstgöringen ökades med $\frac{1}{2}$ timme för ifrågavarande lärare.

Riksdagen instämde i det av departementschefen gjorda uttalandet. Med anledning av vad från ett flertal håll framhållits angående de menliga följderna för de icke-ordinarie lärarna, som en ökning av tjänstgöringstiden för de ordinarie kunde medföra, uttalade riksdagen i samband härmed, att det givetvis vore att beklaga, därest tillämpningen av de nya bestämmelserna skulle i avsevärd mån medföra försämrade utsikter eller beskurna anställningsmöjligheter för icke-ordinarie lärare, men att den dominerande synpunkten här dock enligt riksdagens mening måste anses vara bestämmandet av den arbetskvantitet, som lämpligen och skäligen borde av staten utkrävas av dem, som vunnit ordinarie anställning i dess tjänst.

Spörsmålet om en ytterligare ökad undervisningsskyldighet har därefter varit föremål för behandling inom ecklesiastikdepartementet. Med anledning av en från departementet remitterad promemoria i ämnet framhöll *skolöverstyrelsen* bland annat följande:

En ökning av undervisningsskyldigheten med $\frac{1}{2}$ veckotimme innebure, att i stället för ett av överstyrelsen för läsåret 1940—1941 beräknat utvidgningsbehov av 80 lärare skulle träda ett utvidgningsbehov av endast 29 lärare. En ökning av undervisningsskyldigheten med 1 veckotimme skulle innebära, att i stället för ett utvidgningsbehov av 80 lärare skulle inträda en minskning med 19.

Det årliga ersättningsbehovet på lärarbanan torde på grundval av den utredning, som verkstälts av de sakkunniga rörande tillströmningen till de intellektuella yrkena, kunna uppskattas till 120 personer. Omkring 20 platser härav täcktes genom utexamineringen från högre lärarinneseminariet. Utvidgningsbehovet vid ostörd utveckling hade beräknats till 80 personer. Därtill skulle komma ett utvidgningsbehov på omkring 20 personer vid andra högre läroanstalter än de allmänna läroverken. Behovet av ny akademiskt utbildad lärarkraft skulle sålunda i händelse av ostörd utveckling förmodligen ha uppgått till ganska nära 200 personer läsåret 1940—1941.

Tillströmningen till lärarbanan vore i stort sett anpassad efter dessa förhållanden. Besparingsåtgärder av ifrågasatt omfattning skulle betyda en plöts-

lig, nära nog katastrofal försämring av arbetsutsikterna för dem, som planlagt sin akademiska utbildning med tanke på en blivande bana i den högre undervisningens tjänst och just stode vid slutet av denna utbildning.

Lärarnas undervisningsskyldighet hade höjts så sent som läsåret 1938—1939 efter en avvägning, som ägt rum i samband med den av 1937 års riksdag beslutade löneregleringen för lärare. Längre gående indragningar måste, åtminstone om de bleve bestående för längre tid, ovillkorligen väcka till liv en rad av de ofta svårbemästrade och bekymmersamma frågor, som plögade åtfölja anpassningsrubbningsarbetet av denna art. Överstyrelsen kunde för sin del icke biträda tanken på så långt gående reduktioner och måste följaktligen betrakta den förelagda uppgiften att hålla läroverkens avlöningsstat inom den nuvarande ramen såsom knappast lösbar under de förutsättningar, från vilka problemet för det dåvarande måste angripas.

Statskontoret framhöll i anledning av vad överstyrelsen anfört bland annat:

Även om de ifrågasatta begränsningarna vid de allmänna läroverken — vare sig med eller utan ökning av undervisningsskyldigheten — skulle minska den akademiska ungdomens möjligheter att vinna inträde å lärarbanan, kunde icke detta få hindra statsmakterna att i en situation som den närvarande vidtaga erforderliga besparingsåtgärder. I detta sammanhang ville statskontoret — som tillika erinrade om de verkningar för såväl lärarpersonalen som den akademiska ungdomen, som inkallelserna till militärtjänstgöring hade — framhålla, att läroverkslärarnas sammanlagda tjänstgöringstid per år syntes icke obetydligt understiga övriga statstjänstemäns. Under åberopande av vad sålunda anförts ansåge sig statskontoret böra förorda en ökning av undervisningsskyldigheten för lärarna. Beträffande ökningen omfattning ville statskontoret tills vidare stanna för en timme per vecka. Ämbetsverket förutsatte, att motsvarande ökning genomfördes vid övriga statliga ävensom statsunderstödda kommunala och enskilda läroanstalter.

I *propositionen nr 154* till 1940 års lagtima riksdag föreslogs, att anslagsberäkningarna skulle grundas på en sådan tillämpning av gällande bestämmelser angående lektorsers, adjunkters och ämneslärarinnors undervisningsskyldighet, att medeltjänstgöringen för läsåret 1940—1941 utsträcktes med en halv undervisningstimme i veckan (alltså till för lektor i genomsnitt 22 veckotimmar och för adjunkt i genomsnitt 27 veckotimmar). Enligt skolöverstyrelsens beräkning skulle därigenom en besparing av 280,000 kronor kunna påräknas för nämnda läsår. Mer långtgående åtgärder skulle kunna ifrågasättas. Med tanke på de besvärningar i läroverksorganisationen, som i övrigt föresloges, och dessa besvärningars återverkan på lärarna och deras anställningsförhållanden syntes man dock icke böra sträcka sig längre än till vad sålunda förordats. Förslaget syntes sammantaget med de övriga åtgärder, som ifrågasattes, kunna betraktas som en under de förhållanden, som rådde, lämplig medelväg mellan de olika synpunkter, vilka kunde göras gällande.

Till stöd för detta förslag anförde jag i propositionen i huvudsak följande:

Den dittills gällande undervisningsskyldigheten för ifrågavarande lärare kunde synas vara av ringa omfattning. Emellertid växlade de enskilda lärarnas arbetsbelastning i hög grad alltefter omfattningen av de särskilda åligganden, som inginge i deras uppgifter vid sidan av arbetet under lektionstim-

marna. En mera betydande höjning av medeltjänstgöringstiden skulle — såsom framhållits vid riksdagsbehandlingen av denna fråga år 1937 — förminska möjligheterna att medgiva en så stor minskning i undervisningsskyldigheten för särskilt betungade lärare, som den utanför lektionstimmarna fallande tjänstgöringen skäligen kunde anses påkalla.

Under rådande extraordinära förhållanden syntes nämnda skäl icke med samma fog kunna åberopas mot en ytterligare höjning av den genomsnittliga undervisningsskyldigheten, därest en sådan ur andra synpunkter skulle finnas lämplig och möjlig. Kunde man genom en försiktig höjning av undervisningsskyldigheten undvika att i allt för stor omfattning vidtaga besparingsåtgärder, som skulle gå ut över läroverksundervisningens standard, syntes en sådan lösning av frågan om nedbringande av kostnaderna för de allmänna läroverken och därmed jämförliga anstalter böra förordas. Härtill komme, att i rådande brydsamma tid av de i det allmännas tjänst anställda måste utkrävas en större arbetsprestation än den, som i vanliga fall uttoges, något som beträffande civiltjänstverksamheten i övrigt som regel kunde ernås därigenom, att — trots en i många fall ökad arbetsbörda — förstärkningar av avlöningsanslagen endast undantagsvis och då i begränsad omfattning beviljades. På grund av de inom undervisningsväsendet rådande särskilda organisatoriska förhållandena — anslagsmedel beviljades för vidmakthållande av undervisningen efter ett timschema, som förutsatte en viss bestämd medeltjänstgöring för lärarna, och den utanför tidsschemat fallande tjänstgöringen vore till sin omfattning i stort sett icke underkastad några nämnvärda förändringar — vore det vid de förevarande läroanstalterna icke möjligt att ernå en sådan ökad arbetsprestation på annat sätt än genom att höja den medeltjänstgöringstid för lärarna, på grundval av vilken anslagsmedlen till avlöningar till icke-ordinarie personal beräknades. Vad av skolöverstyrelsen yttrats rörande nackdelen ur de obehörade lärarnas och läraraspiranternas synpunkt av en ökning av undervisningsskyldigheten liksom över huvud taget av statliga besparingsåtgärder inom undervisningsväsendet vore värt att noga beaktas. Såsom 1937 års riksdag yttrat, borde dock den dominerande synpunkten anses vara bestämmandet av den arbetskvantitet, som lämpligen och skäligen borde av statsverket utkrävas av dem, som vunnit ordinarie anställning i dess tjänst.

Riksdagen (skrivelse nr 264) biföll Kungl. Maj:ts förslag under uttalande av att förhållanden kunde uppkomma — särskilt genom inkallelser i vidgad omfattning av lärare till militärtjänstgöring — vilka påkallade längre gående åtgärder med avseende å tjänstgöringsskyldigheten än de sålunda beslutade; vid sådant förhållande borde det vara öppet för Kungl. Maj:t att ytterligare provisoriskt utsträcka tjänstgöringsskyldigheten.

Frågan om en än ytterligare ökning av undervisningsskyldigheten för ifrågavarande lärargrupper upptogs till behandling även vid 1941 års riksdag. I sina anslagsäskanden diskuterade *skolöverstyrelsen* möjligheterna att vidtaga än längre gående besparingsåtgärder vid läroverken. Överstyrelsen ansåg sig dock icke kunna tillstyrka några generella sådana åtgärder.

Enligt överstyrelsens beräkning skulle en ytterligare ökning av undervisningsskyldigheten medföra följande minskning av lärar- och anslagsbehovet:

Höjning i veckotimmar	Minskat lärarbehov			Minskat anslagsbehov		
	Allmänna läroverk	Högre kom- munala läro- anstalter	Summa	Allmänna läroverk	Högre kom- munala läro- anstalter	Summa
1/2	45	5	50	247,000	79,000	326,000
1	88	33	121	482,000	180,000	662,000
1 1/2	130	53	183	713,000	277,000	990,000

Vid en del av de minsta läroverken bestredes redan all undervisning av de ordinarie lärarna. Detta vore fallet i 78 läraravdelningar. Besparingsmöjligheterna genom ökning av lärarnas tjänstgöring vore därigenom för dessa läroverks del redan konsumerade.

En ökning av undervisningsskyldigheten kunde näppeligen komma i fråga annat än i samband med en allmän höjning av den dagliga tjänstgöringstiden för tjänstemän inom den civila statsförvaltningen. En ökning av lärarnas undervisningsskyldighet med 3 1/2 veckotimmar skulle procentuellt ungefärligen motsvara en ökning av arbetstiden inom statsförvaltningen i övrigt från 42 till 48 timmar per arbetsvecka.

Man kunde även anlägga synpunkten av en rättvis avvägning av lön och arbete för olika grupper av tjänstemän och för olika grupper av lärare inhördes. En noggrann avvägning från sådana utgångspunkter vore en given förutsättning för varje löneroglering, och det torde icke kunna bestridas, att dessa synpunkter också vittgående beaktats vid den löneroglering, som så sent som år 1938 genomförts för lärarna. Enligt överstyrelsens mening hade den avvägning, som då företagits, i stort sett varit rättvis. En ensidig ökning av tjänstgöringen för lärarna i gemen eller för någon viss lärargrupp torde svårigen kunna motiveras från dessa utgångspunkter.

Man kunde ock betrakta frågan med utgångspunkt från de krav på ökad effektivitet, som ställdes på medborgarna i en svår krissituation.

Enligt all erfarenhet innebure förhandenvaron av alltför stora kontingenter oplacerad akademiskt utbildad arbetskraft åtskilliga svårbemästrade frågor. En omskolning av sådan arbetskraft för andra uppgifter torde i regel vara svår att genomföra. Det vore därför enligt överstyrelsens mening högst angeläget, att alltför bryska anpassningsstörningar förhindrades, så långt detta med till buds stående resurser vore möjligt.

På det dåvarande stadiet ansåge sig överstyrelsen ha fullgoda skäl att icke tillstyrka att genom en ny höjning av lärarnas undervisningsskyldighet åstadkomma ytterligare personalindragningar.

Statskontoret föreslog höjning av undervisningsskyldigheten med en veckotimme.

Enligt statskontorets mening borde en ökad undervisningsskyldighet kunna påläggas läroverkslärarna, även om icke någon generell i siffror uttryckt förlängning skulle ske av arbetstiden för statstjänstemännen i övrigt. I detta sammanhang ville statskontoret framhålla, att läroverkslärarnas sammanlagda tjänstgöringstid per år syntes icke obetydligt understiga övriga statstjänstemäns.

Erinras kunde ock i detta sammanhang, att Kungl. Maj:t genom kungörelsen 1940: 397 förordnat, att under sommarmånaderna 1940 arbetstiden

vid statliga verk och myndigheter icke skulle inskränkas så mycket som eljest om somrarna.

I fråga om den omfattning, i vilken höjning av undervisningsskyldigheten för läroverkslärarna nu borde ske, ville statskontoret begränsa sig till att föreslå en höjning med 1 veckotimme. Då emellertid vid bifall härtill medeltjänstgöringen för adjunkter skulle komma att ligga allenast 2 veckotimmar under maximitjänstgöringen (30 veckotimmar) men 4 veckotimmar över minimitjänstgöringen (24 timmar i veckan), syntes maximitjänstgöringen böra ökas med 1 veckotimme. En liknande ökning torde bli nödvändig för lektoreorna.

Även om den akademiska ungdomens möjligheter att vinna inträde å lärarbanan skulle minskas, kunde detta icke få hindra statsmakterna att i nuvarande krisläge vidtaga erforderliga besparingsåtgärder.

I 1941 års *åttonde huvudtitel* (sid. 177) föreslogs ingen höjning av undervisningsskyldigheten. I detta hänseende anförde jag bland annat följande:

En ytterligare höjning av undervisningsskyldigheten försämrade icke undervisningsresultatet under förutsättning, att gränsen för lärarnas förmåga att prestera en fullgod undervisning icke därigenom överskredes. Ur denna synpunkt och under nämnda förutsättning vore en höjning av undervisningsskyldigheten icke ägnad att i samma grad som övriga diskuterade besparingsåtgärder ingiva betänkligheter. Vid bedömandet av lämpligheten av en sådan åtgärd finge emellertid även hänsyn tagas till den skärpning av arbetslösheten bland lärarna — till icke oväsentlig del vållad av de redan vidtagna besparingsåtgärderna — som skulle bli följderna därav. För egen del hade jag kommit till den uppfattningen, att ytterligare åtgärder i denna riktning med hänsyn härtill icke för det dåvarande borde tillrådas.

Riksdagen (skrivelse nr 196) uttalade, att, så länge dåvarande överskott på lärare bestode, åtgärder i syfte att ytterligare höja ämneslärarnas undervisningsskyldighet knappast torde vara att tillråda. I den mån arbetslösheten på detta område avvecklades, komme frågan emellertid i annat läge och torde då böra upptagas till förnyat bedömande. Riksdagen erinrade om det uttalande i förevarande ämne, som gjordes av 1940 års lagtima riksdag i dess skrivelse nr 264, vartill riksdagen hänvisade.

Besparingsberedningens förslag.

a) Allmänna synpunkter.

Frågan om läroverkslärarnas undervisningsskyldighet hade under senaste kvartsseklet upprepade gånger varit föremål för överväganden. Vid ett par tillfällen hade ökning av deras tjänstgöring för vecka vidtagits. Den senaste ändringen hade vidtagits från och med läsåret 1940—1941, då medeltjänstgöringstiden ökats med en halv undervisningstimme för vecka. Även senare hade övervägts en ytterligare ökning i undervisningsskyldigheten, vilken dock i dåvarande sammanhang avböjts med hänsyn bland annat till förekomsten av viss arbetslöshet bland lärarna.

Besparingsberedningen ansåge, att sistnämnda och övriga i olika sammanhang anförda förhållanden icke borde få föranleda att spørsmålet om lärar-

nas undervisningsskyldighet nu undanskötes. Härför talade icke endast stats-ekonomiska skäl. Det måste därjämte betraktas såsom ett allmänt intresse — ej minst för den studerande ungdomen och för dem, som stode inför valet av levnadsbana — att, såvitt möjligt, klarhet skapades om det framtida behovet av nyrekrytering på lärarbanan. Bestämmande härför vore givetvis i första hand dels den omfattning, det allmänna ansåge sig kunna giva åt det högre skolväsendet, och dels den arbetsprestation, som ansåges böra uttagas av varje enskild lärare.

Med en dylik uppläggning av problemet kunde besparingsberedningen icke förorda, att ett ställningstagande beträffande en utökad tjänstgöringstid för lärarna skötes på framtiden med hänsyn väsentligen till den skärpta arbetslöshet, som kunde vara att förvänta under en övergångstid. Den sistnämnda omständigheten syntes icke böra påverka det principavgörande, varav särskilt ur ovan angivna synpunkter behov torde föreligga, ehuru väl vid beslutets genomförande skälig hänsyn torde kunna fästas vid eventuellt rådande arbetslöshet bland lärare, vilka redan erhållit anställning på lärarbanan.

Besparingsberedningens förslag beträffande allmänna läroverkens ämneslärare avsåges i tillämpliga delar gälla även ämneslärarna m. fl. vid högre lärarinneseminariet, folk- och småskoleseminarier och tekniska läroverk samt de högre kommunala läroanstalterna.

b) Den nuvarande undervisningsskyldigheten.

I den allmänna diskussionen utginge man som regel ifrån, att lektorns samt adjunktens undervisningsskyldighet skulle utgöra 20—24 respektive 24—30 veckotimmar. Som framginge av ovan anförda bestämmelser gällde emellertid detta endast, om nämnda lärare hade hela sin undervisning förlagd, beträffande lektor till gymnasiet, lyceets tre högre kretsar och realskolans högsta klass (i det följande benämnt »högstadiet») samt beträffande adjunkt och ämneslärarinna till andra klasser av realskolan än den högsta eller till lyceets tre lägre kretsar (i det följande benämnt »lågstadiet»).

Eljest trädde de i § 133 mom. 2 läroverksstadgan stadgade föreskrifterna om ökning respektive minskning av tjänstgöringsskyldigheten i tillämpning. I den mån lektorn tjänstgjorde på lågstadiet förskötes sålunda hans tjänstgöringslatitud uppåt och i den mån adjunkten och ämneslärarinnan tjänstgjorde på högstadiet skedde motsvarande förskjutning nedåt. Inom besparingsberedningen hade med ledning av uppgifterna i skolkatalogerna för höstterminen 1940 beträffande de *högre* allmänna läroverken verkställts beräkning rörande ifrågavarande ämneslärares (även de extra ordinaries) tjänstgöringslatituder läsåret 1940—1941. Latituderna framginge av nedanstående sammanställning.

Latitud veckotimmar	Lektorer antal	Adjunkter och ämnes- lärarinnor antal
20—24	317	
21—25	40	
22—26	14	
20—24		237
20—26		94
21—27		235
22—28		257
23—29		251
24—30		189
Summa	371	1,263

Av det anförda framginge sålunda, att omfattningen av lektorns respektive adjunktens och ämneslärarinnans tjänstgöringsskyldighet i verkligheten vore beroende av det skolstadium, inom vilket han undervisade.

c) Den skäligen storleken av lärarnas arbetsprestation.

Under det tidigare skedet av diskussionen beträffande ämneslärarnas vid läroverken undervisningsskyldighet hade frågan enbart bedömts med utgångspunkt från den arbetsprestation, som skäligen borde uttagas av den enskilde läraren. Sedermera har på ifrågavarande spörsmål i hög grad även lagts arbetslöshetssynpunkter.

Vid bedömandet av den arbetsprestation, som skäligen borde utkrävas av den enskilde läraren, hade man jämväl syftat till en rättvis avvägning därutinnan olika grupper tjänstemän emellan. Denna *avvägning mellan ämneslärarna och civilstatens övriga tjänstemän* ställde sig emellertid icke enkel.

Det vore visserligen uppenbart, att lärarens tjänstgöring i lektionstimmar räknat måste avsevärt understiga tjänstemannens stadgade lägsta tjänstetid å arbetsrummet. Detta följde främst därav, att läraren normalt i större eller mindre utsträckning hade förberedelse- och annat arbete av olika slag utom lektionstimmarna. Lärarlönekommittén hade på sin tid uppskattat omfattningen av detta arbete till i genomsnitt tre timmar för läsdag — en siffra som, även om den icke torde vara beräknad i underkant, dock gäve en föreställning om läget. Lärarkallet måste också i och för sig anses innefatta moment av särskilt tröttande natur. Det vore sålunda uppenbart, att lärarens verksamhet under lektionen normalt vore mera slitande än det arbete genomsnittstjänstemannen fullgjorde på sitt tjänsterum. Läraren torde ha mindre möjlighet än tjänstemannen i genomsnitt att anpassa sitt arbete efter tillfälliga indispositioner och dylikt. Han måste ständigt arbeta efter ett på förhand bestämt schema såväl i avseende å tid som arbetets art. Den begränsning av lärarens undervisning, som med hänsyn till angivna förhållanden fastställts, vore också avsevärd. Adjunkten exempelvis hade maximalt 30 veckotimmars undervisning mot tjänstemannens minimum av 42 timmars

tjänstgöring i veckan. Beroende på omfattningen av lärarens särskilda åligganden m. m. minskades emellertid hans tjänstgöring ytterligare högst 6 veckotimmar eller i genomsnitt 3 veckotimmar. Genomsnittligt borde alltså adjunktens tjänstgöring omfatta 27 veckotimmars undervisning mot tjänstemannens 42 timmar. Härtill komme emellertid, att tjänstemannens tjänstgöringstid endast utgjorde ett stadgat minimum och att av honom i stor utsträckning uttoges en avsevärt längre arbetstid — och detta ej blott med en eller annan timme i veckan utan denna tid per arbetsdag. Man borde i detta sammanhang därjämte beakta, att lärarens lektion omfattade 40—45 minuter mot tjänstemannens arbetstimme om 60 minuter samt att läraren under en avsevärt längre del av året än tjänstemannen åtnjöt fullständig ledighet.

Lärarens ledighet omfattade icke endast sommar- och julferierna utan jämväl under loppet av läsåret lovdagar. Därtill komme ett antal dagar, då läraren vore helt fri från undervisning men då han på annat sätt vore mer eller mindre sysselsatt för skolans räkning, såsom dagar vid terminens början och slut samt för lärarna på högstadiet ett icke obetydligt antal dagar, då eleverna hade skrivningar på lärorummet och lärarna allenast biträdde med vakthållning eller vore lediga. En föreställning om det antal dagar om året, lärarna fullgjorde vanlig undervisning, lämnade uppgifterna i följande sammanställning.

Lsåret omfattar 38 veckor =	266 dagar
Avgår sön- och helgdagar =	44 »
Brutto läsdagar =	222 dagar.

Härifrån avgå vissa dagar vid läsårets början och slut samt lovdagar:			
vid termins början och slut	omkring 6 dagar		
av rektor beviljade lov	4 — 6 »		
friluftslöv	10 — 12 »		
påsk	4 »		
pingst	2 »	26 —	30 dagar
		Netto läsdagar	196 — 192 dagar.

Härtill komme, att för lärarna på högstadiet avginge den tid, då de under skrivdagar hade vakttjänstgöring eller vore helt lediga. Skrivdagarnas antal framginge av nedanstående sammanställning liksom ock antalet faktiska läsdagar om året för eleverna i vissa klasser och ringar:

Klass eller ring	Antal skrivdagar på lärorummet per läsår	Antal faktiska läsdagar per läsår för eleverna	
		minst	högst
5 ^a och 4 ^a	17	175	179
L I ^a	13,5	178,5	182,5
L II ^a och L I ^b	17	175	179
L III ^a och L II ^b	23	169	173
L IV ^a och L III ^b	20	172	176
R I ^a	18	174	178
R II ^a och R I ^b	18	174	178
R III ^a och R II ^b	24	168	172
R IV ^a och R III ^b	21	171	175

Vad sålunda anförts hade självfallet icke åsyftat att förringa värdet av lärarens prestationer. Avsikten hade allenast varit att i någon mån påvisa, att tungan av lärarens arbete utanför lektionsrummet och av lektionsundervisningens krävande natur måste anses vara väl uppvägd av för lärarkåren speciella förmåner i andra avseenden. I och för sig vore det givetvis önskvärt, att alla tankar på en utökad undervisningstid för lärarna kunde avvisas. Därest detta av andra skäl icke läte sig göra, syntes emellertid de gjorda jämförelserna mellan lärarnas och tjänstemännens normala arbetsbörla icke rimligen kunna åberopas såsom ett stöd emot en måttlig ytterligare ökning av lärarnas genomsnittliga tjänstgöringstid.

Men även dylika jämförelser förutan syntes det under viss förutsättning icke orimligt med en måttlig ytterligare ökning av lärarnas undervisningskyldighet. Förutsättningen skulle vara, att alltfört i huvudsak hittillsvarande *möjligheter till nedsättning av den enskildes lärarens tjänstgöring* bibehölls. Somliga lärare belastades nämligen med skrivlag och andra liknande s. k. särskilda åligganden i en utsträckning, som skäligen borde föranleda en mycket avsevärd minskning av lektionsundervisningen. Stundom kunde därjämte med hänsyn till lärarens ålder eller eljest fysiska och psykiska uthållighet en tämligen betydande nedsättning i hans undervisningsskyldighet vara rationell även ur allmän ekonomisk och pedagogisk synpunkt. Nämda förutsättning föreläge, även om medelundervisningstiden höjdes, därest samtidigt lärarnas maximitjänstgöringstid ökades. I den mån de statsfinansiella förhållandena påkallade en minskning av kostnaderna för skolundervisningen, syntes under angivna förutsättning det vara också sakligt möjligt och rimligt med en *höjning av medeltjänstgöringstiden* för ifrågavarande ämneslärare med upp till en veckotimme. För att kunna bibehålla nuvarande minimala i de för lärarna gällande latituderna (för lektor 20 och för adjunkt 24 veckotimmar) erfordrades samtidigt *höjning av maximitjänstgöringstiden* med upp till 2 veckotimmar. Detta skulle i praktiken medföra, att av de lärare, som icke i särskilt stor utsträckning belastades med s. k. särskilda åligganden, och av dem, som stode i sin fulla arbetskraft, en ökad arbetsprestation finge uttagas. Detta syntes — om man ville se till realiteter — icke orimligt. Det borde framhållas, att en ökning av 2 veckotimmar icke utgjorde mer än i genomsnitt 15 minuters ökad daglig lektionstid.

Det vore omfattningen av lärarnas medeltjänstgöringstid, som vore av betydelse ur kostnadssynpunkt. Däremot påverkades icke statens kostnader av att vissa lärare finge sin undervisning nedsatt under det fastställda och som skäligen ansedda medeltalet, därest samtidigt en motsvarande högre undervisningstid uttoges av andra lärare. Ju högre nämnda medeltal bestämdes, desto större vore behovet av att i det enskilda fallet kunna nedsätta lärarens undervisning. Att samtidigt av andra lärare en avsevärt högre undervisning än den genomsnittliga rimligen kunde uttagas därom torde tvivel icke behöva råda. Vid en relativt hög medeltjänstgöringstid borde sålunda

spännvidden mellan latitudens maximi- och minimala vara motsvarande större.

Om antalet ordinarie lärare vid ett läroverk vore större än att envar av dem kunde givas den tjänstgöring, som enligt fastställda grunder borde tilldelas honom, borde en minskning av de ordinarie lärarnas antal vid läroverket ske, exempelvis genom förflyttning.

Vad besparingsberedningen ifrågasatt angående höjning av maximala i latituderna med 2 veckotimmar behövde — under i övrigt oförändrade förhållanden — icke innebära, att lärarna i någon större utsträckning komme att åläggas en undervisning, motsvarande det höjda maximalet i den för läraren gällande latituden. Endast i relativt få fall förekomme nämligen för närvarande *uttagande av maximiundervisningstiden* och detta komme vid ett genomförande av vad ovan ifrågasatts icke att ske i större utsträckning än hittills. Läget i detta avseende beträffande ämneslärarna vid de *högre* allmänna läroverken höstterminen 1940 (enligt i skolkatalogerna lämnade uppgifter) framginge av följande sammanställningar (halva veckotimmar hade höjts till närmaste hela tal):

Lektorer:

Undervisning enligt katalogerna höstterminen 1940	Timalslatituder			Summa lärare
	20—24	21--25	22—26	
veckotimmar	antal	antal	antal	
18	1			1
19	5	1		6
20	32	4	2	38
21	72	7	3	82
22	120	17	7	144
23	59	7		66
24	22	7		29
25	2			2
26	1	1		2
27				
28	1			1
Summa lärare	315	44	12	371

Adjunkter och ämneslärarinnor:
(även extra ordinarie)

Undervisning enligt katalogerna höstterminen 1940	T i m t a l s l a t i t u d e r						Summa lärare
	24—30	23—29	22—28	21—27	20—26	20—24	
veckotimmar	antal	antal	antal	antal	antal	antal	
20	1		2		1	9	13
21			3	8	9	23	43
22		7	9	9	12	61	98
23	3	7	19	41	22	73	165
24	7	21	44	69	32	45	218
25	29	62	63	67	12	20	253
26	54	86	67	31	5	3	246
27	61	48	35	8	1	3	156
28	29	19	13	1			62
29	5	1	2	1			9
30							
Summa lärare	189	251	257	235	94	237	1,263

Den senare sammanställningen utvisade, att adjunkterna och ämneslärarinnorna i stor utsträckning tjänstgjorde — förutom givetvis i realskolans högsta klass — även på gymnasiet. Av de i sammanställningen redovisade 1,263 lärarna hade sålunda endast 189 enbart eller nästan enbart tjänstgöring på lågstadiet. De övriga tjänstgjorde i så stor utsträckning på högstadiet, att för dem tillämpades reducerade latituder.

I fråga om adjunkterna (inklusive, liksom i det följande, ämneslärarinnorna) kunde vidare märkas, att ingen ålagts en undervisning av 30 veckotimmar och endast ett mindretal 29 veckotimmar. För de enbart på lågstadiet tjänstgörande adjunkterna utgjorde sålunda, med ett fåtal undantag, latituden i verkligheten 24—28 veckotimmar och icke 24—30 veckotimmar. Även av de adjunkter, som hade en reducerad timtalslatitud, uttoges i förhållandevis liten utsträckning de högsta (eller högre) och näst högsta timtalen såsom framginge av följande sammanställning:

Adjunkter och ämneslärarinnor:

Undervisning h. t. 1940	T i m t a l s l a t i t u d e r					
	24—30	23—29	22—28	21—27	20—26	20—24
veckotimmar	antal	antal	antal	antal	antal	antal
23						73
24						45
25					12	20
26				31	5	3
27			35	8	1	3
28		19	13	1		
29	5	1	2	1		
30						
Summa lärare	5	20	50	41	18	144
Hela antalet lärare	189	251	257	235	94	237

De enbart eller övervägande å lågstadiet tjänstgörande lärarna hade alltså i avsevärt mindre utsträckning ålagts tjänstgöring, motsvarande de högsta eller näst högsta timtalen i respektive timtalslatituder. Detta förhållande vore såtillvida anmärkningsvärt som omfattningen av de s. k. särskilda åliggandena torde vara mindre på nämnda stadium än på högstadiet. Man torde med fog kunna ifrågasätta, om icke just beträffande denna grupp lärare en ökad tjänstgöring kunde uttagas utan större olägenheter. En skäligen bedömningsgrund härför syntes vara, att normalt den lärare, som icke i större omfattning belastades av s. k. särskilda åligganden, skulle bestrida maximitjänstgöring inom den för honom gällande latituden. Med utgångspunkt härifrån skulle övriga lärare åläggas en i förhållande till de särskilda åliggandena reducerad undervisningsskyldighet.

Beträffande lektorerna framginge av nedanstående sammanställning den omfattning, i vilken de högsta (eller högre) och näst högsta timtalen i de dessa lärare gällande latituderna uttagits.

Lektorer:

Undervisning h. t. 1940	T i m t a l s l a t i t u d e r		
	20—24	21—25	22—26
veckotimmar	antal	antal	antal
23	59		
24	22	7	
25	2		
26	1	1	
27			
28	1		
Summa lärare	85	8	
Hela antalet lärare	315	44	12

Inom de för respektive lärare gällande timtalslatituderna hade således lärarna på högstadiet — trots mera omfattande särskilda åligganden — en relativt större undervisning än lärarna på lågstadiet. Nu gällande grunder i fråga om medeltjänstgöringstid möjliggjorde alltså ett bestämmande av den enskilde lärarens undervisningsskyldighet så, att denna, i fråga om adjunkterna, icke i något fall uppnådde det absolut högsta timtalet (30 veckotimmar) och beträffande samtliga lärarkategorier endast i förhållandevis liten utsträckning motsvarade de högsta och näst högsta timtalen i respektive latituder.

Ett system, enligt vilket vid bestämmande av den enskilde lärarens undervisningsskyldighet utgångspunkten skulle vara, att normalt den lärare, som icke i större omfattning belastades av s. k. särskilda åligganden skulle bestrida maximitjänstgöring inom den för honom gällande latituden, tillämpa-

des enligt uppgift exempelvis i Finland. Inom besparingsberedningen hade verkställt en beräkning enligt denna princip. Därvid hade man i huvudsak utgått från följande reduceringsregler: skrivlagen hade ansetts motsvara, 1 skrivlag om 30 böcker 1 veckotimme, 2 skrivlag om tillhopa 30—60 böcker 2 veckotimmar, 3 skrivlag om tillhopa 60—80 böcker 3 veckotimmar, 4 skrivlag om tillhopa 80—100 böcker 4 veckotimmar, 5 skrivlag om tillhopa 100—110 böcker 5 veckotimmar och 6 skrivlag om tillhopa 110—120 böcker 6 veckotimmar. Vid tillämpning härav hade skrivlag i modersmålet och latin värderats något högre än i övriga ämnen. Hänsyn hade även tagits till laborationer, rättskrivningar och provräkningar m. m. samt i någon mån även till herbariegranskning.

Enligt vad den inom besparingsberedningen, av en särskilt tillkallad expert verkställda undersökningen utvisade, hade (enligt uppgifter i skolkatalogerna) de i förutnämnda sammanställningar avsedda 1,634 ämneslärarna höstterminen 1940 bestritt sammanlagt 39,267 veckotimmars undervisning. Därest envar av dem hade undervisat det antal veckotimmar, som motsvarat maximum i den för läraren gällande latituden, hade i stället av samma lärare undervisats sammanlagt 43,594 veckotimmar. Sistnämnda tal hade emellertid enligt de grunder som nyss nämnts bort reduceras till 40,095 veckotimmar för att kompensera vissa lärare för deras s. k. särskilda åligganden m. m. Medeltjänstgöringen för ifrågavarande lärare skulle emellertid med denna bedömningsgrund och *vid oförändrat maximum* ha blivit omkring en halv veckotimme högre än den nu tillämpade. Även denna undersökning syntes sålunda stödja vad som förut anförts i fråga om det skäligen i att uttaga en måttligt höjd medelundervisningstid av dessa lärare.

d) Arbetslöshetssynpunkter.

Man torde böra göra en viss åtskillnad mellan sådana besparingsaktioner, som föranledde att redan inom undervisningsväsendet anställda befattningshavare avskedades, och sådana, som endast innebure en minskad nyrekrytering av lärare. Hittills torde de vidtagna besparingsåtgärderna endast ha inneburit konsekvenser i sistnämnda avseende.

Antalet klassavdelningar och lärjungar i *realskolans första klass* och *lyceets första krets* höstterminen nedannämnda år utgjorde:

År	lärjungar	klassavdelningar
1935	9,414	317
1936	9,659	326
1937	9,644	326
1938	9,933	335
1939	10,350	346
1940	9,971	341
1941	10,431	348

Något minskat lärarbehov i samband med begränsning av antalet ovan nämnda nybörjarklasser hade sålunda icke uppstått. För läsåren 1940/42 hade dock vissa åtgärder vidtagits, som föranlett minskat lärarbehov i nämnda och övriga klasser i läroverken. 1940 års ökning av undervisnings-skyldigheten hade sålunda eliminerat omkring 50 lärare, samma års höjning av elevantalet i klasserna omkring 29 lärare, indragning av vissa läro-

verkslinjer omkring 4 lärare, sammanslagning av undervisningsavdelningar i vissa språk m. m. omkring 32 lärare samt indragning av viss tillvalsundervisning å det differentierade gymnasiet i matematik, grekiska m. m. omkring 5 lärare eller sålunda tillhopa omkring 120 lärare.

Enligt tidigare verkställda beräkningar uppginge det årliga ersättningsbehovet på lärarbanan (alltså även för andra skolor än läroverken) till 120 personer. Härav framginge, att den genom berörda åtgärder minskade åtgången på lärarkrafter torde ha kunnat helt avvecklas genom den normala avgången av lärare och att därjämte viss nyrekrytering kunnat ske.

I vilken mån vid bedömandet av lärarnas undervisningsskyldighet hänsyn borde tagas även till dem, som avsåge att inträda på lärarbanan, torde kunna bedömas på olika sätt. Någon sådan hänsyn till de studerandes intressen torde emellertid icke i någon väsentligare mån ha tagits på andra områden. Efter en övergångstid hade i stället en anpassning skett.

Av väsentlig betydelse torde dock vara att behovet av en dylik anpassning bleve klarlagt utan dröjsmål; svårigheterna i samband med en omläggning av den tänkta levnadsbanan minskade icke vid en omläggning först sedan studierna pågått en längre tid eller rent av avslutats. Såsom inledningsvis framhållits, syntes därför förekomsten av viss arbetslöshet bland läraraspiranterna icke kunna få föranleda till att spørsmålet om lärarnas undervisningsskyldighet ej nu ånyo upptoges till behandling. Det måste sålunda betraktas såsom ett allmänt intresse — ej minst för den studerande ungdomen och för dem, som stode inför valet av levnadsbana — att, såvitt möjligt, klarhet skapades om det framtida behovet av nyrekrytering på lärarbanan.

Ett principavgörande beträffande lärarnas undervisningsskyldighet under den framtid, som nu torde kunna närmast överblickas, torde därför få anses påkallat. Såsom ett särskilt spørsmål torde därvid få betraktas frågan om den takt, i vilken en eventuell utökning av undervisningsskyldigheten skulle genomföras. Därest, såsom i det föregående diskuterats, medelundervisningstiden skulle utsträckas med en veckotimme, kunde därför — om arbetslöshetssynpunkter och andra liknande omständigheter ansåges påkalla det — genomförandet ske etappvis, exempelvis med en halv veckotimme från och med läsåret 1942—1943 och med återstoden ett eller annat år senare.

e) Kostnadsbesparingen.

Beträffande den kostnadsbesparing, som vunnes genom en utökning av undervisningstiden, torde få hänvisas till den därutinnan av skolöverstyrelsen gjorda, ovan återgivna beräkningen. Enligt denna skulle en utökning med i genomsnitt en veckotimme för de allmänna läroverkens del medföra ett minskat lärarbehov av 88 lärare, motsvarande ett anslagsbehov av 482,000 kronor. För de högre kommunala läroanstalterna skulle samma tal bli 33 lärare och 180,000 kronor. Nämnda belopp vore emellertid beräknade

utan hänsyn till utgående rörliga tillägg och kristillägg. Toges hänsyn även härtill, torde kostnadsbesparingarna kunna upptagas till omkring 590,000 kronor respektive 220,000 kronor om året.

f) Besparingsberedningens hemställan.

Under återopande av vad sålunda i olika avseenden anförts har föreslagits — under förutsättning att det allmänna statsfinansiella läget ansåges påkalla en begränsning av statens utgifter för skolväsendet — att beslut utverkades om en utökning av lektorernas, adjunkternas och ämneslärarinnornas vid de allmänna läroverken undervisningsskyldighet med i genomsnitt en veckotimme, dock att vid denna öknings genomförande skäligen hänsyn toges till de synpunkter angående arbetslöshet, som framhållits i det föregående.

Genom en dylik utökning av undervisningsskyldigheten vid *de allmänna läroverken* torde — sedan den fullt genomförts — kunna vinnas en *årlig kostnadsbesparing av omkring 590,000 kronor.*

Yttranden m. m.

Statskontoret har tillstyrkt besparingsberedningens förslag om ökning av undervisningsskyldigheten. Såsom i det följande (sid. 32) skall beröras har statskontoret förordat åtgärder för ett närmande av tjänstgöringsskyldighetens omfattning på gymnasietadiet till vad som gäller beträffande realskolan.

Skolöverstyrelsen, vilken inhämtat yttranden från lärarorganisationer, rektorer, lärarkollegier m. fl., har avstyrkt besparingsberedningens förslag. Av överstyrelsens utlåtande inhämtas bland annat följande:

Ökning av läroverkslärarnas undervisningsskyldighet.

Samtliga de *organisationer*, vilka till överstyrelsen inkommit med yttranden i ärendet, hade en synnerligen kritisk inställning till detta förslag. I det hela gaves uttryck åt lärarkårens vilja att med hänsyn till den rådande kris-situationen påtaga sig ökade bördor, men en ökning av undervisningsskyldigheten ansåges i så fall böra vara provisorisk och dessutom böra föregås av en ny utredning av lärarnas tjänstgöring i jämförelse med övriga stats-tjänstemäns; i flertalet fall hade föreslagits, att en ökning borde omfatta alla kategorier statstjänstemän. Klart framhölles också den väsensskilda arten av de båda tjänstemannakategoriernas arbetsförhållanden, liksom även den omständigheten, att läroverkslärarnas löner vid senaste lönereglering avvägdes just med hänsyn till deras kortare tjänstgöringstid. En stark kritik riktades mot de av besparingsberedningen använda metoderna vid bestämmandet av den verkliga omfattningen av läroverkslärarnas arbetsbördor. — Organisationerna toge ock i sina yttranden väsentlig hänsyn

till den ökade arbetslöshet bland de yngre lärarna, som skulle bli en följd av den föreslagna ökningen av undervisningsskyldigheten. — I sin helhet utmynnade organisationernas yttranden i ett bestämt avstyrkande av besparingsberedningens förslag, varvid de olika ämnesföreningarna lagt speciella synpunkter på de konsekvenser, detsamma komme att få för deras respektive ämnen.

Samma synpunkter som de ovan citerade framkomme även i flertalet yttranden från de allmänna läroverkens *rektorer och kollegier*, ävensom från *högre lärarinnese seminariet*, vilka med få undantag, där förslaget tillstyrktes såsom ett provisorium eller andra, mera modifierade förslag framlades, helt avstyrkte varje ökning av undervisningsskyldigheten annat än i samband med en ökning av samtliga statstjänstemäns tjänstgöringstid.

För egen del ville överstyrelsen inledningsvis betona, att läroverkslärarnas tjänstgöring varit föremål för en utökning vid två tillfällen under de senaste åren, nämligen 1937 och 1940, i båda fallen med vardera $\frac{1}{2}$ veckotimme. Den förstnämnda ökningen hade avsett att åstadkomma en lämplig avvägning av läroverkslärarnas och övriga statstjänstemäns löner med hänsyn till deras arbete. Ökningen år 1940 hade skett, emedan i rådande brydsamma tid en större arbetsprestation av statstjänstemännen måste utkrävas. Denna ökning torde sålunda få anses vara av provisorisk natur. Det låge därför nära till hands att uppfatta besparingsberedningens förslag som en kristidsåtgärd, detta bland annat med hänsyn till att en slutlig avvägning av läroverkslärarnas arbete relativt nyligen skett. Även om intet fullt tydligt uttalande därom föreläge i besparingsberedningens promemoria, syntes dock tendensen vara att skapa en bestående ökning av tjänstetiden.

Huvudfrågan för besparingsberedningen hade varit omfattningen av lärarnas tjänstgöring. Den av besparingsberedningen tillämpade metoden för beräkning av denna syntes ej övertygande på grund av flera omständigheter.

Främst måste sön- och helgdagar avdragas från samtliga tjänstemannakategoriernas faktiska arbetstid, ej endast från lärarnas. Vidare omfattade läsåret utöver tiden för inträdes- och flyttningsprövningar 38 veckor, d. v. s. med inräknande av denna tid, som omfattade en vecka, 273 dagar. Som de 7 dagar, vilka vore anslagna till inträdes- och flyttningsprövningar, för de flesta lärare vore att betrakta som normala arbetsdagar, funnes ingen anledning att ej medräkna dessa dagar, särskilt som de från och med höstterminen 1941 införda värtjänstdagarna, vilka infölle under denna tid, innebure en ökad arbetsbörda för ett stort antal lärare. De 6 dagar vid termins början och slut, vilka av besparingsberedningen frändroges arbetsdagarna, vore även de i själva verket bland de mest jäktande av alla för läroverkslärarna, vilka då vore upptagna med kollegier, betygsutskrivning m. m. — Slutligen avdroges 10—12 dagar, av besparingsberedningen rubricerade såsom »friluftslöv». I själva verket torde det stora flertalet lärare deltaga vid friluftsverksamheten; endast fysiskt svagare lärare befriades av rektor som regel därifrån. Befrielse från denna skyldighet kompenenserades dessutom i allmänhet genom ökad vakttjänstgöring vid skrivningar.

Av de av besparingsberedningen subtraherade dagarna återstode sålunda som icke-arbetsdagar endast 4—6 av rektor beviljade lovdagar samt 6 dagars ledighet vid påsk- och pingsthelgerna sammanlagt. Tabellariskt tedde sig sålunda antalet av läroverkslärarnas verkliga tjänstgöringsdagar på följande sätt:

Läsårets omfattning	273 dagar
Avgå sön- och helgdagar	45 »
	<hr/>
	228 dagar

Avgå ytterligare:

av rektor beviljade lovdagar	4—6 dagar
vid påskhelgen	4 »
» pingsthelgen	2 »
	<hr/>
	10—12 dagar
	<hr/>
	Netto 218—216 dagar

Övriga statstjänstemäns tjänstgöring tedde sig på följande sätt:

Arbetsårets omfattning	365 dagar
Avgå sön- och helgdagar	60 dagar
Semesterdagar (i motsvarande lönegrad)	45 »
	<hr/>
	105 »
	<hr/>
	Netto 260 dagar

(De kategorier statstjänstemän, som i lönegradshänseende motsvarade lärarna, åtnjöte dock i vissa fall endast 25—35 dagars semester.)

Skillnaden i antalet arbetsdagar mellan de båda kategorierna tjänstemän torde sålunda uppgå till 42—44 respektive 52—54 eller 62—64 dagar per år. Enligt besparingsberedningens beräkning skulle skillnaden vara ett tjugotal dagar större.

Därtill komme, att besparingsberedningen tagit mycket ringa hänsyn till såväl arten som omfattningen av det arbete, som åvilar lärarna utom lektionstiden.

Besparingsberedningen hade vid sin beräkning lagt en icke obetydlig vikt vid den omständigheten, att lärarnas lektionstimme omfattade 40—45 minuter, tjänstemannens arbetstimme däremot 60 minuter. Rasterna användes dock i regel mestadels bland annat till nödvändiga göromål för klassföreståndarna eller till avlägsnande, respektive iordningställande av undervisningsmateriel, vilket i all synnerhet vore fallet för lärarna i naturvetenskapliga ämnen, för vilka rasterna helt toges i anspråk för detta ändamål. Dessutom åläge lärarna att några gånger i veckan övervaka lärjungarna i korridorer eller på skolgården. Ofta förekomme också under rasterna samtal med elever, överläggningar i tjänsten med rektor eller kolleger eller dylikt.

Det syntes vidare svårt att förstå, varför lärarnas vakttjänstgöring vid skrivningar icke skulle betraktas såsom fullvärdig tjänstgöring. En vaktimme omfattade i regel 55 à 60 minuter eller mer och innebure en anspänning av uppmärksamheten, som på grund av sin ensidighet vore av förhållandevis ansträngande art. Vakttjänstgöring utkrävdes mycket ofta på timmar, då läraren icke skulle ha haft tjänstgöring, vilket alltid vore fallet med den s. k. frukostrastvakten; ej sällan inträffade också, att vakttjänst måste bestridas någon timme utöver den ordinarie tjänstgöringen.

Till lärarnas s. k. särskilda åligganden hörde, enligt § 133 mom. 5 läroverksstadgan, granskning av lärjungarnas skriftliga arbeten, laborationsredogörelser och herbarier, handledning av lärjungarna i deras enskilda arbete, medverkan vid deras friluftsverksamhet, förrättande av morgonandakt samt uppdrag att vara institutionsföreståndare. Härtill komme vissa andra uppdrag, såsom klassföreståndarskap, medbedömning av examensskrivningar, fackbedömning av uppsatser, uppdraget att vara huvudlärare, skyldighet att delta i kollegier och konferenser. Förberedelsearbetet till lektionstimmarna måste också beaktas.

Dessutom vore att märka, att med en till synes ringa ökning av undervisningstiden följde automatiskt ett större arbete för läraren i form av t. ex. ytterligare ett skrivlag, ännu en klassavdelning, kanske i ett nytt ämne, och under alla förhållanden ett ökat förberedelsearbete.

Men även på annat sätt hade lärarens arbetsbörda förstorats på olika sätt alltsedan tillkomsten av 1928 års läroverksstadga. Med denna stadga hade följt krav på ökad effektivitet i undervisningen över huvud taget, antalet skolskrivningar hade ökats och det enskilda arbetet införts. Dessutom hade stadgats obligatorisk friluftsverksamhet under lärarnas ledning. Vidare hade under senare år antalet elever i de olika klassavdelningarna kraftigt ökat.

Besparingsberedningens beräkning av den tid, som åtginge till rättandet av skrivlag, syntes vara alltför schematisk. Så t. ex. hade den väsentliga skillnaden i detta hänseende mellan modersmålet och övriga ämnen icke beaktats. Enligt en år 1925 verkställd undersökning hade uppsatsrättning på högsta stadiet i medeltal krävt 46 minuter per uppsats, på det lägsta 16 minuter, motsvarande i förra fallet $3\frac{1}{2}$ veckotimme per år. Genomsnittligt borde sålunda besparingsberedningens uppskattning av tiden för skrivlagsrättning i modersmålet till 1 veckotimme anses synnerligen låg. Även för övriga ämnen torde 1 veckotimme vara en alltför låg beräkning. Därtill komme också tiden för komponerandet av uppgifterna samt iordningställandet eller utskrivandet av desamma.

Ett av de i läroverksstadgan § 133 mom. 5 omnämnda s. k. särskilda åliggandena, som besparingsberedningen endast helt flyktigt berört, vore föreståndarskap för institutioner. Av en år 1938 verkställd undersökning hade framgått, att institutionsvården i ämnena biologi, fysik och kemi genomsnittligen tagit i anspråk en tid av $3\frac{1}{2}$ å 4 veckotimmar vid högre allmänna läroverk, 1 å $1\frac{1}{2}$ veckotimme vid realskolor. Även andra slag av särskilda åligganden, såsom hållande av morgonandakter, herbariegranskning m. m., borde givetvis i detta sammanhang på ett tillbörligt sätt beaktas.

Över huvud taget syntes det överstyrelsen troligt, att, om de särskilda åliggandena uppskattades efter den tid, de verkligen krävde, den av besparingsberedningen förordade beräkningsgrunden ej komme att medföra någon besparing.

Ett huvudmotiv för undervisningsskyldighetens ökning syntes besparingsberedningen den omständigheten vara, att den föreskrivna maximi-

tjänstgöringen relativt sällan uttoges av lärarna. Snarare borde härav en slutsats av motsatt slag ha dragits; varför maximitjänstgöringen så sällan kommit till användning berodde på den omständigheten, att de flesta lärare vore så belastade med särskilda åligganden, att rektorerna vore synnerligen tveksamma, när det gällde att av dem taga ut den högsta möjliga tjänstgöringen.

Att de högsta timtalslatituderna förhållandevis mera sällan uttoges av lärare på lågstadiet, hade besparingsberedningen funnit anmärkningsvärt så till vida, som omfattningen av de särskilda åliggandena enligt dess uppfattning vore mindre på detta stadium än på högstadiet, varför det ifrågasattes, om icke just av denna lärarkategori utan större olägenheter skulle kunna uttagas en ökad tjänstgöring. Någon bevisföring för detta påstådda förhållande hade emellertid ej förebragts; ej heller hade föregående utredningar i saken kommit till något liknande resultat. Överstyrelsen vore för sin del av den uppfattningen, att den mera omfattande tjänstgöringen på lågstadiet vore väl avvägd i förhållande till högstadiets och att någon ökning av den förra icke borde ifrågakomma.

I fråga om läroverkslärarnas ferier gällde otvivelaktigt, att de vore rätt avsevärt längre än tjänstemännens semestertid. Det vore emellertid att märka, dels att ferierna vore reglerade med hänsyn till skolorganisationen i dess helhet, ej med hänsyn till lärarna enbart, dels att denna förmån även beaktats vid bestämmandet av lärarnas lönegradsplacering. De långa ferierna vore ofta nog av värde för läraren ej endast ur rekreationssynpunkt utan ägnades även åt pedagogisk eller vetenskaplig fortbildning.

Över huvud taget funne överstyrelsen angeläget konstatera, att läroverkslärarens arbete borde bedömas särskilt med hänsyn till sin kvalitet och sin fostrande betydelse. Att lägga enbart kvantitativa synpunkter på lärarnas arbete fölle sig alltid svårt, för att icke säga omöjligt. Varje ytterligare belastning av lärarens arbetsbörda måste med nödvändighet framkalla risken för en försämring av lärarens kvalitativa arbete, orsaka en mera formell och summarisk behandling av hans uppgifter och förminska hans möjligheter till individuell kontakt med eleverna liksom till den moraliska fostran av dem.

A r b e t s l ö s h e t e n. Vid övervägandet av lämpligheten att öka undervisningsskyldigheten för lärare kunde överstyrelsen icke underlåta att ta särskild hänsyn till den bland de yngre, obefordrade lärarna rådande arbetslösheten.

De synpunkter, som överstyrelsen tidigare anlagt på problemet om lärarnas arbetslöshet, gällde allt fortfarande. Enligt av överstyrelsen genom extraläroverksbyrån sammanställda uppgifter hade höstterminen 1941 antalet av de på extraläroverksbyrån anmälda lärarna med akademisk examen men utan provår, vilka icke kunnat helterminsplaceras, varit 187, av vilka visserligen 10 erhållit anställning vid folkhögskola. Härvid medräknades endast de, som haft minst 1 termins tjänstgöring. Inräknades även de, vilka

haft under 1 termins tjänstgöring eller ingen tjänstgöring alls, stege antalet till 334. Vid $\frac{1}{2}$ timmes ökning av undervisningsskyldigheten och därav följande indragning av 46 tjänster samt med hänsyn dessutom tagen till 15 indragna nybörjarklasser och ökning av tjänstgöringen för lärare i klassiska språk i enlighet med besparingsberedningens förslag, komme 74 tjänster att indragas läsåret 1942—1943. Vid ännu $\frac{1}{2}$ veckotimmes ökning ett följande år stege antalet än mera.

Lsåret 1942—1943 beräknades 130 tjänster bli lediga genom befattningshavares avgång samt 38 tillkomma genom läroverksorganisationens tillväxt. Då 10 beräknade nybörjaravdelningar enligt besparingsberedningens beräkning bortföle och mot dessa 10 avdelningar svarade ungefär 11 lärartjänster, skulle tjänsternas antal bli 157; från detta tal borde dragas de 74 ovan nämnda indragna tjänsterna.

Sålunda återstode 83 tjänster att tillsätta, under det att antalet arbetslösa redan för närvarande uppginge till 334.

De ovan anförda siffrorna vore visserligen att betrakta som ungefärliga men vore icke desto mindre skrämmande i synnerhet som det vore att märka, att långt ifrån alla arbetslösa lärare anmält sig på extraläraryrån, varför siffrorna i verkligheten bleve större. På grund av svårigheten att erhålla anställning hade ett säkerligen icke ringa antal filosofie magistrar föredragit att fortsätta sina universitetsstudier fram till licentiatexamen för att därigenom, visserligen med ökad skuldsättning, förbättra sina framtidsutsikter på lärarbanan. Även de många inkallelserna till militärtjänstgöring försvårade en överblick av läget.

Förutom svårigheten av akademiskt utbildade personers omskolning till annan verksamhet måste även på grund av andra omständigheter, som rörde arbetslöshetsproblemet, starka betänkligheter hysas mot ett försvärande av anställningsmöjligheterna för de obefordrade lärarna. En mycket stor del av den studerande akademiska ungdomen hade under den tid, kriget varat, fullgjort eller fullgjorde för närvarande sin militära tjänstgöring, vilket för en del medfört ett avbrott i studierna och ett därav följande uppskov med avläggandet av examina, varigenom deras inträde på lärarbanan redan under nuvarande förhållanden avsevärt fördröjdes eller försvärades. Av dem, som avlagt examen och redan innehåft tillfälliga förordnanden, hade militärinkallelsen betytt avbrott i dessa och ökad ovisshet för framtiden.

Skulle inkallade läraraspiranter efter slutad beredskapstjänstgöring återvända till det civila arbetet och därvid finna sig nära nog berövade vidare möjlighet till anställning på lärarbanan, komme detta förhållande enligt överstyrelsens mening att framkalla ett berättigat missnöje.

Från *lärarorganisationer m. fl.* ha till ecklesiastikdepartementet inkommit skrifter rörande de föreslagna besparingsåtgärderna. Då dessa skrifter delvis beaktats i skolöverstyrelsens utlåtande och de i övrigt huvudsakligen innehålla argumentering, som på annat sätt framförts i ärendet, anhåller jag att beträffande dessa framställningar få hänvisa till handlingarna i ärendet.

Frågan om ämneslärarnas undervisningsskyldighet, behandlad såväl i samband med 1937 års lönereglering som av 1940 och 1941 års riksdagar, har nu änyo blivit aktuell genom det förslag i ämnet, som framulagts av besparings-

beredningen. Detta förslag innebär, att principbeslut nu skulle fattas om höjning av ämneslärares undervisningsskyldighet med i genomsnitt en veckotimme, varvid dock vid bestämmandet av takten för höjningens genomförande skäligen hänsyn skulle tagas till arbetslöshetssynpunkten.

Såsom förut erinrats, är lektors undervisningsskyldighet bestämd till 20—24 veckotimmar, adjunkts och ämneslärares till 24—30 veckotimmar. Inom dessa gränser uttages av den enskilde läraren en undervisningsskyldighet, som bestämmas med hänsyn tagen till bland annat det arbete, som kräves vid sidan av lektionstimmarna. I medeltal uttages för närvarande av lärare på högstadiet 22 och av lärare på lågstadiet 27 undervisningstimmar. Det förtjänar påpekas, att den genomsnittliga tjänstgöringstid, som sålunda faktiskt uttages, sammanfaller med medelvärdet av den undervisningsskyldighet, som enligt läroverksstadgan åligger lektor respektive adjunkt och ämneslärares.

När det gäller att bedöma den uppkomna frågan om en ytterligare höjning av tjänstgöringsskyldigheten, må först konstateras, att en tjänstgöring av i medeltal 21½ veckotimmar på gymnasiestadiet och 26½ veckotimmar på realskolestadiet år 1937 ansågs skäligen och rättvis med hänsyn till den då beslutade löneregleringen. Redan denna avvägning innebar en höjning med ½ veckotimme. Sedan dess har i samband med de år 1940 beslutade besparingsåtgärderna för den högre skolundervisningens vidkommande vidtagits en ny höjning med ½ veckotimme. Den sistnämnda avvägningen befanns skäligen med hänsyn till de ökade krav i fråga om den enskilde statstjänstemannens arbetsprestation, som det inträdda krisläget ansågs motivera.

Vid de gjorda avvägningarna av medeltjänstgöringens omfattning har man syftat till att ernå en såvitt möjligt rättvis proportion mellan lärares och övriga med dem jämförliga statstjänstemäns arbetsbörda. Givet är dock, att en med matematisk noggrannhet genomförd avvägning aldrig kan åstadkommas, enär de ifrågakommande arbetsprestationerna svårigen kunna uttryckas i sinsemellan jämförbara mått. Varje försök att evalvera en lärares samlade arbetsbörda i arbetstimmar måste alltid ge ett i viss mån godtyckligt resultat. Av samma skäl kan det sägas vara missvisande att uttrycka en byråttjänstemans samlade arbetsbörda med en hänvisning till den dagliga tjänstgöringsskyldigheten på tjänsterummet. Av det anförda torde följande, att de hittills gjorda avvägningarna icke kunna åberopas såsom definitiva, liksom ock, att den av besparingsberedningen förebrogta utredningen lika litet som den däremot riktade kritiken kan sägas vara ägnad såsom underlag för ett avgörande, som skulle kunna göra anspråk på att utgöra en i allo rättvis avvägning. Vad som från båda sidor anförts synes mig dock någorlunda klart visa å ena sidan, att en mera betydande höjning av den genomsnittliga tjänstgöringen för närvarande icke rättvisligen kan ifrågasättas, men å andra sidan, att en tillfällig höjning med exempelvis en halv eller en veckotimme icke kan sägas vara i och för sig orimlig under förhållanden, då av den en-

skilde måste krävas en större arbetsprestation än som under normala förhållanden uttages.

Då jag i följd vid anmälan av de allmänna läroverkens anslagsbehov diskuterade lämpligheten av att under nuvarande förhållanden ytterligare höja läroverkslärarnas undervisningsskyldighet, framhöll jag, att vid bedömandet av denna fråga hänsyn måste tagas till den skärpning av arbetslösheten bland lärarna — till icke oväsentlig del vållad av de redan vidtagna besparingsåtgärderna — som skulle bli följden därav. Jag förklarade mig ha kommit till den uppfattningen, att ytterligare åtgärder i denna riktning med hänsyn härtill icke för det dåvarande borde tillrådats. Jag stödde mig därvid på rapporter från skolöverstyrelsens extraläraryrå, enligt vilka i mitten av september 1940 registrerats icke mindre än 295 läraraspiranter, vilka icke kunnat beredas ens tillfällig anställning. Enligt vad jag inhämtat utgjorde motsvarande antal läraraspiranter hösten 1941 288. Redan dessa siffror synas mig visa, att här föreligger ett arbetslöshetsproblem, vilket icke kan förbises, och det är icke osannolikt, att den verkliga arbetslösheten är större än vad de angivna talen ge vid handen. Frågan härom kommer emellertid att närmare belysas av arbetsmarknadskommisionen, som anmodats att verkställa en mera ingående undersökning av arbetslöshetens omfattning och karaktär och därmed förknippade spörsmål. Innan resultatet av denna undersökning föreligger, anser jag mig icke kunna förorda genomförandet av åtgärder, som kunna vara ägnade att mera avsevärt skärpa arbetslösheten, även om vissa, icke obetydliga besparingar på anslagen under åttonde huvudtiteln därigenom skulle kunna vinnas. En höjning av ämneslärarnas medeltjänstgöring med $\frac{1}{2}$ veckotimme skulle, på sätt skolöverstyrelsen erinrat, minska lärarbehovet enbart vid de allmänna läroverken med icke mindre än 46 heltidstjänstgörande lärare.

Med hänsyn till det nu anförda har jag funnit mig icke böra tillstyrka genomförandet av en höjning av ämneslärarnas medeltjänstgöring för nästa budgetår.

2. Begränsning av antalet nybörjaravdelningar.

Kungl. Maj:t plägar varje år medgiva rätt för skolöverstyrelsen att under nästpåföljande läsår, utan hinder av den av 1927 års riksdag bestämda planen för läroverksorganisationen, fatta beslut om uppdelning av klass, ring eller krets i parallellavdelningar, varvid dock tillfälliga parallellavdelningar icke må upprättas i första klassen av realskolan eller första ringen av gymnasiet, där sådana parallellavdelningar icke upprättats redan det innevarande läsåret. Kungl. Maj:t har därvid tillika förklarat Sig vilja, på framställning av överstyrelsen, meddela tillstånd att upprätta dylika parallellavdelningar i de fall, där eljest ett större antal inträdessökande kunna förväntas bli avvisade från berörda klass och ring.

Frågan om en begränsning i besparingssyfte av antalet nybörjaravdelningar i läroverken upptogs omkring årsskiftet 1939/40.

Skolöverstyrelsen anförde sålunda i samband med frågans behandling i början av 1940, att en ökad stränghet vid prövning av behovet av nya avdelningar syntes vara ett lämpligare medel att begränsa nybörjaravdelningarnas antal än en höjning av elevantalet i avdelningarna. En tillfällig begränsning av lärjungeintagningen finge anses försvarlig med hänsyn till rådande statsfinansiella förhållanden.

I *propositionen 1940 L: 154* anförde jag, att det icke syntes kunna vålla större olägenheter att för läsåret 1940—1941 begränsa antalet nybörjaravdelningar till det i och för sig betydande antal, som för det dåvarande funnes, så mycket mindre, som det vore troligt, att de då rådande extraordinära förhållandena skulle komma att medföra en minskad tillströmning till den högre skolundervisningen.

Riksdagen gjorde icke någon erinran mot vad sålunda anförts. För budgetåret 1940/41 föreskrevs som följd härav, att nybörjaravdelningarna icke finge i antal överstiga de under budgetåret 1939/40 befintliga. Antalet nybörjaravdelningar budgetåret 1940/41 blev i verkligheten lägre, icke blott emedan vissa kategorier inträdessökande på grund av tidsläget avstått från läroverksutbildning utan sannolikt även emedan avgörandet i många fall uppsköts ett år. För budgetåret 1941/42 har slutligen föreskrivits, att det totala antalet nybörjaravdelningar icke må överstiga 525 eller, därest särskilda omständigheter därtill föranleda, 533. Verkliga antalet nybörjaravdelningar för innevarande budgetår är 529.

Besparingsberedningen har föreslagit, att antalet nybörjarklasser vid de allmänna läroverken under de närmaste budgetåren begränsas med minst 15 i förhållande till det nuvarande, d. v. s. till högst 514. Motsvarande begränsning torde ske vid motsvarande kommunala läroanstalter. Kostnadsbesparingen enbart i fråga om lärarlöner har av beredningen uppskattats till minst 100,000 kronor under första året och därefter till successivt stigande belopp. Inom beredningen har dock jämväl den meningen framförts, att slutlig ståndpunkt till denna fråga lämpligen borde tagas först i sammanhang med en allmännare prövning av till undervisningsväsendet hörande spörsmål.

Antalet nybörjaravdelningar i realskolan, gymnasiet och lyceet hade successivt starkt stigit såsom framginge av uppgifterna i nedanstående sammanställning:

Läsår.	Nybörjaravdelningar.
1933—1934	433
1934—1935	448 (+15)
1935—1936	470 (+22)
1936—1937	481 (+11)
1937—1938	492 (+11)
1938—1939	507 (+15)
1939—1940	533 (+26)
1940—1941	520 (—13)
1941—1942	529 (+ 9)

Stegringen vore i icke ringa grad en följd av att numera även flickor mottoges i läroverken.

Den successivt ökande tillströmningen till läroverken hade mångenstädes väckt betänkligheter även ur andra synpunkter än de statsekonomiska. Det syntes därför naturligt, att detta spörsmål aktualiserats, när jämväl starka skäl av statsfinansiell art talade för en begränsning.

En begränsning av antalet nybörjaravdelningar innebure — under förutsättning att en sådan begränsning bibehölles — att det *totala* antalet klassavdelningar i läroverken successivt komme att sjunka ganska avsevärt. Minskades sålunda antalet nybörjaravdelningar med exempelvis 10 och detta lägre antal sådana avdelningar därefter icke ökades, hade det år, som motsvarade det genomsnittliga antalet årsklasser från och med nybörjarklassen och uppåt vid varje läroverk, det *totala* antalet klassavdelningar vid läroverken även minskat med 10 gånger antalet sådana årsklasser i genomsnitt vid varje läroverk. Om man räknade med en genomsnittlig lönekostnad per klassavdelning av endast 6,600 kronor, skulle sålunda den årliga kostnadsbesparingen, som första året komme att uppgå till 66,000 kronor, successivt, därest begränsningen bibehölles, stiga under åtminstone 6 å 7 år. För det sjätte året skulle alltså besparingen ha stigit till omkring 400,000 kronor. Men även om begränsningen av antalet läraravdelningar skulle vara rent tillfällig, exempelvis för budgetåret 1942/43, kvarstode samma kostnadsbesparing som för det första året under ett vart av de närmaste 6 å 7 åren.

Såsom framginge av sammanställningen hade antalet *nybörjaravdelningar* på mindre än 10 år stigit med omkring 100 eller med mer än 20 procent. I viss mån vore väl denna stegring en följd av att kommunala högre läroanstalter förstatligats, men väsentligen vore ökningen absolut.

Att under nuvarande förhållanden — med hänsyn såväl till ungdomens möjligheter att vinna utkomst på de s. k. lärda banorna som till statsfinansiella förhållanden — låta läroverksorganisationen fortfarande undergå en successiv utsvällning syntes nödvändigt eller försvarligt. Tvärtom syntes nyssnämnda och andra omständigheter tala för en viss begränsning därav. En återgång till läroverksorganisationen budgetåret 1938/39 skulle sålunda innebära en väsentlig minskning av antalet nybörjaravdelningar eller med 25. Några avgörande skäl torde knappast kunna åberopas för att vad som i förevarande avseende varit tillräckligt nämnda budgetår icke skulle kunna accepteras nu och under de närmaste åren, särskilt som den av en begränsning föranledda årliga kostnadsbesparingen successivt skulle stiga till mycket betydande belopp.

Statskontoret har uttalat, att ämbetsverket med hänsyn till vad skolöverstyrelsen i förevarande avseende anfört i sina anslagsäskanden för nästa budgetår och i betraktande av de för närvarande obegränsade möjligheterna att vid statsunderstödda privatläroverk erhålla utbildning, svarande mot den vid de statliga läroverken meddelade, måste hysa vissa betänkligheter mot en starkare begränsning av antalet nybörjaravdelningar. I nuvarande läge skulle statskontoret för sin del vilja stanna vid att ifrågasätta, att antalet dylika avdelningar för budgetåret 1942/43 fixerades till vad som för närvarande gällde eller 525. Därest en ytterligare reduktion befundes böra vidtagas, syntes den i första rummet böra drabba gymnasiet. Anledning funnes nämligen till antagande att utbildningen av studenter i vårt land vore större än

som ur synpunkten av ett strängt nödvändigt rekryteringsbehov vore oundgängligt.

Skolöverstyrelsen har berett *lärarkollegier m. fl.* tillfälle att yttra sig över besparingsberedningens förslag:

I ett stort antal fall — av alla skolor närmare hälften, av de högre allmänna läroverken omkring en femtedel av svaren — hade i remissvaren besparingsberedningens förslag att minska antalet nybörjaravdelningar till samma antal, som funnits höstterminen 1938, ej tagits upp till granskning. Omkring en sjundedel av alla svaren — omkring en fjärdedel av svaren från högre allmänna läroverk — förklarade, att mot begränsningsförslaget intet vore att erinra, eller tillstyrkte det mer eller mindre reservationslöst. Vid sådant ställningstagande vore naturligtvis motiveringen i allmänhet knapp. I ett mindre antal fall föreläge tillstyrkan till begränsningsförslaget i vad det avsåge gymnasiet men avstyrkan beräffande realskolans nybörjaravdelningar. Man ansåge sig ha konstaterat för stark tillströmning till »lärda banor», under det att man funne realskoleutbildningen böra hållas öppen för så stora delar av vårt folk, som överhuvud kunde bära de med densamma förenade ekonomiska och intellektuella ansträngningarna.

I en tredjedel av svaren — närmare hälften av svaren från de högre allmänna läroverken — ansåge man sig ej kunna tillstyrka begränsningsförslaget eller avstyrkte det mer eller mindre bestämt. I några av svaren avstyrktes förslaget med hänsyn till arbetslösheten bland läraraspiranterna. I många fall vände man sig mot besparingsberedningens ekonomiska beräkningar. De lärjungar, som skulle avvisas från realskolelinjerna, befunde sig i allmänhet i skolpliktig ålder, och deras undervisning skulle vara förenad med kostnader för det allmänna, även om den förlades till andra skolor. I högre klasser kunde antalet avdelningar per klass ofta nedbringas genom sammanslagning, varför en ny avdelning i nybörjarklass ej alltid måste följas av nya parallellavdelningar ända upp till avgångsexamen. Varje begränsning skulle lätt åtföljas av orättvisor. Ökningen i antalet nybörjaravdelningar vore i hög grad betingad av att flickorna i ständigt växande antal sökte sig till realskolelinjerna. Då ännu ej fullsatta avdelningar vid flickskolorna ofta skulle stå till flickornas förfogande, komme begränsningen att i särskilt hög grad minska gossarnas möjligheter till fortsatt skolorbildning. En skärpning av inträdeshallen skulle också bereda vidgad mark för preparandakurser för inträdet. Då parallellavdelningar främst ifrågakomme till inrättande i tätare befolkade distrikt, skulle en begränsning också komma att särskilt drabba större samhällen.

I många av de inkomna svaren betonades de allmänna kulturpolitiska vårderna av en begränsning av tillträdet till högre skolorbildning. Särskilt underströkes, att hänsyn måste tagas till en från föräldrahåll just i nu rådande situation visad önskan att genom vidgad skolorbildning bereda ungdomen bättre start i förvärvsarbetet. Det vore också just nu väsentligt, att ej det allmänna vård av ungdomen beskures. I åtskilliga av svaren framhölls, att varje beskäring av de ungas utbildningsmöjligheter på vanliga skollinjer måste åtföljas av inrättande av praktiska utbildningsvägar.

Skolöverstyrelsen, som beräknat antalet nybörjaravdelningar för nästa läsår vid ostörd utveckling till 540, har för egen del avstyrkt beredningens ifrågavarande förslag:

Det beräknade antalet nybörjaravdelningar höstterminen 1942 överstege med sju antalet avdelningar av detta slag höstterminen 1939. Ökningen fölle helt på realskolans nybörjaravdelningar. Medan år 1939 345 avdelningar funnits av realskolans första klass, hade antalet redan nu stigit till 348 och kunde för 1942 beräknas till 354. För gymnasiet hade däremot antalet nybörjaravdelningar höstterminen 1939 uppgått till 186, belöpte sig innevarande hösttermin till 182 och beräknades först nästa läsår komma att åter utgöra 186.

Överstyrelsen hade tidigare under krisåren vid ett par tillfällen förklarat sig icke ha något att erinra mot tillfälliga restriktioner i fråga om nybörjaravdelningarnas antal. I längden torde dock restriktionerna bli allt svårare att vidmakthålla. Det åter med full kraft insättande tillflödet till läroverken komme sannolikt att år från år öka trycket mot fördämningarna. Frågan om restriktionernas behövlighet och verkningar torde därför redan nu böra bli föremål för nya överväganden. För en begränsning av nybörjaravdelningarnas antal kunde även andra skäl än statsfinansiella andragas; ofta hörde man den uppfattningen framföras, att en spärr vore av nöden för att hindra uppkomsten av ett överskott av intellektuellt utbildad arbetskraft, som samhället icke kunde absorbera.

Om en utrymmesspärr verkligen kunde tvinga de utestängda över till andra banor, skulle en måttlig ransonering av bildningstillfällena helt visst icke vara att alltför mycket beklaga. Förväntningarna därutinnan kunde dock icke ställas högt. Från flera länder och icke minst från vårt eget hade man redan riklig erfarenhet av spärranordningar av detta slag. De hade grundligt studerats bland annat av de år 1939 tillkallade sakkunniga för utredningar rörande tillströmningen till de intellektuella yrkena. Det hade därvid framgått, att de avvisade aspiranterna vanligen icke efter första försöket avstode från den tillämnade studiebanan utan vid nästa tillfälle återkomme med förstärkta meriter. Med litet uthållighet hade de i regel förr eller senare framgång. Spärren vållade visserligen tidsförlust och kostnader för den enskilde, men dess bestående gallringseffekt vore vanligen obetydlig. Verkningarna inskränkte sig i stort sett till de fall, där den sökandes ekonomiska studieunderlag vore mycket klen.

En utrymmesspärr vid inträdet till gymnasiet skulle huvudsakligen innebära en ransonering av studietillfällena på den redan nu starkt utnyttjade reallinjen. Efter all sannolikhet skulle den verka på exakt samma sätt som de spärranordningar de sakkunniga undersökt. En lärjunge, som utan exceptionellt vackra studieresultat i realskolan önskade tillträde till den treåriga reallinjen, måste för att forcera spärren använda sommaren till att komplettera sin realexamen. Om han likväl misslyckades, kunde han anslå ytterligare ett år till komplettering eller söka inträde på latinlinjen, måhända utan verklig håg för språkstudier, eller övergå till privatläroverk. En avvisad inträdessökande till fyraårig reallinje kunde via realexamen söka inträde i treårigt gymnasium eller med realexamen som merit nästa år förnya sin ansökan till det fyraåriga realgymnasiet eller slutligen övergå till latinlinjen eller till privatläroverk. Effektivt bleve gallringen endast i den mån de vid läroverken avvisade kunde förskaffa sig inträde i näringslivet. Den måste därför kompletteras med lämpliga åtgärder i avledande syfte.

En strängare ransonering av platserna i realskolans nybörjaravdelningar torde på samma sätt komma att leda till en forcerad träning för inträdesprövningarna till nybörjarklasserna. Där denna icke förde till målet, försenades övergången till läroverken men inlüberades vanligen icke. De av

utrymmesskäl avvisade hade ju bestått i prövningen. Detta stärkte föräldrarna i deras tro på barnens lämplighet för studier: barnen hade icke utgallrats på grund av bristande studieförutsättningar utan fallit offer för godtyckliga utrymmesrestriktioner. Med ännu ett års ansträngningar borde de kunna taga hindret. Och nästa gång lyckades det verkligen också i regel. Övergången till den femåriga realskolan skedde i sådana fall efter folkskolans femte klass i stället för som under normala konkurrensförhållanden efter den fjärde, övergången till den fyraåriga linjen efter folkskolans sjunde i stället för efter dess sjätte klass. Tidsförlusten och kostnaderna vållade bekymmer och skulle med säkerhet leda till täta klagomål från målsmanshåll.

Dylika synpunkter kunde ha sitt berättigande, men de utgjorde givetvis icke bärande skäl för tillhandahållandet av en utbildning, av vilken samhället icke hade behov. Till sist kan man icke undgå att jämväl ställa frågan, huru långt det ur allmänt samhällliga synpunkter kunde vara försvarligt att vid läroverken mottaga dessa ständigt växande lärjungeskaror.

I fråga om realskolan syntes betänkligheterna ha mindre vikt än i fråga om gymnasiet. En normal årsklass i folkskolan kunde för närvarande uppskattas till omkring 80,000 barn. Omkring 17,000 av dessa fortsatte studierna i allmänna läroverk, kommunala mellanskolor, kommunala flickskolor eller motsvarande enskilda läroanstalter. Detta vore ingalunda någon ringa kvot, den uppginge till drygt 20 procent, men den torde icke vara större än i många andra länder. I Tyskland skulle enligt numera gällande bestämmelser en tredjedel av lärjungarna i fjärde folkskoleklassen obligatoriskt övergå till mellanskolan.

I vårt land vore den sjuåriga folkskolan numera folkskolans huvudtyp. Skillnaden i tid mellan realskolan och folkskolans lärogång vore icke lika framträdande som förut. Den allmänna bildningsstandarden hade höjts. Inhämtandet av en realskolekurs uppfattades icke längre på samma sätt som förr såsom en akt av intellektuell specialisering. Det vore en ganska naturlig följd av denna utveckling, att realskolans lärjungenummerär ännu fortfarande att växa, ehuru folkskolans befunne sig i nedgång. Restriktionerna för upprättandet av nybörjaravdelningar borde enligt överstyrelsens mening under dessa förhållanden tills vidare icke göras strängare än att platstillgången någorlunda svarade mot efterfrågan.

Större betänkligheter kunde man ur allmänna synpunkter hysa gentemot en fortgående ansvällning av gymnasiet. Restriktionerna på detta skolstadium skulle ha goda skäl för sig, om de kunde göras effektiva. Troligen kunde de dock icke genomföras utan att en mycket besvärande stockning uppstode, såvida de icke kombinerades med lämpliga åtgärder i avledande syfte. Enligt direktiven för 1940 års skolutredning skulle denna bland annat undersöka, huruvida icke en jämkning av realskolans bildningsmål skulle kunna minska tillströmningen till gymnasierna och åvägabringa en för vårt lands förhållanden lämpligare proportion mellan antalet realskoleutbildade och antalet studenter. Möjligheterna att med skolans verksamhet förena yrkesorientering i en eller annan form för de från skolan avgående skulle jämväl av utredningen uppmärksammas. I avvaktan på de åtgärder 1940 års skolutredning till följd av detta uppdrag kunde komma att föreslå, torde det vara lyckligast, att antalet nybörjaravdelningar icke fixerades. Nya avdelningar borde efter Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall kunna upprättas, därest i annat fall ett avsevärt antal inträdessökande måste avvisas. Jämväl under denna förutsättning skulle antalet nybörjaravdelningar i gymnasiet enligt överstyrelsens beräkningar sannolikt icke överstiga det år 1939 befintliga.

Det problem som besparingsberedningen i detta sammanhang upptagit till diskussion, d. v. s. frågan om en begränsning av antalet nybörjaravdelningar inom det allmänna högre skolväsendet, kan synas enkelt och lättlöst till sin natur men är i själva verket på det närmaste förknippat med organisatoriska spörsmål av principiell innebörd, som sätta det i centrum av vårt lands skolorganisatoriska problem. En minskning av elevtillströmningen till de allmänna läroverken kan jag icke anse obetingat eftersträvansvärd, såvitt möjligheterna att vinna realskoleutbildning därigenom skulle beskäras. Enligt min mening bör organisationen av undervisningsväsendet givas en sådan utformning, att rekryteringen av de praktiska yrkena underlättas. Detta skulle bidra till en i sig önskvärd avlastning av gymnasierna. Över huvud taget synes det mig uppenbart, att spörsmålet om begränsning av elevtillströmningen till läroverken och särskilt till lågstadiet inrymmer frågor av sådan principiell betydelse, att detsamma — såsom även inom besparingsberedningen framhållits — icke gärna kan rationellt lösas annat än i samband med den allmänna översyn av vårt lands skolväsen, som anförts å 1940 års skolutredning.

Jag är sålunda icke för närvarande beredd att tillstyrka en begränsning av antalet nybörjaravdelningar på sätt inom besparingsberedningen föreslagits. Jag förutsätter dock, att medgivande från Kungl. Maj:ts sida att upprätta nya parallellavdelningar inom sådana avdelningar skall föregås av en omsorgsfull prövning och att sådant medgivande icke skall lämnas annat än då särskilda omständigheter därtill föranleda.

Vad jag sålunda anført har i tillämpliga delar avseende jämväl å med de allmänna läroverken jämförliga skolformer.

3. Undervisningsskyldighetens omfång i ämnena latin och grekiska.

Besparingsutredningen har föreslagit, att frågan om att beträffande undervisningsskyldigheten jämställa de första årens undervisning i latin och grekiska med undervisning på lågstadiet upptages till närmare övervägande.

Adjunkt och ämneslärarinna vore skyldiga meddela undervisning under 24—30 timmar i veckan, dock att om tjänstgöringen till någon del vore förlagd till högstadiet (realskolans högsta klass, gymnasiet eller lyceets tre högre kretsar) läraren skulle äga åtnjuta den nedsättning i undervisningsskyldigheten, som följde därav, att nyssnämnda minimi- och maximala minskades med en timme för varje fullt fyrantal veckotimmar, varunder läraren bestrede undervisning på nämnda stadium. I huvudsak motsvarande ökning (en på fem veckotimmar) ägde rum i lektorns undervisningsskyldighet, när denne undervisade på lågstadiet.

Anledningen till ifrågavarande reduktions- och ökningsregler vore givetvis, att lärarens undervisning ansåges bli kvalitativt mera krävande, sedan eleverna i ett ämne passerat nybörjarstadiet.

Undervisningen i latin och grekiska begynte först i gymnasiet, i latin i första och i grekiska i den näst högsta ringen. I sistnämnda ämne torde undervisningen helt stanna på »nybörjarstadiet» och vad latinet beträffade torde under de två första åren undervisningen kunna anses motsvara en mera elementär sådan. Kvalitativt torde sålunda den undervisning, som läraren i latin och grekiska meddelade i nyss berörda årsklasser, icke vara mer betungande än den, som en lärare exempelvis i tyska meddelade i realskolans två första klasser. Tvärtom torde med hänsyn till elevernas större mognad den elementära undervisningen vara mindre krävande i latin och grekiska än i tyska m. fl. ämnen.

Vissa skäl syntes därför tala för att ifrågavarande elementära undervisning jämfördes med undervisning på lågstadiet samt att alltså adjunkt, som fullgjorde denna undervisning, icke finge tillgodoräkna sig någon reduktion av undervisningsskyldigheten och att lektorns undervisningsskyldighet i motsvarande grad ökades.

Några mera avsevärda kostnadsbesparingar torde väl icke vid varje särskilt läroverk följa av en dylik ändrad beräkning. Besparingen vid hela läroverksorganisationen skulle dock uppgå till icke oväsentliga belopp. Enligt gällande kursplaner upptog nämligen undervisningen i grekiska 7 veckotimmar samt undervisningen i latin i det fyraåriga gymnasiet 6 veckotimmar och i det treåriga 8 veckotimmar i första ringen och 7 veckotimmar i de två övriga, allt i varje ring.

Statskontoret har biträtt besparingsberedningens förslag och därjämte ifrågasatt, huruvida icke undervisningsskyldigheten på gymnasiestadiet borde utökas även i fråga om andra ämnen än latin och grekiska.

Enligt statskontorets mening föreläge starka skäl att taga fasta på beredningens förslag. De av beredningen anförda synpunkterna torde emellertid äga giltighet även i fråga om andra ämnen än latin och grekiska.

Anledning torde jämväl föreligga att i detta sammanhang underkasta latitudsystemet en mera ingående prövning. Den omständigheten, att lärarna på gymnasiestadiet måhända hade en kvalitativt mera krävande undervisning än lärarna på realskolestadiet, syntes näppeligen kunna utgöra tillräckligt motiv för att tillförsäkra de förstnämnda — förutom en väsentligt bättre löneställning — en så avsevärd avkortning som för närvarande av undervisningsskyldigheten i förhållande till de senare. Som undantagslös regel torde nämligen få anses gälla, att en befattningshavare i högre lönegrad måste ha en mera kvalificerad och ansvarsfylld tjänstgöring än tjänstemän i lägre lönegrad. Beaktas borde i detta sammanhang, att lärarlönekommitténs undersökningar rörande arbetstiden utöver lektionerna gäve vid handen, att densamma för lektor allenast med ett par minuter per läsdag överstege adjunktens. Vidare borde ihågkommas, att det verkliga antalet läsdagar på gymnasiestadiet vore cirka 10 procent mindre än på realskolestadiet på grund av förekomsten av skrivdagar, under vilka lärarna antingen hade vakttjänst eller vore helt lediga. I betraktande av vad sålunda anförts funne statskontoret icke orimligt, att åtgärder vidtoges för

ett närmande av tjänstgöringsskyldighetens omfattning på gymnasiestadiet till vad som i sådant avseende gällde beträffande realskolan.

Skolöverstyrelsen har framhållit, att besparingsberedningens förslag bestämt avvisats av *läroverksläraarnas riksförbund* och *svenska klassikerförbundet*. Även de högre allmänna läroverkens *kollegier* avstyrkte helt förslaget; endast i några få fall hade någon tvekan kommit till synes. För egen del har *överstyrelsen* anfört bland annat följande:

Överstyrelsen ansåge besparingsberedningens förslag endast avse ringarna I⁴—II⁴ samt I³.

När vid omorganisationen av gymnasiet genom 1905 års läroverksstadga latinundervisningen avlägsnats från realskolan och helt förlagts till gymnasiet, hade detta skett enligt den uttalade meningen, att gymnasieelevernas större mognad skulle kunna förutsätta ett snabbt inhämtande av de elementära kunskaperna i ämnet. Detta innebure snarare större krav på läraren än förut, då det numera bleve mindre fråga om ett mekaniskt inlärande än om en filologiskt betonad analys av formerna. Den tid, som nu ansloges till inlärandet av elementa i latin, omfattade i ring I⁴ endast höstterminen och en del av vårterminen, i ring I³ huvudsakligen blott höstterminen. Latinundervisningen vore alltså under en viss tid undervisning, tillhörande nybörjarstadiet, men denna tid vore mycket kort och omfattade en termin eller föga mera. Undervisningen i latin hade alltifrån början en helt annan karaktär än t. ex. undervisningen i tyska på realskolans nybörjarstadium såväl just på grund av elevernas större mognad — vilken fordrade en kvalitativt mer krävande undervisning — som på grund av ämnets stora svårighetsgrad i och för sig. Latinet ansåges i allmänhet vara latinlinjens svåraste ämne. Det vore också en allmänt omvittnad sak, att detsamma ställde synnerligen stora krav på eleverna såväl som på läraren. Därtill komme den i detta sammanhang synnerligen betydelsefulla omständigheten, att latinet på våra gymnasier icke enbart vore till för sin egen skull. Just på grund av elevernas tidigare bekantskap med andra språk lyftes latinundervisningen nära nog automatiskt upp på ett avsevärt högre plan än som kunde betecknas med benämningen nybörjarstadium. Latinundervisningen vore numera i landets gymnasier i allmänhet av utpräglat komparativ karaktär alltifrån första början. Som ett viktigt moment i undervisningen inginge lärjungarnas införande i antikens kultur och historia, vilket med den moderna uppläggnings av ämnet likaledes skedde redan ifrån begynnelsen.

Att latinundervisningen över huvud måste betecknas såsom undervisning å högstadium, syntes således *överstyrelsen* klart. Även de uttalanden, som beträffande latinets förekomme i de metodiska anvisningarna, borgade för riktigheten av denna uppfattning. Om någon tvekan skulle hysas beträffande första terminen i I⁴, måste *överstyrelsen* även i detta fall ställa sig avvisande mot förslaget, då en sådan skillnad svårigen kunde preciseras och genomföras.

Om latinundervisningen sålunda borde likställas med undervisning å högstadium, gällde detta i än högre grad om grekiskan.

Undervisningen i grekiska torde vara mer rent vetenskapligt betonad än i övriga språk på gymnasiestadiet. Alltifrån undervisningens första början fördes eleverna här in på det språkhistoriska området och finge de språkliga företeelserna belysta genom tillämpning av de verkande ljudlagarna och genom jämförelser med motsvarande förhållanden i andra språk. Att en dylik undervisning ställde stora krav på läraren, torde få anses självklart; likaså, att den medförde ett betydande förberedelsearbete. Redan vid början av vårterminen i näst högsta ringen begynte studiet av grekisk originaltext. Redan första året inriktades undervisningen också i hög grad på grekisk kulturhistoria och på antikviteter; under andra året vidgades densamma till att omfatta även litteraturhistoria och till att införa lärjungarna i den grekiska filosofien.

Över huvud taget måste i detta sammanhang betonas, att realskolan och gymnasiet hade helt skilda mål. Gymnasieundervisningen i allmänhet inriktade sig på ett mycket tidigt stadium på studentexamen, och den avsåg för de klassiska språkens del särskilt att giva lärjungarna en tillräcklig underbyggnad för fortsatt studium av humanistiska ämnen eller av teologi. Det syntes icke böra råda någon tvekan om, att en sådan undervisning måste få en helt annan karaktär än begynnelsestadiets på realskolan.

Även med hänsyn till svårigheterna att bereda anställning åt lärare i klassiska språk — av 39 anmälda hade höstterminen 1941 endast 9 kunnat beredas plats — samt med hänsyn till vad överstyrelsen anfört om arbetslöshetsproblemet avstyrkte överstyrelsen bestämt besparingsberedningens initiativ i fråga om ökningen av undervisningsskyldigheten i klassiska språk.

Beträffande statskontorets förslag har överstyrelsen anfört:

Så till vida skulle kunna finnas fog för statskontorets uppfattning som de klassiska språken icke borde intaga något slags särställning på gymnasiet i fråga om undervisningsskyldighetens omfattning. Även filosofi, ryska och finska vore »nybörjar»-ämnen, och dessutom torde undervisningen i franska i ring I⁴ böra räknas som mera elementär. Med hänvisning till vad överstyrelsen anfört om realskolans och gymnasiets skilda mål ville överstyrelsen dock betona, att det över huvud måste anses principiellt oriktigt att jämställa gymnasieundervisning med undervisning å realskolans nybörjarstadium. Dessutom skulle en utbrytning av vissa gymnasieämnen i detta hänseende leda till allmän osäkerhet, då bestämd gräns skulle bli mycket svår att draga mellan de olika ämnena.

Överstyrelsen avstyrkte sålunda bestämt även statskontorets förslag och hävdade lämpligheten och nödvändigheten av att all gymnasieundervisning även i fortsättningen principiellt bedömdes lika vid beräkning av undervisningsskyldigheten.

Departement-
schefen.

Såsom förut erinrats bestämmas den enskilde lärarens undervisningsskyldighet med hänsyn tagen bland annat till huruvida undervisningen fullgöres på hög- eller lågstadiet, varvid fyra veckotimmars undervisning på högstadiet anses motsvara fem veckotimmars undervisning på lågstadiet.

Besparingsberedningen har nu, utan att dock framlägga formligt förslag i ämnet, till närmare övervägande framfört frågan, huruvida icke de första årens undervisning på högstadiet i latin och grekiska skulle kunna jämföras med undervisning på lågstadiet. Vad skolöverstyrelsen med anledning härav anfört synes mig visa, att en sådan jämförelse icke gärna kan göras annat än möjligen med avseende på den första terminens mera nybörjarmässiga undervisning. Med hänsyn härtill och då jag i det föregående av hänsyn till rådande arbetslöshet icke kunnat tillstyrka en allmän höjning av medeltjänstgöringstiden för ämneslärare över huvud taget anser jag mig icke heller böra förorda ett genomförande av den i detta sammanhang ifrågasatta ändringen. Vid sådant förhållande finner jag mig icke heller beredd att förorda statskontorets ännu längre gående förslag.

II. Vissa organisationsfrågor.

1. Kvinnliga lärjungars tillträde till läroverket i Majorna i Göteborg m. m.

1938 års riksdag (skrivelse nr 210) medgav, att dåvarande västra real-skolan i Göteborg finge från och med budgetåret 1938/39 ombildas till ett fullständigt högre allmänt läroverk för manliga lärjungar (benämnt läroverket i Majorna) på så sätt, att en fyraårig latinlinje överflyttades dit från dåvarande högre latinläroverket i Göteborg (numera Hvitfeldtska högre allmänna läroverket) och en treårig linje från dåvarande högre realläroverket därstädes (numera Vasa högre allmänna läroverk), varvid samtidigt en femårig realskollinje finge överföras dit från sistnämnda läroverk, under villkor att staden förpliktade sig, bland annat, att tillhandahålla det nya högre allmänna läroverket erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning samt bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning. Genom beslut den 20 maj 1938 meddelade Kungl. Maj:t bestämmelser i enlighet med vad riksdagen sålunda medgivit. Vid sammanträde den 16 juni 1938 åtog sig stadsfullmäktige i Göteborg ovan angivna förpliktelser.

Stadsfullmäktige i Göteborg ha gjort framställning dels om att kvinnliga elever måtte beredas tillträde till gymnasiet vid läroverket, dels ock om att, därest Kungl. Maj:t funne tillräckliga skäl därtill föranleda, en fyraårig reallinje måtte inrättas vid gymnasiet. I sammanhang härmed ha stadsfullmäktige — under förutsättning att dessa ändringar i läroverkets gymnasieorganisation vunne Kungl. Maj:ts godkännande — förklarat, att de genom stadsfullmäktiges beslut den 16 juni 1938 åtagna förpliktelserna skulle gälla även såvitt anginge berörda ändringar i läroverkets organisation.

Till grund för stadsfullmäktiges framställning ligger ett av *kollegiet* vid nämnda läroverk framlagt förslag, varav inhämtas i huvudsak följande:

Lärjungetillströmningen till det nyinrättade gymnasiet vid läroverket hade icke svarat mot de beräkningar, som låge till grund för gymnasiets inrättande. I fråga om realgymnasiet gällde, att dess första ring varje hösttermin visserligen kunnat uppvisa en fulltalig eller nära nog fulltalig klass, men att fulltaligheten nåtts endast därigenom, att läroverket mottagit alla sökande, så snart dessa endast kunnat uppvisa föreskriven minimikompetens. Såsom det under sådana förhållanden varit att vänta, hade en betydande avgång av lärjungar ägt rum. Latingymnasiet uppvisade en ännu svagare frekvens. Hösten 1940 hade sålunda endast intagits 5 lärjungar i första ringen. Av de 180 platserna på gymnasiet utnyttjades under läsåret 1940/41 endast 99, varav på realgymnasiet 70 av 90 och på latin-gymnasiet 29 av 90. Risk för indragning av latingymnasiet föreläge därför. Orsaken till den svaga frekvensen syntes ligga i befolkningsförhållandena i läroverkets rekryteringsområde.

Läroverkets behov av förbättrad lärjungerekrytering möttes av ett klart allmänt behov av förbättrade studiemöjligheter för kvinnliga lärjungar på gymnasialstadiet inom läroverkets rekryteringsområde. För de kvinnliga lärjungarna på nämnda stadium stode i Göteborg endast en statlig läroanstalt till förfogande, nämligen högre allmänna läroverket för flickor, av vars lärjungar omkring 24 procent bodde inom Majorna-läroverkets rekryteringsområde. De manliga elevernas intresse torde icke komma att lida något intrång, om även flickor finge tillträde till läroverkets gymnasium, då såväl latingymnasiet som realgymnasiet torde räckta till för alla studiebegärade av båda kategorierna.

Länsstyrelsen i Göteborg och magistraten därstädes ha tillstyrkt stadsfullmäktiges framställning.

Skolöverstyrelsen har anfört bland annat:

Frågan om inrättande av en fyraårig realgymnasielinje torde böra behandlas i sammanhang med en ifrågasatt allmän översyn av gymnasiernas uppdelning på tre- och fyraåriga linjer. Detta spörsmål torde komma att utredas av 1940 års skolutredning.

Flickors tillträde till gymnasiet torde icke komma att medföra ökat behov av parallellavdelningar eller ökade kostnader för statsverket. Överstyrelsen, som i övrigt funne den av kollegiet anförda motiveringen bärande, tillstyrkte därför, att kvinnliga lärjungar finge tillträde till läroverkets gymnasium såväl på real- som latinlinjen.

Departementschefen.

I likhet med skolöverstyrelsen anser jag mig för närvarande icke böra tillstyrka inrättandet av en fyraårig realgymnasielinje vid högre allmänna läroverket i Majorna i Göteborg.

Vad beträffar förslaget om kvinnliga lärjungars tillträde till gymnasiet, har läget något förändrats genom att antalet elever i första ringen av latinlinjen höstterminen 1941 stigit till 20 (realgymnasiets första ring är alltjämt fulltalig). Trots att tillströmningen till latinlinjen alltså ökats, är dess kapacitet långt ifrån helt utnyttjad. En relativt stor avgång torde, såsom läroverkskollegiet anfört, också vara att räkna med. Då vidare behov av flera gymnasieplatser för flickor synes föreligga i Göteborg, synes för-

slaget böra bifallas. Dess genomförande torde icke behöva medföra ökade kostnader för staten. Jag tillstyrker alltså, att kvinnliga lärjungar erhålla tillträde till läroverkets gymnasium från och med läsåret 1942/43.

2. Utvidgning av samrealskolorna i Hässleholm och Boden till högre allmänna läroverk.

Hässleholms stad har hemställt om förstatligande av kommunala gymnasiet därstädes. Tillika har *Bodens stad* anhållit om inrättande av ett statligt gymnasium i Boden.

Skolöverstyrelsen har erinrat, att frågan om inrättande av statliga gymnasier i nämnda städer varit föremål för utredning i det av tillkallad sakkunnig den 30 april 1940 avgivna Betänkande och förslag angående utvidgning av den statliga gymnasieorganisationen och i en till överstyrelsens yttrande häröver fogad promemoria. Av dessa utredningar inhämtades följande fakta angående städernas storlek, lärjungeområdenas omfattning och lärjungeantalet:

Hässleholm. I samband med den stora skolreformen år 1927 hade fattats beslut om ombildning av därvarande kommunala mellanskola till samrealskola. År 1935 hade stadsfullmäktige beslutat att upprätta ett kommunalt gymnasium i anslutning till samrealskolan från och med läsåret 1935—1936. Från och med vårterminen 1938 hade gymnasiet haft studentexamensrätt. Gymnasiet hade från budgetåret 1939/40 åtnjutit ett särskilt statsbidrag på 8,000 kronor per år.

Hässleholm hade icke särskilt stor folkmängd, den 1 januari 1941 3,893 personer. Gymnasiets lärjungeområde vore dock betydligt större. År 1938 hade skolöverstyrelsen beräknat lärjungeområdets folkmängd den 1 januari 1938 till omkring 86,000 personer.

Lärjungeantalet i samrealskolan och det kommunala gymnasiet framginge av nedanstående tabell.

Läsår	Realskolan	Gymnasiet
1937—1938	269	79
1938—1939	259	88
1939—1940	289	84
1940—1941	288	80
1941—1942	289	85

Realskolan hörde till de större i landet. Lärjungeantalet i det kommunala gymnasiet vore icke särskilt stort. Jämfördes det med lärjungeantalet i gymnasierna vid de högre allmänna läroverken höstterminen 1941, funne man, att det överträffade endast två av dessa, nämligen högre allmänna läroverken i Västervik och i Haparanda med 65 respektive 71 lärjungar på gymnasiet. Endast ytterligare ett högre allmänt läroverk, det i Hudiksvall, med 88 lärjungar på gymnasiet, vore av ungefär samma storleksordning. Antalet lärjungar från landsbygden vore ungefär 70 procent av totala lärjungeantalet.

För gymnasiets räkning hade år 1935 skett en tillbyggnad av läroverksbyggnaden. Lokalerna syntes därför vara i det hela tillfredsställande även för ett statligt gymnasium. Endast gymnastiklokalen syntes icke helt fylla måttet. Där torde en nybyggnad komma att behövas i framtiden.

Terminsavgift till ett belopp av 120 kronor upptoges, samma belopp även för lärjunge från annan ort. Befrielser och nedsättningar i dessa avgifter hade förekommit i viss utsträckning.

Stadens bidrag till gymnasiet hade successivt ökats och hade för budgetåret 1940/41 uppgått till över 36,000 kronor.

I sakkunnigbetänkandet hade skäl ansetts föreligga för ett förstatligande av kommunala gymnasiet i Hässleholm. Den sakkunnige uppförde staden bland de sex orter, som enligt hans mening i första hand borde erhålla högre allmänna läroverk.

Överstyrelsen funne, att starka skäl talade för ett förstatligande av kommunala gymnasiet i Hässleholm. Kristianstads län vore mindre väl ställt än övriga län i fråga om statliga gymnasier. Ett statligt gymnasium för länets mellersta och nordvästra delar syntes därför väl motiverat. Behovet av ett sådant gymnasium vore fullt ådagalagt genom elevfrekvensen vid det kommunala gymnasiet. Då detta frekventerades till mer än två tredjedelar av lärjungar från andra orter, fyllde det ett behov icke blott för Hässleholms stad utan även för en betydande landsbygd kring densamma.

Staden hade som skäl för sin hemställan bland annat anfört, att stadens kostnader för det kommunala gymnasiet, vilka från början beräknats till cirka 16,000 kronor per år, oavslutligt stigit för varje år och för läsåret 1940—1941 uppgått till mer än dubbla nämnda belopp. Denna utveckling hade medfört, att man starkt ifrågasatt ett nedläggande av gymnasiet. En sådan utväg syntes överstyrelsen icke tilltalande. Nämnda förhållanden utgjorde därför enligt överstyrelsens mening ett starkt skäl för ett statligt övertagande av det kommunala gymnasiet.

Trots de svårigheter, som förelåge att i nuvarande statsfinansiella läge utvidga gymnasiorganisationen över huvud, ansåge sig överstyrelsen likväl böra föreslå ett successivt förstatligande av det kommunala gymnasiet i Hässleholm redan från och med nästa budgetår med hänsyn till de särskilt tungt vägande skäl, som kunde åberopas härför.

B o d e n. I samband med 1927 års skolreform hade därvarande kommunala mellanskola förstatligats från och med den 1 januari 1928.

Befolkningen hade den 1 januari 1941 utgjort 7,753 personer. Under senare tid hade befolkningssiffran högst avsevärt stegrats på grund av förstärkningen av de militära förläggningarna. Av ökningen 1930—1941, 1,323 personer, komme icke mindre än 915 på perioden 1939—1941. Realskolans lärjungeområde kunde utöver Bodens stad anses omfatta Överluleå tingslag, Älvsby socken i Piteå och Älvsby tingslag samt delar av Jokkmokk, Råneå, Töre och Nederkalix socknar. För ett eventuellt gymnasium finge man enligt sakkunnigbetänkandet dessutom räkna med en del av Piteå landskommun, Arvidsjaur socken, återstoden av Jokkmokks socken samt Gällivare, Jukkasjärvi och Karesuando socknar. Detta gäve en befolkningssiffra på mellan 105,000 och 110,000 personer. Sedan läsåret 1939—1940 funnes emellertid ett kom-

munalt gymnasium i Kiruna, varför Jukkasjärvi och Karesuando socknar icke längre torde böra medräknas.

Samrealskolans elevantal under de senare åren framginge av följande tabell.

L ä s å r	Antal lärjungar
1937—1938	263
1938—1939	266
1939—1940	288
1940—1941	274
1941—1942	253

Skolan hörde till de större realskolorna i landet. Under senare tid utgjorde lärjungarna från landsbygden omkring fjärdedelen av hela lärjungeantalet. Ett betydande antal lärjungar från Boden besökte gymnasierna i Luleå och Haparanda, för läsåret 1941—1942 icke mindre än 72 stycken.

Underlaget för ett eventuellt gymnasium utgjordes enligt sakkunnigbetänkandet av Bodens realskola, samrealskolorna i Malmberget och Kiruna samt högre folkskolorna i Arvidsjaur och Älvsbyn. Efter inrättandet av det kommunala gymnasiet i Kiruna torde dock samrealskolan på denna ort icke längre böra medräknas.

Samrealskolans i Boden lokaler vore icke tillräckliga även för ett gymnasium. Ett nybygge torde därför vara nödvändigt, om samrealskolan skulle utbyggas till högre allmänt läroverk. Ritningar härtill vore enligt uppgift redan utarbetade.

I betänkandet framhövdes, att starka skäl kunde anföras för ett högre allmänt läroverk i Boden. »Stadens karaktär av militär förläggningssort jämte de statliga förläggningar och institutioner, som med anledning därav blivit dit förlagda, kan anses medföra vissa förpliktelser för det allmänna att sörja för en högre utbildningsanstalt för barnen till de tjänstemän, som fått sin verksamhet förflyttad dit.» Den sakkunnige stannade likväl vid att icke tillstyrka ett gymnasium i Boden. Att han trots de starka skäl, som talade för ett gymnasium, intagit denna ståndpunkt, berodde på att enligt hans mening Norrbottens län vore relativt väl tillgodosett med statliga gymnasier. Av överstyrelsens utlåtande över sakkunnigbetänkandet framginge emellertid, att den sakkunniges ståndpunkt sammanhängde med att han byggt på otillfredsställande jämförelsekvoter länen emellan. Norrbottens län vore tvärtom i hög grad missgynnadt. Det intogs den 22 platsen bland länen. Endast 3 län, däribland som redan nämnts Kristianstads, vore sämre ställda.

Någon tvekan om att ett statligt gymnasium vore berättigat, syntes därför icke kunna råda.

Staden hade särskilt framhållit det stora antal elever från Bodens lärjungeområde, som för närvarande måste hänvisas till läroverket i Luleå, samt den ökning av antalet officerare och underofficerare, som på senare tid ägt rum inom Bodens garnison. Kommendanten i Boden hade instämt i stadsfullmäktiges synpunkter.

De framförda synpunkterna funne överstyrelsen i hög grad vara värda beaktande. Staden Bodens befolkning uppvisade en avsevärd ökning sedan den 1 januari 1939 (från 6,838 till 7,753 personer) och antalet barn, som

skulle behöva åtnjuta gymnasieundervisning, hade ökat även på grund av alltjämt växande inflyttning av officerare och underofficerare samt deras familjer. Den växande strömmen av elever ginge främst till högre allmänna läroverket i Luleå, vars elevantal höstterminen 1941 uppgått till ej mindre än 708. Betydande lokalsvårigheter hade på grund av denna utveckling uppstått för läroverket. Av gymnasiets 240 elever tillhörde omkring fjärdedelen Bodens lärjungeområde. Ett inrättande av ett statligt gymnasium i Boden skulle följaktligen medföra en mycket välbehöblig avlastning för läroverket i Luleå och vore således även ur denna synpunkt att starkt förorda.

Överstyrelsen ansåge sig därför med hänsyn till dessa särskilt tungt vägande skäl kunna tillstyrka jämväl förslag om inrättande av ett högre allmänt läroverk i Boden.

Överstyrelsen hemställde således dels om förstатligande från och med budgetåret 1942/43 av kommunala gymnasiet i Hässleholm, dels om upprättande från samma tidpunkt av ett gymnasium vid samrealskolan i Boden med 4-årig latin- och 3-årig reallinje, i båda fallen successivt upprättade, börjande med första ringen å såväl latin- som reallinjerna från nämnda tidpunkt.

Statsverkets kostnader för upprättandet av ett statligt gymnasium i Hässleholm ha beräknats under första året utgöra 26,831 kronor. Motsvarande kostnader för ett gymnasium i Boden beräknades sålunda:

Lönefyllnad för rektor	kronor	891
1 lektor	»	10,848
6,5 timlärartimmar i läroämnen	»	1,573
2 timmars ökning i ordinarie teckningslärarens tjänstgöring	»	461
2 » » » » musiklärarens »	»	461
4 » » » » gymnastiklärarens »	»	922
Tillsynslärare, tilläggsarvode	»	25
Skolläkare, »	»	150
Bibliotekarie, »	»	200
Biträde å rektorsexpeditionen, tilläggsarvode	»	230
	<hr/>	
	Summa kronor	15,761.

Sammanlagda kostnaden skulle efter fullt genomförd organisation uppgå till respektive 88,866 och 97,138 kronor. Vid fullt genomförd organisation skulle hela och under första året $\frac{1}{3}$ av det nu utgående anslaget till kommunala gymnasiet i Hässleholm, respektive 8,000 och 2,667 kronor, bortfalla.

Såsom villkor för de ifrågavarande förmånerna torde böra föreslås, att vederbörande kommun åtog sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning samt bostad eller hyresersättning åt rektor och bostad åt vaktmästare i enlighet med uttalandet i riksdagens skrivelse nr 196/1941, ävensom, beträffande Boden, att kommunen förbunde sig att bevilja ett engångsanslag av 5,000 kronor till bestridande av kostnaderna för komplettering av undervisningsmaterielen och utvidgning av biblioteket.

1940 års skolutredning har yttrat, att den i ärendet förebragta utredningen syntes ådagalägga, att starka skäl kunde anföras för den ifrågasatta utvidgningen av de båda realskolorna med statligt gymnasium. Ur de synpunkter, som det skolutredningen lämnade uppdraget gåve, hade kommittén intet att erinra mot skolornas ombildning till högre allmänna läroverk. Skulle emellertid de statsfinansiella förhållandena förbjuda, att båda skolorna nu utvidgades på föreslaget sätt, och medgiva ombildning av endast en läroanstalt, syntes företräde böra givas åt samrealskolan i Boden.

I rådande statsfinansiella läge måste givetvis varje förslag om utbyggnad av läroverksorganisationen med nya gymnasier väcka starka betänkligheter. Emellertid är det mycket vägande skäl, som föranlett återupptagande av frågan om förstatligande av det kommunala gymnasiet i H ä s s l e h o l m. Stadens årsutgifter för gymnasiet, vilka år 1935 beräknats till 16,000 kronor, stego under budgetåret 1940/41 till närmare 37,000 kronor. Till följd av de starkt stegrade kommunala utgifterna har fråga uppkommit om att nedlägga gymnasiet. Skälen för förstatligande äro även i övrigt vägande, vilket bland annat framgår därav, att staden placerats som den fjärde bland de sex orter, där enligt förutnämnda sakkunnigförslag statliga gymnasier i första hand borde upprättas. Av argumenten vill jag särskilt framhålla det höga procenttalet för elever från landsbygden. Trots detta anser jag mig likväl icke kunna för närvarande tillstyrka, att gymnasiet nu förstatligas. Då emellertid ett ökat statligt stöd åt gymnasiet är starkt motiverat, vill jag i stället föreslå, att det nuvarande understödet till gymnasiet, för närvarande 8,000 kronor, ökas med 12,000 kronor till 20,000 kronor. För detta ändamål bör anslaget till understöd åt kommunala gymnasier — vartill jag längre fram återkommer — höjas med nämnda belopp, 12,000 kronor.

Vad beträffar frågan om upprättande av ett gymnasium i B o d e n, vill jag först erinra om sakkunnigförslaget. Enligt detta förefunnes starka skäl för utbyggande av samrealskolan i Boden till ett högre läroverk, nämligen statens förpliktelser mot militärpersonalen, realskolans storlek, den höga kommunalskatten, det stora och folkrika gymnasieområdet med ett betydande realskolunderlag samt det synnerligen stora antalet Boden-elever vid gymnasierna i Luleå och Haparanda. Som motskäl angävos främst hänsynen till andra landsdelar, då Norrbottens län vore relativt väl tillgodosett med statliga gymnasier, och närheten till Luleå, där elevnumerären visserligen vore stor men icke nödvändigtvis måste nedskäras. Den sakkunnige ansåg därför tillräckliga skäl ännu icke föreligga för upprättande av ett gymnasium i Boden och medtog således icke staden bland de sex förut nämnda orterna. I stället förordades ett upprättande av ett statligt gymnasium i Kiruna.

De skäl, som sålunda anförts mot inrättande av ett gymnasium i Boden, ha bemötts av skolöverstyrelsen, som påpekat, att Norrbottens län i själva

Departement-
schefen.

verket vore illa lottat i fråga om statliga gymnasier och att en avlastning av läroverket i Luleå behövdes. Den omständighet, som enligt min mening måhända starkast motiverar, att ett gymnasium trots tidsläget upprättas, är den stora ökningen av Bodens garnison. Mycket synes mig tala för, att möjlighet till högre undervisning beredes för barnen till de talrika statstjänstemän, vilkas verksamhet måste förläggas till denna ort. Det torde i detta sammanhang även förtjäna erinras, att enligt den planerade nya försvarsordningen de militära förbanden i Norrbotten komma att väsentligt utökas.

Jag tillstyrker på anförda skäl, att ett gymnasium med en fyraårig latinlinje och en treårig reallinje upprättas i Boden successivt från och med nästa budgetår. I fråga om de villkor, som böra uppställas för gymnasiets inrättande, ansluter jag mig till vad skolöverstyrelsen föreslagit. Statsverkets kostnader för gymnasiet ha av överstyrelsen beräknats till cirka 16,000 kronor under nästa budgetår och omkring 97,000 kronor vid fullt genomförd organisation. Till denna fråga återkommer jag i det följande.

III. Anslagsberäkningar.

1. Förslagsanslaget till Allmänna läroverk: Avlöningar.

Detta anslag var för budgetåret 1939/40 uppfört med 26,436,500 kronor. I samband med vissa besparingsåtgärder sänktes det för budgetåret 1940/41 med 156,500 kronor till 26,280,000 kronor. Belastningen på anslaget steg dock under sistnämnda budgetår till omkring 27,887,000 kronor, i samband med det rörliga tilläggets höjning till 15 procent. För innevarande budgetår är anslaget uppfört med 28,286,000 kronor. Beträffande anslagets disposition hänvisas till statsliggaren, sid. 488 ff. Även för innevarande budgetår ha besparingsåtgärder vidtagits. Sålunda har successiv indragning av en treårig latinlinje vid högre allmänna läroverket för gossar å Södermalm i Stockholm påbörjats, antalet nybörjaravdelningar begränsats och reduktion av vissa arvoden åt lärare vid provårsläroverk genomförts.

För nästa budgetår har skolöverstyrelsen i sina anslagsäskanden räknat med en anslagshöjning av 433,900 kronor, avseende följande utgiftsändamål:

a) nyrättande av 3 lektorstjänster, 6 adjunktstjänster och 1 gymnastiklärartjänst	kronor	80,000
b) ökad undervisning i övningsämnen	»	22,000
c) arvoden åt skolläkare	»	2,200
d) » » rektorsbiträden	»	3,000
e) » » vid provårsläroverk	»	11,700
f) avlöningar åt icke-ordinarie personal, bland annat inrättande av 35 nya extra ordinarie adjunktstjänster	»	325,000
		<hr/>
		443,900.

Härtill komma kostnader för rörligt tillägg samt utgifter för inrättande av statliga gymnasier i Hässleholm och Boden.

Ett genomförande av besparingsberedningens förut behandlade förslag skulle enligt av överstyrelsen gjorda beräkningar, såsom ovan nämnts, medföra en besparing i kostnaderna för icke-ordinarie lärare för nästa budgetår med högst 615,000 kronor (avseende det fall, att tjänstgöringsskyldigheten ökas med en veckotimme och antalet nybörjaravdelningar minskas till 514).

Avlöningar till ordinarie tjänstemän.

Den ordinarie lärarpersonalen vid de allmänna läroverken har från och med innevarande budgetår undergått den förändringen, att två lektorstjänster nyinrättats och en vakanssatt adjunktstjänst fått återbesättas. Personalförteckningen upptager därefter bland annat 427 lektorer, 1,275 adjunkter å ordinarie stat och 39 adjunkter å övergångsstat samt 100 lärare i gymnastik. Av adjunktstjänsterna må enligt personalförteckningen endast så många uppehållas, att antalet å ordinarie stat och övergångsstat ej överstiger sammanlagt 1,275.

Skolöverstyrelsen har föreslagit nyinrättande av 3 lektorstjänster, 6 adjunktstjänster samt 1 (kvinnlig) lärartjänst i gymnastik med lek och idrott. Samtliga dessa tjänster avse läroverk under upprättande, omorganisation eller förstatligande. Vidare har överstyrelsen hemställt om inrättande av lektorstjänster vid de föreslagna nya gymnasierna i Hässleholm och Boden, nämligen två i Hässleholm och en i Boden.

De läroverk, vid vilka inrättande av nya tjänster till följd av läroverkens upprättande, omorganisation eller förstatligande kunde ifrågakomma, vore till antalet sexton. Därjämte erfordrades nya lektorstjänster vid högre allmänna läroverket i Bromma i Stockholm, till vilket under läsåren 1941—1943 förlagts en tillfällig provårskurs. Överstyrelsen ansåge sammanlagt 6 nya lektorstjänster och 8 nya adjunktstjänster vara erforderliga vid de ifrågavarande läroverken, därvid hänsyn tagits till överflyttningsmöjligheterna. Ehuru överstyrelsen medtagit endast sådana tjänster, i fråga om vilka ett avböjande skulle medföra påtagliga olägenheter för tidigare beslutade organisationsändringar, ansåge sig överstyrelsen med hänsyn till det statsfinansiella läget icke böra fasthålla annat än vid ett absolut minimum, vars avböjande skulle medföra uppenbara vådor för berörda läroverk.

Vid vart och ett av högre allmänna läroverket för flickor å Södermalm samt högre allmänna läroverken å Kungsholmen och i Bromma i Stockholm borde inrättas en ny lektorstjänst. Det förstnämnda läroverket vore under upprättande och komme läsåret 1942—1943 att ha 8 gymnasieavdelningar men disponerade för närvarande endast 3 lektorstjänster. Högre allmänna läroverken å Kungsholmen och i Bromma syntes nämnda läsår få 14 respektive 16 gymnasieavdelningar, medan antalet lektorstjänster vid vardera läroverket skulle utgöra 7. Provårskursen vid Brommaläroverket förstärkte behovet av lektorer där.

De behövliga adjunktstjänsterna torde icke kunna erhållas genom överflyttning från andra läroverk, dels emedan flyttbara adjunktstjänster måste dispo-

neras även för att motverka en vid många läroverk förefintlig disproportion mellan ordinarie och icke-ordinarie lärare, dels emedan icke ett tillräckligt antal sådana tjänster beräknades bli lediga under det närmaste året. Största behovet av nya adjunktstjänster förefunnes vid högre allmänna läroverken för flickor å Normalm och å Södermalm samt nya elementarskolan i Stockholm, högre allmänna läroverket i Motala, samrealskolan i Ljusdal och högre allmänna läroverket i Skellefteå. Vid vart och ett av dessa läroverk borde inrättas en ny adjunktstjänst. Antalet ämneslärare »över stat» (d. v. s. icke-ordinarie lärare förutom vikarier för ordinarie lärare), utgjorde vid ifrågasvarande läroverk mer än 25 procent av totalantalet. För reglering av proportionen mellan ordinarie och icke-ordinarie lärare så, att procenttalet lärare över stat nedbringades till 20, skulle behövas 68 adjunktstjänster. Endast ett fåtal nu befintliga tjänster skulle vid ledighet kunna överflyttas till andra läroverk, där behovet av reglering vore starkare.

Behov av ordinarie övningslärartjänst ansåge överstyrelsen uppstå, när ett säkerställt minimiantal av 12 veckotimmar i teckning eller gymnastik eller 10 veckotimmar i musik och slöjd för flickor föreläge samt då ett konstant behov av 18 undervisningstimmar i teckning eller gymnastik utöver de av ordinarie lärare bestridda vore för handen. Enligt denna beräkningsgrund skulle ett stort antal nya ordinarie övningslärartjänster vara erforderliga, bland annat 24 gymnastiklärarbefattningar. Till en del skulle behovet kunna täckas genom överflyttning, men någon överflyttbar tjänst beräknades icke bli ledig inom närmaste framtiden. Överstyrelsen ansåge sig dock icke böra föreslå inrättande av någon annan ny tjänst än en tjänst i gymnastik med lek och idrott vid högre allmänna läroverket för flickor å Södermalm.

Medelsbehovet för avlöningar till ordinarie tjänstemän för nästa budgetår har överstyrelsen beräknat till 20,393,000 kronor (nu 20,300,000 kronor). Härvid har överstyrelsen räknat med samma tjänstledighetsavdrag för militärtjänstgöring som tidigare. I beloppet ingå kostnaderna för de av överstyrelsen föreslagna nya tjänsterna, nämligen 3 lektors- och 6 adjunktstjänster samt 1 gymnastiklärarinnebefattning, med i runt tal 80,000 kronor. Höjningen i övrigt belöper på den automatiska ökning av kostnaderna för undervisning i övningsämnen, som följer av läroverksorganisationens successiva utvidgning.

Kostnaderna för inrättande av statliga gymnasier i Hässleholm och Boden skulle enligt överstyrelsens beräkning för nästa budgetår medföra en ökning av förevarande anslagspost med respektive 22,800 och 13,600 kronor, avseende lönefyllnad åt rektorerna, nya lektorstjänster och ökning av de ordinarie övningslärarnas tjänstgöring.

I personalförteckningen bör enligt överstyrelsens förslag införas de av överstyrelsen föreslagna nya tjänsterna, varjämte bör göras de ändringar, som föranledas av att 3 ämneslärarinnetjänster ombildats till adjunktstjänster.

Departement-
schefen.

Vid det föreslagna gymnasiet i Boden bör inrättas en *rektorstjänst* i lönegraden E 11 i stället för den nuvarande i lönegraden E 8.

Antalet ordinarie lärartjänster vid de allmänna läroverken har från och med innevarande budgetår utökats med två lektorstjänster och en adjunktstjänst, avsedda för läroverk under upprättande, omorganisation eller förstat-

ligande. De nya tjänster, som nu föreslagits av skolöverstyrelsen, avse även dylika läroverk, och befattningarnas inrättande skulle alltså utgöra en följd av tidigare fattade organisationsbeslut. Det synes ofrånkomligt att åtminstone i någon mån tillgodose de ifrågavarande läroverken. Jag tillstyrker därför överstyrelsens förslag, att tre nya lektorstjänster inrättas under nästa budgetår. Därjämte bör det av mig förordade nya gymnasiet i Boden under budgetåret 1942/43 förses med en lektorstjänst.

Möjligheterna att fylla behovet av ordinarie tjänster vid ett läroverk genom förflyttning av tjänster från andra läroverk äro små i fråga om lektoraten. Däremot äro möjligheter att flytta adjunktstjänster större. Överstyrelsen har ansett dessa möjligheter böra utnyttjas för reglering av förefintliga disproportioner mellan antalen ordinarie och icke-ordinarie lärare. För min del anser jag, att även behovet av ordinarie adjunkter vid läroverk under upprättande, omorganisation eller förstatligande under nuvarande förhållanden bör kunna åtminstone delvis tillgodoses genom förflyttning av tjänster. Jag vill framhålla, att jag i det följande ämnar föreslå ökning av antalet extra ordinarie adjunkter, vilken åtgärd tillsammans med det av överstyrelsen numera tillämpade systemet för tillsättning av dylika lärare bör starkt bidra till att giva läroverken en fastare personalorganisation. Jag finner mig med hänsyn till det anförda icke kunna tillstyrka inrättande av flera än tre nya ordinarie adjunktstjänster för nästa budgetår.

Med hänsyn till det ådagalagda behovet av nya ordinarie övningslärares tjänster biträder jag överstyrelsens förslag om inrättande av en ny ordinarie gymnastiklärartjänst.

I personalförteckningen för de allmänna läroverken böra, utöver nu föreslagna ändringar, även 3 ämneslärarinnetjänster utbytas mot adjunktstjänster. I likhet med vad som skett för innevarande budgetår torde Kungl. Maj:t böra bemyndigas att utan hinder av gällande personalförteckning för de allmänna läroverken tills vidare under nästa budgetår, då för real-skolestadiet avsedd ordinarie ämneslärartjänst vid samläroverk skall tillsättas, besluta, huruvida tjänsten skall kungöras ledig såsom adjunktsbefattning eller ämneslärarinnebefattning.

Anslagsposten till avlöningar till ordinarie tjänstemän är nu upptagen till 20,300,000 kronor. Enligt överstyrelsens beräkningar skulle den behöva höjas för nästa budgetår till 20,393,000 kronor, vartill skulle komma ett belopp av i runt tal 14,000 kronor vid bifall till förslaget om upprättande av statligt gymnasium i Boden. Mot överstyrelsens beräkningar finner jag icke anledning till annan erinran än att det enligt dessa beräkningar erforderliga beloppet bör minskas dels med i runt tal 25,000 kronor med hänsyn till att jag icke tillstyrkt inrättande av flera än 3 av de av överstyrelsen beräknade 6 nya ordinarie adjunktstjänsterna, dels ock med i runt tal 100,000 kronor med hänsyn till att de beslutade högre pensionsavdragen träda i kraft med ingången av nästa budgetår. Föreva-

rande anslagspost bör sålunda för nästa budgetår uppföras med (20,393,000 + + 14,000 — 25,000 — 100,000 =) 20,282,000 kronor, vilket torde böra avrundas till 20,280,000 kronor.

Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t.

Arvoden åt kvinnliga sakkunniga. Arvoden åt tillsynslärare. Personliga tilläggsarvoden åt första lärarinnor.

Skolöverstyrelsen har föreslagit, att dessa delposter upptagas med oförändrade belopp, respektive 1,260, 8,000 och 2,400 kronor.

Arvoden åt skolläkare. Denna delpost är nu uppförd med 131,700 kronor, varav ett belopp av 53,450 kronor belöper på fasta arvoden, medan för rörliga arvoden beräknats förslagsvis 78,250 kronor. *Skolöverstyrelsen* har beträffande de fasta arvodena endast föreslagit en höjning med 50 kronor av arvodet vid flickläroverket å Södermalm, vilket läroverk från och med nästa läsår är färdigbildat. Med utgångspunkt från att lärjungeantalet vid de allmänna läroverken höstterminen 1942 skulle komma att stiga till 53,600 har *överstyrelsen* beräknat de rörliga arvodena till i runt tal 80,400 kronor. Den sammanlagda höjningen skulle alltså uppgå till 2,200 kronor.

Arvoden åt bibliotekarier. *Skolöverstyrelsen* har föreslagit oförändrad medelsanvisning, 87,500 kronor.

Arvoden åt biträden å rektorsexpeditionerna. Dylika arvoden utgå enligt av 1939 års lagtima riksdag godkända grunder. *Skolöverstyrelsen* äger rätt att vidtaga erforderliga jämkningar i arvodesbeloppen. För nästa budgetår har *skolöverstyrelsen* föreslagit, att delposten, som nu är upptagen till 85,000 kronor, måtte höjas med 3,000 kronor. Höjningen motiveras med den ökade lärjungetillströmningen till läroverken och läroverksorganisationens utvidgning enligt tidigare fattade beslut.

Särskilda arvoden vid provårsläroverk. Från och med innevarande budgetår har antalet provårskandidater utökats och antalet provårsläroverk höjts från åtta till nio. Den nya, tillfälliga, provårskursen har för läsåren 1941—1943 förlagts till läroverket i Bromma och skall från och med läsåret 1943—1944 vara förlagd till högre allmänna läroverket i Umeå. Arvodena åt lärare i läroämnena vid provårsläroverk och handledare av provårskandidater ha sänkts, medan övriga provårsarvoden, d. v. s. åt provårsföreståndare samt för föreläsningar och kurser, bibehållits oförändrade. Delposten har uppförts med 133,300 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att vid behov medgiva densamma överskridande med högst 15,000 kronor.

Skolöverstyrelsen har framhållit, att inskränkningen av seminarieorganisationen medfört minskning av antalet provårsplatser samt att antalet provårskandidater redan förut varit så stort, att en mera betydande ökning av

antalet knappast kunde äga rum, om utbildningens standard skulle kunna upprätthållas. I rådande läge ansåge sig överstyrelsen dock förhindrad på yrka upprättande av nya provårsläroverk. Antalet till läroverk hänvisade provårskandidater utgjorde nu 110, av vilka 95 fullgjorde två terminers och 15 en termins provårstjänstgöring. Antalet enterminkandidater brukade dock ökas, varför överstyrelsen räknade med 20 dylika. Överstyrelsen har beräknat anslagsbehovet för nästa budgetår sålunda:

Arvoden å 1,500 kronor åt 9 provårsföreståndare	kronor 13,500
» å 300 kronor åt 293 ordinarie lärare vid prov- årsläroverk	» 87,900
» å 300 kronor åt 40 extra ordinarie lärare vid provårsläroverk	» 12,000
» åt handledare	» 26,000
Ersättningar för föreläsningar och övningar	» 5,500
	<hr/>
	Summa kronor 144,900.

Härvid har överstyrelsen utgått från att en ny lektorstjänst skulle inrättas vid läroverket i Bromma och att fyra seminarielektorer skulle erhålla full tjänstgöring vid provårsläroverk. Det erforderliga anslagsbeloppet borde avrundas till 145,000 kronor.

Särskilda arvoden vid statens aftonskola. *Skolöverstyrelsen* har föreslagit, att denna delpost uppföres med oförändrat belopp, 5,800 kronor.

Nu förevarande anslagspost till arvoden och särskilda ersättningar, bestämde av Kungl. Maj:t, har för innevarande budgetår trots ökning i lärjungeantalet sänkts med omkring 37,000 kronor. Skolöverstyrelsens förslag angående anslagspostens storlek för nästa budgetår innebär en höjning med 16,900 kronor, beroende dels på den väntade ökningen av lärjungeantalet, dels på utvidgningen av provårsutbildningen. För det föreslagna gymnasiet i Boden har överstyrelsen därjämte hemställt om anvisande av 605 kronor till arvodeshöjningar.

Mot uppräknigen av delposten till *skolläkare* har jag intet att erinra. Då för gymnasiet i Boden bör beräknas ett belopp av 150 kronor, bör delposten höjas med sammanlagt i avrundat tal 2,300 kronor till 134,000 kronor. Ur det för *bibliotekarier* upptagna, oförändrade beloppet torde kunna utgå även eventuell arvodeshöjning åt bibliotekarien vid läroverket i Boden. Delposten till *biträden å rektorsexpeditionerna* har icke höjts för innevarande budgetår trots ökningen i elevantalet vid läroverken. Den nu beräknade höjningen med 3,000 kronor, vilken är grundad på en ytterligare ökning av lärjungeantalet med omkring 900, synes mig dock kunna begränsas till 2,000 kronor och delposten således uppföres med 87,000 kronor. Överstyrelsens förslag beträffande posten till *arvoden vid provårsläroverk* innebär formellt en ökning med 11,700 kronor. Då emellertid det nuvarande delpostbeloppet

Departement-
schefen.

får överskridas med 15,000 kronor, är det föreslagna beloppet i själva verket mindre än det nuvarande. Jag har intet att erinra mot att denna post beräknas till 145,000 kronor.

Då övriga delposter böra upptagas till av överstyrelsen föreslagna belopp, bör alltså anslagsposten för nästa budgetår höjas med 16,000 kronor till 470,960 kronor.

Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal.

Antal lärjungar och klassavdelningar. Sedan lång tid tillbaka har de allmänna läroverkens lärjungeantal oavbrutet tillväxt. Läsåret 1940—1941 — det första läsår, som tog sin början efter det pågående världskrigets utbrott — var ökningen visserligen mindre än vanligt, men redan innevarande läsår har stegringen åter nått den tidigare storleken. Utvecklingen av lärjungeantalet under den senaste femårsperioden belyses av följande, av skolöverstyrelsen lämnade uppgifter:

	1937	1938	1939	1940	1941
Nybörjarklasser ¹	13,598	14,010	14,728	14,309	14,880
Övriga klasser	35,209	36,017	36,434	37,281	37,786
Lyceet	101	75	55	32	18
Totalt antal	48,908	50,102	51,217	51,622	52,684
Ökning	967	1,194	1,116	404	1,062

¹ 1⁵, 1⁴, I⁴ och I³.

Antalet lärjungar, klassavdelningar och ämneslärare höstterminen 1941 samt överstyrelsens beräkningar av samma antal nästa hösttermin *vid oförändrade organisatoriska förhållanden* framgå av följande sammanställning:

	Lärjungar		Klassavdelningar		Ämneslärare ²	
	i nybörjaravdelningar ¹	totalt antal	antal nybörjaravdelningar	totala antalet klassavdelningar	ordinarie	icke-ordinarie
Höstterminen 1941:						
beräknat antal	14,400	52,170	527	2,095	2,095	438
verkligt antal	14,880	52,684	529	2,100	2,098	438
Höstterminen 1942:						
beräknat antal	15,110	53,600	539	2,131	2,098	474
ökning i förhållande till det verkliga antalet höstterminen 1941	230	916	10	31	—	36

¹ 1⁵, 1⁴, I⁴ och I³. ² Med bortseende från vikarier.

Den beräknade automatiska ökningen med 31 klassavdelningar fördelar sig enligt överstyrelsens framställning sålunda:

	Klass- avdelningar:
a. Till följd av beräknad tillströmning till nybörjaravdelningarna (klass I och ring I) å vissa orter beräknas tillkomma 18 nya avdelningar, medan till följd av minskad tillströmning å andra orter 8 nu befintliga nybörjaravdelningar beräknas kunna indragas (18 — 8 =)	10
b. Till följd av tidigare beslutade organisationsändringar beräknas tillhoppa 6 klassavdelningar tillkomma	6
c. Huvudsakligen till följd av under senare år fattade beslut om upprättande av nya parallellavdelningar av klass I och ring I, vilka nu successivt utvecklas till parallellinjer, beräknas tillkomma 15 klassavdelningar	15
Summa nya klassavdelningar	31

Tillfällig indragning av vissa läroverkslinjer. Skolöverstyrelsen har erinrat, att för läsåren 1940—1941 och 1941—1942 någon elevintagning icke ägt rum i första klassen av vissa mindre frekventerade läroverkslinjer, samt förutsatt, att någon nybörjarintagning i dessa linjer icke heller nästa läsår skulle ske. Överstyrelsen har därjämte ansett sig böra undersöka, om inom läroverksorganisationen förefunnnes ytterligare någon mindre väl besökt linje, som skulle kunna indragas. Överstyrelsen har i detta hänseende föreslagit indragning av första ringen av den treåriga latinlinjen vid högre allmänna läroverket i Karlskrona:

Latinlinjerna vid statens aftonskola och läroverket i Haparanda syntes, ehuru mindre frekventerade, böra bibehållas.

I första ringen av den treåriga latinlinjen vid läroverket i Karlskrona funnes höstterminen 1941 endast 4 lärjungar. Läroverkets rektor och kollegium hade föreslagit, att ringen skulle temporärt nedläggas från och med höstterminen 1942, såvida icke minst 5 anmälningar till ringen inkommit före den 15 april 1942. Överstyrelsen räknade med att någon ny första ring icke skulle upprättas sistnämnda hösttermin.

Den fyraåriga realskollinjen vid samrealskolan i Lidköping hade höstterminen 1941 endast 4 lärjungar. Den beräknades sysselsätta en lärare med full tjänstgöring och krävde därutöver 7 veckotimmar samt droge därför en kostnad av omkring 6,434 kronor jämte tillägg. Liksom tidigare ansåge överstyrelsen, att linjen icke borde indragas med hänsyn till den fasta ställning den fyraåriga linjen intog i vårt skolsystem. Om en begränsning av antalet nybörjaravdelningar skulle genomföras, borde linjen dock indragas hellre än att genom dess bibehållande en nybörjaravdelning på annat håll med måhända mångdubbelt större anslutning skulle omöjliggöras.

Den fyraåriga realskollinjen vid läroverket i Jönköping hade under flera år visat starkt fluktuerande lärjungesiffror. Överstyrelsen ville dock för närvarande icke föreslå indragning av densamma.

De svagt frekventerade tre handelslinjerna och den husliga linjen i Hälsingborg borde likaledes bibehållas.

Statskontoret, som på sätt förut nämnts föreslagit viss begränsning av antalet nybörjaravdelningar vid läroverken, har med hänsyn till denna

ståndpunkt funnit det knappast kunna ifrågakomma att bibehålla de fyra-åriga realskollinjerna i Lidköping och Jönköping.

Sänkning av deltagarminimum i grekiska. Alltsedan budgetåret 1940—1941 gäller, att undervisning i tillvalsämne i regel får beträffande grekiska å latingymnasiet och latinlyceet anordnas endast om minst fyra (förut tre) lärjungar anmält sig skola deltaga däri. *Skolöverstyrelsen* har framhållit, att omfattningen av undervisningen i klassiska språk bland annat till följd av denna bestämmelse på sista tiden avsevärt nedgått. Då detta av olika skäl icke kunde anses försvarligt, borde en återgång ske till de före krisens inbrott gällande villkoren för anordnande av undervisning i ämnet. Kostnaderna härför beräknades för nästa läsår utgöra omkring 14,200 kronor jämte rörligt tillägg och kristillägg. För läsåret därpå skulle inträda en ytterligare kostnadsökning med ungefär samma belopp.

Höstterminen 1939, då deltagarminimum varit 3 lärjungar, hade undervisning i grekiska meddelats under 471 veckotimmar. Sedan höjningen av minimum till 4 lärjungar med innevarande läsår blivit helt genomförd, hade undervisningen nedgått till 355 veckotimmar, alltså med nära 25 procent av sin tidigare omfattning. Denna reduktion ginge längre än som kunde anses försvarligt med hänsyn till den stora allmänskulturella betydelsen av de klassiska studierna. Den vore dessutom ägnad att skärpa vissa olägenheter, som vore förenade med gymnasiets differentieringssystem. Universitetsstudierande i språkliga ämnen, som ej kunde underkasta sig en terminslång komplettering, bleve nödsakad att bygga sina studier på en svagare grund. För dem som oundgängligen hade behov av grekiska, t. ex. för teologiska studier, betydde ett av omständigheterna framtvingat oändamålsenligt ämnesval i gymnasiet en förlängning av studietiden och en fördyring av utbildningen.

Överstyrelsen ville därför ifrågasätta, huruvida icke redan nu en återgång kunde ske till de före krisens inbrott gällande villkoren för anordnande av undervisning i ämnet. En ökning av antalet veckotimmar i grekiska från nuvarande 355 timmar ungefär upp till de tidigare 471 timmarna skulle i sådant fall kunna förväntas. Omkring hälften av ökningen eller 58 veckotimmar kunde emotses redan höstterminen 1942. Kostnaderna för denna undervisning, som beredde full tjänstgöring åt två lärare och därutöver 14 veckotimmars timplärläroverstyrelsen har gjort framställning om ökning av antalet extra ordinarie adjunktstjänster från nuvarande 205 till 270. *Skolöverstyrelsen* har tillstyrkt en ökning med 35 tjänster; kostnaden härför kunde beräknas till omkring 26,000 kronor:

Statskontoret har avstyrkt bifall till skolöverstyrelsens förslag.

Ökning av antalet extra ordinarie adjunkter. *Centralstyrelsen för Sveriges extraläroverstyrelsen* har gjort framställning om ökning av antalet extra ordinarie adjunktstjänster från nuvarande 205 till 270. *Skolöverstyrelsen* har tillstyrkt en ökning med 35 tjänster; kostnaden härför kunde beräknas till omkring 26,000 kronor:

1936 års läroverkslönesakkunniga hade tänkt sig, att praktiskt taget alla provärsutbildade icke-ordinarie ämneslärare skulle erhålla anställning som

extra ordinarie adjunkter. Givetvis finge dock antalet extra ordinarie lärare icke bli så stort, att staten därigenom tillskyndades otillbörliga kostnader för flyttningersättning m. m. Då hela antalet lärare över stat med full tjänstgöring i läroämnen för nästa läsår kunde anslås till 412, vartill komme omkring 180 för hel termin anställda vikarier, utgjorde de nu anställda 205 extra ordinarie adjunkterna icke mer än 34,6 procent av den icke-ordinarie lärarpersonalen med förordnanden på en termin eller mera. Även om man beaktade, att förutom de extra ordinarie adjunkterna 35 extra ordinarie ämneslärarinnor vore anställda vid läroverken, måste marginalen av lösare anställd arbetskraft uppskattas till minst 350 lärare, förutom korttidsvikarier.

Detta antal måste anses som synnerligen betryggande, under förutsättning att överstyrelsen genom lämpliga former för tillsättningen av de extra ordinarie tjänsterna förebyggde en alltför stor anhopning av fast anställd lärarkraft vid vissa eftersökta läroverk och inom vissa ämneskombinationer. I detta syfte hade överstyrelsen från och med höstterminen 1941 infört en ny tillsättningsprocedur. Tjänsterna bundes vid bestämda läroverk och ledigförklarades i ämneskombinationer, som kunde anses varaktigt behövliga vid läroverket i fråga. Risken att extra ordinarie lärare skulle behöva förflyttas torde därigenom mycket starkt reduceras. En måttlig ökning av de extra ordinarie lärarnas antal skulle utan olägenhet kunna genomföras.

Centralstyrelsen hade hänvisat till att vårterminen 1941 av 84 provärsutbildade extra adjunkter mer än hälften varit födda 1906 eller tidigare och sålunda redan nått den ålder, att ytterligare uppskov med befordran till pensionsberättigande anställning måste medföra reducerade pensionsförmåner vid avskedstagandet. Överstyrelsen hade konstaterat, att höstterminen 1941 av 112 extra adjunkter med provår 55 varit födda 1906 eller tidigare och att för dessa den genomsnittliga tjänstetiden uppginge till inemot 10 terminer.

Överstyrelsen funne extraläraryöreningens framställning i det hela välgrundad. Med hänsyn till den ansträngda statsfinansiella situationen ansåge sig överstyrelsen dock icke böra ifrågasätta en ökning i ett slag av de extra ordinarie tjänsterna till det mått extraläraryöreningen föreslagit. Ett genomförande etappvis av den föreslagna ökningen syntes hellre böra ske. Med hänsyn till att överstyrelsen föreslagit upprättandet av 9 nya ordinarie lektors- eller adjunktstjänster och att 23 extra ordinarie adjunktstjänster vore under tillsättande, nöjde sig överstyrelsen nu med att föreslå en ökning med 35 av antalet extra ordinarie adjunktstjänster.

Merkostnaderna vid genomförandet av dessa förslag kunde uppskattas till i runt tal 26,000 kronor förutom rörligt tillägg och kristillägg.

Statskontoret har avstyrkt överstyrelsens förslag.

Vid läroverken funnes sammanlagt 1,959 ordinarie lektorer, adjunkter och ämneslärarinnor, 240 extra ordinarie ämneslärare samt 350 andra icke-ordinarie lärare med full tjänstgöring, av vilka sistnämnda dock 178 vore vikarier. Av hela antalet ämneslärare med full tjänstgöring utgjorde således de icke-ordinarie lärare, som ej hade extra ordinarie anställning, allenast 14 procent. Toges icke hänsyn till vikarierna, vilka normalt icke syntes böra vara extra ordinarie, skulle procenttalet bli 7. Statskontoret, som tidigare förklarat sig icke kunna finna en utökning av antalet extra ordinarie adjunkter tillräckligt motiverad, kunde alltså icke finna, att proportionerna mellan lärare i

olika löneställning kunde sägas vara så oförmånliga för lärarna, att en ändring borde komma till stånd. Visserligen syntes det icke alldeles tillfredsställande, att det funnes extralärare med provårsutbildning i så relativt hög levnadsålder som den av överstyrelsen nämnda. Inrättandet av ett antal nya extra ordinarie befattningar skulle emellertid givetvis icke innebära, att dessa äldre extralärare utan vidare skulle erhålla extra ordinarie tjänst. Att enbart med hänsyn till åldern giva de äldre extralärarna företräde framför yngre sökande till de föreslagna tjänsterna syntes uppenbarligen icke böra ifrågakomma.

Centralstyrelsen för Sveriges extraläraryörening har med anledning av statskontorets utlåtande anfört bland annat:

Av de provårsutbildade icke-ordinarie ämneslärarna vore mer än tredjedelen (35,3 procent) icke extra ordinarie adjunkter. Nära hälften (49 procent) av de provårsutbildade extra lärarna hade uppnått en ålder av 35 år, varför de icke kunde få full pension. I betraktande av den nuvarande procenten yngre lärare bland de extra ordinarie adjunkterna torde mer än 90 procent av de föreslagna nya extra ordinarie adjunktstjänsterna komma de äldre extralärarna till godo.

Icke-ordinarie ämneslärare. Vid bifall till överstyrelsens ovan angivna anslagsäskanden — frånsett förslagen om upprättande av statliga gymnasier i Boden och Hässleholm — för nästa budgetår skulle enligt vad *skolöverstyrelsen* beräknat antalet icke-ordinarie ämneslärare (frånsett vikarier) uppgå till 467 (ökningen = 29).

Överstyrelsen har utgått från att vikarier för inkallade eller av annan anledning tjänstlediga lärare under nästa läsår skulle erfordras i samma utsträckning som under läsåret 1940—1941. Enligt en av överstyrelsen verkställd inventering av den icke-ordinarie lärarpersonalen den 1 april 1941 hade antalet vikarier med helterminstjänstgöring utgjort 178 och antalet korttidsvikarier med full tjänstgöring 105. Därjämte har överstyrelsen nu för första gången i anslagsberäkningarna medtagit de korttidsvikariat, som vore uppdelade på timlärare, utgörande 477 veckotimmar (motsvarande ungefär 18 ½ heltidstjänstgörande lärare). Tjänstledigheter för de icke-ordinarie lärarna har överstyrelsen beräknat förekomma i samma utsträckning som föregående vårtermin.

För ersättningar för examinationer efter läsårets slut, vissa föreläsningar i sexuella frågor och undervisning i ryska vid nya elementarskolan har överstyrelsen föreslagit oförändrad medelsanvisning.

Totalkostnaderna för icke-ordinarie ämneslärare har överstyrelsen beräknat till 4,353,000 kronor.

Icke-ordinarie teckningslärare. I fråga om denna delpost har *skolöverstyrelsen* icke föreslagit annan saklig förändring än som föranledes av den beräknade ökningen av antalet klassavdelningar med 30. Behovet av undervisning i teckning och välskrivning uppskattades av överstyrelsen till 4,168 veckotimmar (+ 60), varav 4,117 för obligatorisk under-

visning och 51 för frivillig sådan. Totalkostnaden för avlöningar åt icke-ordinarie teckningslärare har överstyrelsen beräknat till 280,000 kronor.

Icke-ordinarie musiklärare. Musikundervisningen omfattar innevarande läsår 2,059 veckotimmar. Enligt vad skolöverstyrelsen beräknat skulle det ökade antalet klassavdelningar medföra ett behov av ytterligare 30 musiktimmar per vecka. Med anledning av en av musiklärarnas riksförbund gjord framställning har överstyrelsen föreslagit, att antalet extra ordinarie musiklärare skulle höjas från 4 till 9:

Riksförbundet hade framhållit, att icke mindre än ett 30-tal musiklärare tjänstgjorde vid de allmänna läroverken utan fast anställning. Med få undantag hade dessa full kompetens, och somliga hade bakom sig en relativt lång tjänstgöring, vilken borde berättiga dem till en tryggare och med pensionsrätt förenad anställning. Förbundet tänkte sig, att 5 extra lärare skulle erhalla extra ordinarie anställning nästa budgetår och fem därpå följande budgetår.

Antalet extra ordinarie lärartjänster i övningsämnen hade varit oförändrat sedan dylika befattningar inrättades år 1938. De fyra extra ordinarie musiklärartjänsterna hade tidigare varit tillräckliga men motsvarade icke längre behovet. Huruvida ett så stort antal extra ordinarie befattningar behöfve inrättas, som förbundet ifrågasatt, vore för närvarande svårbedömligt, bland annat emedan några just nu lediga ordinarie lärarbefattningar erbjöde vissa placeringmöjligheter. Däremot ansåge överstyrelsen behovet av fem extra ordinarie befattningar från och med nästa budgetår vara på ett fullt övertygande sätt uppvisat.

Överstyrelsen hemställde, att antalet extra ordinarie lärarbefattningar i musik måtte ökas från fyra till nio. Skulle därefter behov av ytterligare tjänster förefinnas, skulle överstyrelsen göra framställning därom i samband med anslagsäskandena för budgetåret 1943/44. Kostnadsökningen beräknades till 600 kronor och kompenseredes delvis genom en föreslagen besparing på den kvinnliga slöjdens konto.

Totalkostnaden för de icke-ordinarie musiklärarnas löner uppskattades av överstyrelsen till 128,000 kronor.

Statskontoret har, under åberopande av vad ämbetsverket anfört i fråga om nya extra ordinarie adjunkter, uttalat, att ämbetsverket icke kunde finna tillräckliga skäl föreligga för inrättande av nya extra ordinarie musiklärarbefattningar.

Icke-ordinarie gymnastiklärare. Antalet undervisningstimmar i gymnastik med lek och idrott är för innevarande läsår 4,041, varav högst 100 veckotimmar i hållningsrättande gymnastik. I enlighet med föreskrifterna i civila avlöningsreglementet och med iakttagande av vad i ämnet anförts i propositionen 1939 L: 217 bestrides därjämte ur förevarande anslagspost viss förhöjning av löneförmånerna åt gymnastiklärare, vilken fullgör arbete med planläggning och övervakande av lärjungarnas friluftsverksamhet.

Skolöverstyrelsen har beräknat, att det ökade lärjungeantalet nästa läsår skulle medföra behov av ytterligare 60 veckotimmar i gymnastik. Löneför-

höjningarna åt lärarna för arbete med friluftsvksamheten har överstyrelsen för nästa budgetår upptagit till högre belopp än tidigare:

Löneförhöjningarna hade under läsåret 1939—1940 utgjort cirka 9 procent av de icke-ordinarie lärarnas löner. Under innevarande budgetår torde de komma att stiga, sedan vid de allmänna läroverken värtjänstutbildning anbefallts. Huvuddelen av denna undervisning infölle visserligen under tiden före läsårets början och torde icke kunna tagas i betraktande i detta sammanhang, men enligt värtjänstkungörelsen (1941:604) finge utbildning förekomma jämväl under friluftsdagarna. En stor del av de därmed förenade bestyren fölle på gymnastiklärarna och torde avsevärt öka deras arbete med friluftsvksamhetens planläggning och övervakning. Överstyrelsen ansåge sig därför böra uppskatta kostnaderna för gymnastiklärarnas befattning med friluftsvksamheten under nästa budgetår till i genomsnitt 11 procent av lönekostnaderna. Merutgifterna beräknades till 6,200 kronor.

Totalkostnaderna för avlöningar åt icke-ordinarie gymnastiklärare beräknades, med utgångspunkt från att en ny ordinarie lärartjänst föreslagits inrättad, till 420,000 kronor.

Statskontoret har motsatt sig överstyrelsens förslag om beräkning av lönekompensation åt gymnastiklärare för arbetet med värtjänstutbildningen under friluftsdagarna:

I 1941 års åttonde huvudtitel hade en liknande framställning ansetts böra bedömas i samband med prövningen av det senare framlagda förslaget rörande värtjänstutbildning. I utlåtande över sakkunnigförslaget härom hade statskontoret yttrat, att ämbetsverket icke kunde finna det påkallat, att möjligheterna att åt gymnastiklärare bereda ersättning för bestyret med ifrågasvarande verksamhet utökades. Av proposition 1941:178 (sid. 76) framginge, att denna statskontorets uppfattning delats av departementschefen. Med hänsyn härtill avstyrker statskontoret överstyrelsens hemställan i denna del.

Icke-ordinarie lärare i manlig slöjd. För innevarande budgetår har ett belopp av 110,000 kronor anvisats till anordnande av undervisning i frivillig manlig slöjd. Därmed bestrides enligt vad skolöverstyrelsen upplyst 712 veckotimmars undervisning. Överstyrelsen har föreslagit, att antalet timmar för nästa budgetår ökas med 30 samt att medel måtte anvisas icke till visst maximibelopp utan för visst antal veckotimmar:

En mindre jämkning uppåt av antalet slöjdtimmar syntes erforderlig med hänsyn till lärjungenummerärens tillväxt. Därjämte borde cirka 20 timmar beräknas för gossläroverket å Södermalm, där nu ingen slöjdundervisning förekomme.

Då antalet lärare, som erhöle ledighet för sjukdom eller militärtjänstgöring, växlade, måste en säkerhetsmarginal beräknas vid kostnadskalkylerna. Emedan denna osäkerhet vållade svårigheter vid anslagsbeloppets fördelning, syntes det mera praktiskt, om anslagsbeloppets maximering i stället skedde genom angivande av det högsta antal veckotimmar, som finge bekostas ur anslagsposten.

Totalkostnaden för undervisning i manlig slöjd uppskattades av överstyrelsen till 117,000 kronor.

Icke-ordinarie lärare i kvinnlig slöjd. För innevarande läsår ha medel anvisats för anordnande av undervisning i kvinnlig slöjd under 1,254 veckotimmar. *Skolöverstyrelsen* har uppskattat behovet av ytterligare slöjdtimmar till följd av den ökade lärjungetillströmningen till 32 veckotimmar. Antalet extra ordinarie lärare får utgöra 30 men antages av överstyrelsen komma att nedgå. Överstyrelsen har därför föreslagit, att maximum sänkes till 26 (jfr vad ovan anförts rörande icke-ordinarie musiklärare). Totalkostnaden för de icke-ordinarie lärarna har överstyrelsen beräknat till 124,000 kronor.

Icke-ordinarie lärare i hushållsgöromål. För detta ändamål är nu anvisat ett belopp av 59,000 kronor. *Skolöverstyrelsen* har anförut, att beloppet motsvarade en undervisning av 372 veckotimmar. Då möjligen en eller annan praktisk linje (där undervisningen i ämnet är obligatorisk) kunde tillkomma, skulle egentligen en mindre ökning av timbehovet beräknas. Med hänsyn till viss besparing under innevarande läsår torde timantalet dock icke behöva höjas. Under förutsättning, att undervisningens omfattning maximerades i timmar i stället för i kronor, kunde totalkostnaden för nästa läsår beräknas allenast till 57,000 kronor, innebärande en minskning med 2,000 kronor.

Icke-ordinarie lärare i praktiska läroämnen. *Skolöverstyrelsen* har beräknat, att läroverksorganisationen under nästa läsår skulle tillföras 4 nya handelslinjer. Då behov av delning av klass vid undervisning i maskinskrivning — vilken anordning nu tillämpades i visst fall — även framdeles torde komma att yppa sig, borde ett belopp av 600 kronor hållas tillgängligt för detta ändamål. Antalet veckotimmar i praktiska läroämnen beräknades av överstyrelsen till 543 (+ 43.5). Totalkostnaden har överstyrelsen uppskattat till 95,000 kronor, vilket belopp understiger det för innevarande budgetår beräknade med 4,000 kronor.

Icke-ordinarie vaktmästare. *Skolöverstyrelsen* har icke föreslagit någon saklig ändring i fråga om denna personalgrupp men beräknat kostnaden för avlöningar åt icke-ordinarie vaktmästare under nästa budgetår komma att stiga med 2,000 kronor till 147,000 kronor.

Värntjänstinstruktörer. I enlighet med bestämmelserna i kungörelsen om värntjänstutbildning (1941:604) pågår dylik utbildning i regel 7 dagar före den egentliga höstterminens början. Därvid medverka, förutom lärare och kommenderad militär personal, av rektor utsedda instruktörer. Dessa åtnjuta ur förevarande anslagspost ersättning med 5 kronor för varje undervisningstimme, dock högst 20 kronor för tjänstgöringsdag. *Skolöverstyrelsen* har beräknat medelsbehovet för nästa budgetår till 11,000 kronor.

Enligt inhämtade upplysningar hade medelkostnaden per läroverk utgjort något över 150 kronor eller tillhopa 9,726 kronor. Erfarenheterna från utbildningen år 1941 hade visat, att instruktörerna helst borde inställa sig redan

dagen före övningarnas början för att sätta sig in i utbildningens organisation vid läroverket och förbereda den undervisning, de skulle meddela. Här för borde de erhålla någon ersättning, högst 20 kronor. Överstyrelsen beräknade därför medelsbehovet för nästa budgetår till 11,000 kronor.

Särskilda ersättningar för vissa extra arbeten. Skolöverstyrelsen har ansett det för innevarande budgetår beräknade beloppet, 1,500 kronor, kunna nedsättas till 1,000 kronor.

S a m m a n f a t t n i n g s v i s innebär överstyrelsens förslag, att till avlöningar till icke-ordinarie personal följande belopp skulle erfordras för nästa budgetår, nämligen för

icke-ordinarie ämneslärare	kronor	4,353,000
» » teckningslärare	»	280,000
» » musiklärare	»	128,000
» » gymnastiklärare	»	420,000
» » lärare i manlig slöjd	»	117,000
» » » » kvinnlig slöjd	»	124,000
» » » » hushållsgöromål	»	57,000
» » » » praktiska läroämnen	»	95,000
» » vaktmästare	»	147,000
ledare och instruktörer vid värtjänstutbildning	»	11,000
särskilda ersättningar för vissa extra arbeten	»	1,000
		Summa kronor 5,733,000.

Överstyrelsen har framhållit, att sistnämnda belopp avser medelsbehovet med hänsyn tagen till de militära inkallelserna. Då emellertid denna omständighet liksom för innevarande budgetår icke borde tagas i betraktande vid anslagsberäkningarna, borde anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal uppföras med ett förslagsvis betecknat belopp av 5,100,000 kronor, vilket innebure en höjning med 300,000 kronor.

Medelsbehovet vid genomförande av besparingsberedningens förslag. Skolöverstyrelsen har anfört, att genomförandet av besparingsberedningens förslag skulle i fråga om läsämnen inverka på kostnaderna för extra adjunkter och extra ämneslärarinnor. Huru en minskning av antalet nybörjaravdelningar skulle påverka undervisningsbehovet i övningsämnen, kunde svårigen överblickas, då man ej kände, på vilka skolstadier och dyrortsgrupper indragningarna skulle falla. I fråga om undervisningen i teckning och välskrivning syntes dock beräkningar kunna göras. Överstyrelsen har beräknat, att genomförandet av besparingsberedningens förslag skulle medföra följande ändringar i överstyrelsens anslagskalkyler för nästa budgetår:

Icke-ordinarie ämneslärare:

Vid tjänstgöringsskyldigheten ökad med:	Obeskuret antal nybörjaravdelningar minskning i		Till 514 minskat antal nybörjaravdelningar minskning i	
	antalet lärare	kostnad för avlöningar kr.	antalet lärare	kostnad för avlöningar kr.
$\frac{1}{2}$ veckotimme	46	233,864	74	376,216
1 	91	462,644	119	604,996
Vid tjänstgöringsskyldigheten ökad med $\frac{1}{3}$ veckotimme och viss undervisning i latin och grekiska räknad som realskole- tjänstgöring	57	289,788	85	432,140

Icke-ordinarie teckningslärare:

Till 514 minskat antal nybörjaravdelningar, minskning i
kostnad för avlöningar kronor 10,000.

Enligt skolöverstyrelsens beräkningar kommer lärjungeantalet vid de allmänna läroverken att höstterminen 1942 ökas med omkring 900, vilket är något mindre än den verkliga tillväxten höstterminen 1941. Antalet nybörjaravdelningar är för innevarande läsår maximerat till 525 eller, om särskilda omständigheter därtill föranleda, till 533, vilket var det under budgetåret 1939/40 förefintliga antalet. Beträffande frågan om begränsning för nästa läsår av antalet nybörjaravdelningar vid läroverken hänvisar jag till vad jag i det föregående anfört.

I fråga om *indragning av vissa linjer*, som äro svagt frekventerade, ansluter jag mig till överstyrelsens förslag, att indragning endast bör ifrågakomma beträffande den treåriga latinlinjen i Karlskrona. Däremot anser jag mig icke böra för närvarande biträda överstyrelsens förslag om *sänkning av deltagarminimum i grekiska*. Den konstaterade nedgången av antalet lärjungar, som följa undervisningen i nämnda språk, synes mig emellertid beklaglig med hänsyn till den stora allmännkulturella betydelsen av det grekiska språket och av de klassiska studierna i allmänhet. Jag anser för den skull, att därest under nästkommande läsår den nedåtgående tendensen beträffande deltagandet i undervisningen i grekiska fortsätter, frågan om en återgång till de före läsåret 1940—1941 gällande villkoren för anordnande av undervisning i detta språk bör bliva föremål för omprövning.

Antalet *extra ordinarie adjunkter* har alltsedan budgetåret 1938/39 varit bestämt till högst 205. Sedan dess har läroverksorganisationen betydligt utökats. Till belysande härav må nämnas, att det beräknade antalet klassavdelningar höstterminen 1942 i jämförelse med antalet höstterminen 1938 utvisar en ökning med 144. Det synes skäligt, att den extra personal, som anställts till följd av läroverksorganisationens utvidgning, efter någon tid i likhet med vad som eljest tillämpas inom statsförvaltningen beredes möjlig-

Departement-
schefen.

het att erhålla en fastare, med pensionsrätt förenad anställning. Jag erinrar, att nya ordinarie lärartjänster de senaste åren inrättats i mycket obetydlig omfattning. Den erforderliga säkerhetsmarginalen av extra lärare synes, såsom överstyrelsen framhållit, vara betryggande. Det av överstyrelsen numera tillämpade systemet för dispositionen av de extra ordinarie adjunktstjänsterna torde även utgöra ett trygghetsmoment. Ett mycket vägande skäl för utökning av antalet extra ordinarie tjänster är också, att nära hälften av de provårsutbildade extra lärarna uppnått sådan ålder, att de icke kunna erhålla full pension. Jag är på anförda skäl beredd att tillstyrka en viss utökning av antalet extra ordinarie adjunktstjänster. På sätt överstyrelsen framhållit, torde utökningen böra ske i etapper. För nästa budgetår torde antalet nya dylika tjänster böra begränsas till 25. Kostnaden för denna tjänsteförändring torde kunna uppskattas till i runt tal 19,000 kronor, vilket belopp med 7,000 kronor understiger det av överstyrelsen för ändamålet beräknade. Antalet i personalförteckningen uppförda extra ordinarie adjunkter bör vid bifall till vad jag förordat höjas från 205 till 230.

Mot beräkningarna av medelsbehovet för avlöningar till *icke-ordinarie ämneslärare* har jag eljest icke funnit anledning till annan erinran, än att anslagsbehovet kan beräknas stiga med omkring 20,000 kronor till följd av att jag icke biträtt överstyrelsens förslag om nyinrättande av 3 ordinarie adjunktstjänster. Det förtjänar framhållas, att vissa korttidsvikariat nu även medtagits i beräkningarna. Behovet av timlärare vid det av mig i annat sammanhang förordade gymnasiet i Boden torde ej behöva föranleda ändring i kalkylerna.

Antalet *extra ordinarie musikleklärare* är nu endast 4. De ordinarie tjänsterna äro till antalet 84, varjämte finnas 40 extra eller biträdande musikleklärare ävensom timlärare med ett sammanlagt timantal av omkring 125. Då antalet extra ordinarie befattningar synes böra ökas, biträder jag överstyrelsens förslag om inrättande av 5 nya sådana tjänster. Merkostnaden härför har under denna anslagspost beräknats till blott 600 kronor.

Vad beträffar frågan om ökad ersättning åt *gymnastikleklärare* för arbete med friluftsverksamheten, får jag på av statskontoret anförda skäl avstyrka, att särskild gottgörelse beräknas för arbete, som föranledes av värntjänstutbildning under friluftsdagar. Jag erinrar, att överstyrelsen för ändamålet beräknat ett belopp av 6,200 kronor erforderligt.

I anslutning till vad chefen för finansdepartementet i årets statsverksproposition anført under rubriken För flera huvudtitlar gemensamma frågor bör en uppräknig ske av sådana *timläraryrvoden*, vilka enligt beslut av 1940 års urtima riksdag (skrivelsen nr 87) höjdes med omkring nio procent. Arvodshöjningen bör beräknas efter 5 procent med lämplig avrundning uppåt. Merkostnaden härför torde kunna uppskattas till cirka 23,000 kronor.

I övrigt ha skolöverstyrelsens anslagsberäkningar icke givit mig anledning till annan erinran än att belastningen å anslagsposten torde komma att nedgå

med omkring 10,000 kronor med hänsyn till den höjning av pensionsavdragen, som träder i kraft den 1 juli 1942.

De av mig gjorda erinringarna mot överstyrelsens anslagsberäkningar synas icke vara av den storleksordning, att de böra föranleda ett frångående av överstyrelsens uppskattning av anslagsbehovet under förevarande anslagspost för nästa budgetår till i avrundat tal 5,100,000 kronor. Jag förordar alltså, att anslagsposten uppföres med nämnda belopp. Anslagsposten bör liksom för närvarande är fallet betecknas förslagsvis.

Rörligt tillägg. Särskilda uppbördsmedel.

Anslagsposten till *rörligt tillägg* är nu uppförd med 3,682,640 kronor. För nästa budgetår torde den böra beräknas till 3,725,640 (+ 43,000) kronor.

I avlöningsstaten för de allmänna läroverken äro nu uppförda *särskilda uppbördsmedel* till ett belopp av 926,600 kronor. Någon ändring häri torde icke böra vidtagas för nästa budgetår.

Sammanfattning.

Vad jag i det föregående föreslagit innebär, att anslaget till Allmänna läroverken: Avlöningar för nästa budgetår skulle uppföras med (20,280,000 + 470,960 + 5,100,000 + 3,725,640 — 926,600 =) 28,650,000 kronor. Detta belopp överstiger det för innevarande budgetår uppförda anslaget med 364,000 kronor.

2. Anslaget till Kommunala läroverk: Understöd åt vissa kommunala gymnasier.

Detta anslag är nu uppfört med 14,000 kronor. Anslaget är avsett att fördelas på de kommunala gymnasierna i Söderhamn och Hässleholm med respektive 6,000 och 8,000 kronor.

Jag ifrågasätter för nästa budgetår icke någon annan förändring av anslaget än en höjning i enlighet med vad jag i det föregående förordat av understödet till det kommunala gymnasiet i Hässleholm med 12,000 kronor. Anslaget bör vid bifall härtill för nästa budgetår uppföras med 26,000 kronor.

3. Förslagsanslag till vissa kostnader för student- och realexamina.

Kostnaderna för student- och realexamina bestridas för närvarande medelst inflytande examensavgifter.

Utgifterna och inkomsterna för nämnda ändamål ha under de fem senast tilländalupna budgetåren uppgått till — i avrundade tal — följande belopp:

Studentexamen.

Budgetår.	Utgifter.	Inkomster.	Saldo.
1936/37	142,300	131,400	— 10,900
1937/38	154,700	136,500	— 18,200
1938/39	158,700	149,500	— 9,200
1939/40	163,700	150,400	— 13,300
1940/41	173,200	153,500	— 19,700

Realexamen.

Budgetår.	Utgifter.	Inkomster.	Saldo.
1936/37	21,300	37,000	+ 15,700
1937/38	21,500	38,600	+ 17,100
1938/39	26,700	38,900	+ 12,200
1939/40	27,700	39,600	+ 11,900
1940/41	27,400	40,700	+ 13,300

Enligt läroverksstadgan skall den, som vill undergå student- eller realexamen, härför erlägga vissa avgifter:

Läroverkselev, som anmäler sig till *studentexamen*, skall erlägga en avgift av 30 kronor. De inflytande avgifterna äro avsedda att användas till bestridande av kostnaderna för censorernas resor och arvoden samt övriga med examens anordnande förenade utgifter. Lärjunge från enskild undervisning, som vill undergå studentexamen, skall i regel erlägga — såvitt nu är i fråga — sammanlagt 105 kronor.

Den som anmäler sig till *realexamen* skall erlägga en avgift av 5 kronor. De influtna avgifterna äro avsedda att användas till de med examen förenade kostnaderna.

Motsvarande bestämmelser gälla beträffande student- och realexamina vid högre kommunala skolor och privatläroverk.

De här nämnda avgifterna inlevereras till statskontoret. Då de utgifter, för vilkas bestridande avgifterna äro avsedda, under en del år varit mindre än de influtna avgifterna, ha hos statskontoret behållna medel fonderats. Vid utgången av budgetåret 1940/41 utgjorde sålunda de behållna studentexamensmedlen 33,597 kronor 53 öre och de behållna realexamensmedlen 425,072 kronor 77 öre.

Riksräkenskapsverket, som redan i utlåtande den 10 november 1939 framhållit önskvärdheten av att ifrågavarande avgifter och med desamma bestridda utgifter upptoges till redovisning å riksstaten, fäste i skrivelse den 12 mars 1940 Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på att utgifterna för studentexamen under de senare budgetåren varit avsevärt större än de influtna examensavgifterna.

För budgetåret 1938/39 hade enligt statskontorets räkenskaper förelegat en behållning av 66,620 kronor 91 öre på studentexamensmedlen. Vid en inom riksräkenskapsverket verkställd undersökning hade emellertid konstaterats, att vissa länsstyrelser under en följd av år utanordnat kostnader för studentexamen för privatister från anslaget till Allmänna läroverk: Avlöningar i stället för från studentexamensmedlen. Riksräkenskapsverket hade anmodat vederbörande att vidtaga rättelse från och med budgetåret

1939/40. Av undersökningen hade framgått, att utgifterna för studentexamen under budgetåren 1936/39 varit avsevärt större än de influtna examensavgifterna.

Skolöverstyrelsen har med hänsyn till vad sålunda upplysts föreslagit, att student- och realexamensmedlen skulle sammanslås till en gemensam fond, varigenom underskottet på studentexamensavgifterna skulle komma att täckas av överskott på realexamensavgifterna.

Under de närmaste åren torde studentexamensmedlen i ökad utsträckning komma att belastas med utgifter för censorer. Överstyrelsen hade sedan ett par år haft uppmärksamheten fäst vid berörda förhållanden. Sålunda hade överstyrelsen (se 1940 års åttonde huvudtitel, punkten 118) föreslagit, att avlöningarna åt två amanuenser hos överstyrelsen ävensom vissa kostnader för renskrivning m. m., vilka hittills bestritts ur examensmedlen, skulle överföras till överstyrelsens avlöningsanslag. Denna utväg syntes dock icke nu vara framkomlig. Att höja examensavgifterna syntes icke böra ifrågakomma förrän i samband med den studentexamensrevision, som sedan åtskilliga år övervägts.

Emellertid finnes ännu en utväg. Överstyrelsen erinrade om att Mälardalens rektorsförening år 1939 ifrågasatt, att student- och realexamensmedlen skulle sammanföras till en gemensam fond, varur examenskostnader av olika slag skulle bestridas. Betänkligheter kunde visserligen resas mot att studentexamensavgifterna utfylldes genom för ett annat ändamål, realexamen, erlagda avgifter, men med hänsyn till realexamensavgifternas obetydliga storlek saknade överstyrelsen anledning att framställa någon erinran mot åtgärden. I nuvarande läge syntes i första hand denna åtgärd böra tillgripas.

Statskontoret har föreslagit, att examensavgifterna redovisas som inkomst på riksstaten samt att för utgifternas bestridande uppföres ett anslag under åttonde huvudtiteln.

Om hänsyn toges till de felaktigt bokförda utgifterna, skulle utgifterna för studentexamen under budgetåren 1936/39 ha överstigit inkomsterna med respektive omkring 10,900, 18,200 och 9,200 kronor. Underskottet syntes komma att ökas under kommande budgetår.

Den av överstyrelsen föreslagna sammanslagningen ansåge sig statskontoret icke böra förordas. Emellertid syntes det av överstyrelsen angivna syftet kunna vinnas på en annan väg. Ur budgetteknisk synpunkt måste den nuvarande anordningen för dessa avgifters redovisning och utgifternas bestridande anses mindre tillfredsställande. I stället borde ifrågavarande statsinkomster och statsutgifter i vanlig ordning redovisas över riksstaten. Avgifterna borde således — i likhet med vad som skedde i fråga om vissa terminsavgifter från läroverken — tillföras statsregleringen å inkomsttitel under uppbörd i statens verksamhet, medan till utgifternas gäldande medel borde ställas till förfogande å anslag under åttonde huvudtiteln. Förefintliga behållningar å de diversemedelstitlar, till vilka förevarande inkomster och utgifter nu hänfördes, borde i så fall tillgodoföras inkomsttiteln Diverse inkomster. Ett genomförande av detta förslag skulle även medföra den fördelen, att för statsregleringen lösgjordes ett belopp av inemot 500,000 kronor.

De utgifter, som för närvarande bestridas ur student- och realexamensmedlen, framgå av följande sammanställning:

S t u d e n t e x a m e n s m e d l e n .

A. Censorer. Dessas huvudsakliga uppgift är att vid de olika läroverken leda den muntliga prövningen av läroverkens egna lärjungar. Censorer förordnas för varje år av Kungl. Maj:t, som därvid brukar medgiva skolöverstyrelsen rätt att för högst 14 dagar i följd bevilja censor ledighet från uppdraget samt förordna censor i hans ställe. Antalet censorer utgjorde år 1941 47. Censorerna åtnjuta:

1. Arvoden:

Arvode åt censor, som förordnats av Kungl. Maj:t, utgår med 1,600 kronor, om tjänstgöringen omfattar både vårterminens och höstterminens examensperioder, med 1,400 kronor för tjänstgöring endast under vårterminen samt med 200 kronor för tjänstgöring endast under höstterminen; därjämte utgår särskild ersättning med 200 kronor åt den censor inom varje censorsgrupp, som vid vårterminens studentexamen uppgör examensordning m. m. (K. Br. 7/4 1933).

Arvode åt censor, som förordnats av skolöverstyrelsen, bestämmes av Kungl. Maj:t för varje särskilt fall (K. Br. 2/5 1941).

2. Resekostnads- och traktamentsersättningar:

Dessa utgå enligt allmänna resereglementet med rätt för censor att, då han ej av överstyrelsen kallats till inställelse i Stockholm före prövningens början eller efter dess slut, i vartdera fallet åtnjuta traktamente för en överskjutande dag (K. Br. 2/5 1941).

3. Ersättningar för avstådda löneförmåner:

Ordinarie befattningshavare, som är underkastad bestämmelserna i civila avlöningsreglementet, skall under tjänstledighet för fullgörande av censorsuppdrag å lönen vid sin ordinarie befattning vidkännas C-avdrag med rätt för honom att från studentexamensmedlen åtnjuta ersättning för så stor del av den mistade avlöningen, som han skulle ägt uppbära, därest han åtnjutit avlöning med A-avdrag (K. Br. 2/5 1941).

B. Granskningsnämnd. En dylik tillsättes av skolöverstyrelsen för varje examensperiod för bedömande av privatisternas skriftliga prov. Nämnden består av läroverkslärare, vanligen ett 40-tal, och sammanträder i Stockholm. Kostnaderna för granskningsnämnden utgöras av:

1. Arvoden: åt ordförande 25 kronor och åt ledamot 20 kronor för varje förrättningsdag (K. Br. 6/6 1919).

2. Ersättning för avstådda löneförmåner (K. Br. 6/6 1919).

3. Ersättning åt sekreterare och vaktmästare, tillsammans med motsvarande utgifter för examensnämnder högst 1,100 kronor årligen, att fördelas enligt skolöverstyrelsens bestämmande (K. Br. 16/10 1936).

C. Examensnämnder. För varje examensperiod tillsätter skolöverstyrelsen examensnämnder, vanligen på 3 orter, för den muntliga prövningen av privatisterna. Nämnden består av censorer och läroverkslärare, i regel sammanlagt ett 50-tal. Kostnaderna för examensnämnderna utgöras av:

1. Arvoden: åt ordförande 25 kronor för dag (K. Br. 1/4 1927) och åt ledamot 20 kronor för varje examensdag (K. Br. 6/6 1918).

2. Resekostnads- och traktamentsersättning i anslutning till allmänna resereglementet (K. Br. 8/10 1915).

3. Ersättning för avstådda löneförmåner (K. Br. 8/10 1915).

4. Ersättning åt sekreterare och vaktmästare, se B 3 ovan.

D. Diverse utgifter:

Kostnader för tryckning, renskrivning, böcker och skrivmateriel, arvoden åt sakkunniga för uppgörande av förslag till uppgifter för skriftliga prov och fyllnadsprövningar samt bearbetning av sådana förslag ävensom arvoden åt biträden, allt enligt Kungl. Maj:ts beslut för varje budgetår (för innevarande budgetår högst 11,300 kronor enligt K. Br. 15/8 1941).

Vissa engångsutgifter för särskilda ändamål (jfr K. Br. 23/1 1942).

R e a l e x a m e n s m e d l e n .

Diverse utgifter:

Kostnader för tryckning, renskrivning, skrivmateriel m. m., arvoden för granskning av skriftliga prov och examensarbeten, arvoden åt sakkunniga för uppgörande av förslag till uppgifter för skriftliga prov och examensarbeten ävensom för bearbetning av sådana förslag samt arvoden åt biträden, allt enligt Kungl. Maj:ts beslut för varje budgetår (för innevarande budgetår högst 25,600 kronor enligt K. Br. 15/8 1941).

Vissa engångsutgifter för särskilda ändamål (jfr K. Br. 23/1 1942).

Såsom av det föregående framgår beräknas utgifterna för studentexamen komma att stiga. Detta beror främst på att ur studentexamensmedlen numera skall bestridas även ersättning åt censorerna för mistad lön. Tidigare gällde, att ordinarie befattningshavare, som var underkastad bestämmelserna i civila avlöningsreglementet, under tjänstledighet för censorsuppdrag endast skulle vidkännas A-avdrag. I sammanhang med införandet av den förändrade anordningen övervägdes med hänsyn till studentexamensmedlens otillräcklighet åtgärder för nedbringande av utgifterna för studentexamen. Härom må anföras följande:

Censorerna. Ett censorsuppdrag omfattar under vårterminen cirka 45 förrättningsdagar, under höstterminen cirka 10. Censorerna ha dessutom att utarbeta förslag till skriftliga uppgifter för det kommande årets examina, vilket torde vara mera betungande för censorer i språk och matematiska ämnen, något mindre tidsödande för censorer med uppdrag att föreslå modersmålsämnen. Räknat per förrättningsdag är arvodet för vårterminen omkring 31 kronor, för höstterminen cirka 20 kronor, från vilka belopp dock böra avräknas de lönebelopp, som frångå censorerna genom förutnämnda A-avdrag. Det för vårterminsexamen utgående arvodet är oförändrat sedan år 1930. Arvodet för höstterminen utgick tidigare med 400 kronor men sänktes år 1933 till 200 kronor. Sänkningen motiverades med att höstterminsexamen enligt 1928 års läroverksstadga i regel endast skulle försiggå vid examensnämnderna. Detta ändrades emellertid åter genom 1933 års stadga, och examina vid läroverken ha sedan dess fått allt större omfattning. Censorsarvodena ha trots detta icke åter höjts.

Granskningsnämnd. Arvodena åt ordförande och ledamot i granskningsnämnd äro oförändrade sedan år 1919.

Examensnämnder. Arvodena åt ordförande och ledamöter i examensnämnderna ha fastställts åren 1918 och 1919. Svårigheter ha sedan länge förefunnits att finna ett tillräckligt antal examinatore, särskilt för vår-

terminens examina, vilka infalla efter terminens slut. De på examensorten bosatta lärarna måste nämligen, då deras familjer flyttat från staden, vidkännas extra omkostnader för sitt uppehälle och komma därigenom i sämre ställning än lärare från annan ort, vilka få traktamente.

För att studentexamensutgifterna skulle minskas föreslog *statskontoret* sänkning av censors- och granskningsnämndsarvodena:

Överflyttningen av lönekostnaderna för vissa censorer från avlöningsanslagen till studentexamensmedlen beräknades medföra en årlig merutgift av cirka 6,000 kronor. Då en höjning av studentexamensavgifterna syntes böra undvikas, torde andra åtgärder böra övervägas i syfte att erhålla täckning för det årliga underskottet. Utan alltför allvarliga olägenheter syntes följande arvoden kunna sänkas: arvodena åt censorer till 1,200 kronor för vårterminen, 150 kronor för höstterminen, 1,350 kronor för båda terminerna och 150 kronor för uppgörande av examensordning samt arvodena åt ordförande och ledamöter i granskningsnämnd till respektive 20 och 15 kronor. Däremot ansågo sig *statskontoret* icke böra föreslå någon reduktion av arvodena åt ordförande och ledamöter i examensnämnd, enär en dylik reduktion skulle kunna befaras komma att öka svårigheterna att rekrytera dessa nämnder.

Skolöverstyrelsen, med vilken *statskontoret* samrått, ställde sig tveksam till förslaget:

Det hade ibland visat sig svårt att erhålla lämpliga censorer. Det ökade antalet examinander i studentexamen hade förorsakat en betydlig ökning av antalet censorer. Särskilt hade svårigheter uppstått att finna lämpliga och villiga universitetslärare. Ofta hade tillfrågade personer avböjt. En allmän sänkning av censorsarvodena torde knappast vara förenlig med uppehållandet av en censorskår med de högt ställda personliga kvalifikationer, som hittills ansetts nödvändiga. En sänkning av censorsarvodena finge anses som en nödfallsutväg, som icke borde tillgripas så länge andra utvägar stode till buds. Skulle som en följd av en arvodesänkning universitetslärarna icke befinnas villiga att i samma utsträckning som hittills ställa sig till förfogande som censorer, måste i stället personer i annan tjänsteställning tillkallas, sannolikt lektorer. En sådan utveckling kunde göra besparingen illusorisk. Redan om sju akademiska censorer måste ersättas med lektorer, torde besparingen praktiskt taget uppvägas av lönefyllnaderna.

I fråga om granskningsnämnden vore måhända några risker ur rekryteringssynpunkt icke att befara. Det syntes dock icke tilltalande, med tanke på förskjutningarna i penningvärdet, att nu sänka arvodesbelopp, som utgått sedan en avsevärd tid tillbaka.

Då nya ledamöter av examensnämnderna skulle utses, hade det understundom visat sig påfallande svårt att finna nya ledamöter. Sålunda hade *överstyrelsen* år 1935 måst tillfråga sju personer, innan examinator i latin och grekiska vid examensnämnden i Göteborg kunnat erhållas. Senare hade i flera fall fyra personer måst tillfrågas för ett ledamotskap. Lösningen bleve i sådana fall till sist ofta, att en utanför examensorten bosatt lärare måste tillkallas trots den fördyring, som följde av dennes rätt till rese- och traktamentsersättning. *Överstyrelsen* motsatte sig därför bestämt varje sänkning i ersättningarna för examensnämndernas ledamöter.

Allmänna lönenämnden ställde sig i likhet med överstyrelsen tveksam till den föreslagna arvodesnedsättningen.

Kungl. Maj:ts förutnämnda beslut den 2 maj 1941 angående ersättningsarna åt de för år 1941 förordnade censorerna innebär, att ingen ändring gjorts i fråga om arvoden.

Såsom av det föregående framgår bestridas kostnaderna för student- och realexamina icke över riksstaten, utan dessa examina finansieras genom att avgifter upptagas av examinanderna. Under en följd av år synas utgifterna ha understigit inkomsterna, varför fonder uppkommit hos statskontoret. Under de senare budgetåren ha emellertid utgifterna för studentexamen varit större än motsvarande inkomster. Detta underskott på studentexamensmedlen har blivit större, sedan vissa lönekostnader för censorerna överförts från vederbörande avlöningsanslag till studentexamensmedlen. De behållna studentexamensmedlen ha därför hastigt minskats, från cirka 66,000 kronor vid utgången av budgetåret 1938/39 till omkring 8,000 kronor den 31 december 1941, och räcka måhända icke till för täckande av den år 1942 uppkommande bristen.

Departementschefen.

I det sålunda uppkomna läget ha vederbörande myndigheter övervägt olika utvägar i syfte att åstadkomma en balans. Tanken att höja studentexamensavgifterna har allmänt avvisats. Icke heller jag anser mig böra förorda en sådan åtgärd. Då realexamensmedlen årligen uppvisat överskott, har skolöverstyrelsen föreslagit, att student- och realexamensmedlen skulle sammanslås, vilket i realiteten skulle innebära, att realexamensmedlen skulle användas till täckande av underskott på studentexamensmedlen. I likhet med statskontoret finner jag denna utväg mindre tilltalande. Med hänsyn till vad skolöverstyrelsen anfört har jag icke heller ansett tillrädligt att sänka nu utgående arvoden eller vissa av dem. Jag anser mig i stället efter samråd med chefen för finansdepartementet böra biträda statskontorets och riksräkenskapsverkets förslag om att inkomster och utgifter för examina redovisas över riksstaten. Den förordade anordningen torde mest stå i överensstämmelse med numera tillämpade budgetsprinciper.

Utgifterna för student- och realexamina uppgingo under budgetåret 1940/41 till omkring 200,000 kronor. Motsvarande inkomster stego under samma budgetår till i runt tal 194,000 kronor och torde för nästa budgetår kunna beräknas till omkring 200,000 kronor. Utgifterna för nästa budgetår kunna icke exakt beräknas men synas även de kunna uppskattas till i runt tal 200,000 kronor. Det anslag, som i enlighet med förenämnda förslag om redovisning över riksstaten av ifrågavarande inkomster och utgifter bör uppföras å riksstaten för nästa budgetår, torde alltså böra bestämmas till 200,000 kronor. Med hänsyn till beskaffenheten av de utgifter, som äro avsedda att

bestridas från anslaget, torde detta böra betecknas såsom förslagsanslag. Jag förutsätter härvid, att anslaget skall disponeras i huvudsaklig enlighet med de grunder, som för närvarande tillämpas beträffande dispositionen av förevarande avgiftsmedel och för vilka redogörelse lämnats i det föregående. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av skolöverstyrelsen meddela föreskrifter rörande anslagsdispositionen. — Skulle för innevarande budgetår uppstå brist i studentexamensmedlen, torde denna böra utfyllas genom anlitande av överskottet på realexamensmedlen.

4. Förslagsanslaget till Tekniska läroverk: Avlöningar.

Detta anslag är nu uppfört med 1,304,000 kronor. Beträffande personalförteckning och avlöningsstat hänvisas till statsliggaren, sid. 547 ff. *Skolöverstyrelsen* har för nästa budgetår hemställt om ett anslag av 1,394,400 kronor. I avgivet yttrande har *statskontoret* förordat minskning av detta belopp med omkring 40,000 kronor.

Beträffande beräkningen av de olika posterna i avlöningsstaten inhämtas av handlingarna bland annat följande:

1. *Avlöningar till ordinarie tjänstemän.* *Skolöverstyrelsen* har beräknat en höjning av denna anslagspost med 18,200 kronor erforderlig, varav ett belopp av omkring 9,800 kronor belöper på inrättandet av en ny lektorstjänst vid tekniska läroverket i Stockholm.

Från och med budgetåret 1941/42 hade antalet lektorer ökats från 51 till 52. Överstyrelsen erinrade om att styrelsen för tekniska läroverket i Stockholm på sin tid beräknat antalet erforderliga lektorer till sex mot det nu fastställda antalet fyra. I *petita* för budgetåret 1941/42 hade överstyrelsen, som av sparsamhetsskäl icke kunnat helt ansluta sig till styrelsens förslag, förklarat sig finna synnerligen tungt vägande skäl tala för ett antal av fem lektorer, detta emedan fem olika laboratorielokaler skulle planeras och utrustas och det icke kunde anses tillrådligt att ställa någon av dessa institutioner utan ordinarie innehavare. Överstyrelsen vidhölle denna uppfattning.

Statskontoret har avstyrkt inrättandet av ytterligare en lektorstjänst.

Vissa skäl kunde givetvis anföras till stöd för framställningen. *Statskontoret* ville emellertid erinra, att överstyrelsen för innevarande budgetår hemställt om två nya lektorstjänster vid läroanstalten i fråga, men att chefen för ekklesiastikdepartementet ansett sig med hänsyn till den återhållsamhet, som i rådande situation måste iakttagas, när det gällde nyinrättande av ordinarie tjänster, för det dåvarande endast kunna förorda inrättandet av en ny lektorstjänst. Detta hade också blivit riksdagens beslut. I betraktande av detta så nyligen gjorda departementschefsuttalande kunde *statskontoret* svårligen förorda bifall till framställningen.

2. *Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t.* *Skolöverstyrelsen* har föreslagit, att delposten till ar-

voden åt skolläkare (nu 6,500 kronor) höjes med 100 kronor (30 kronor på grund av tillkomsten av en ny parallellavdelning vid tekniska gymnasiet i Borås och 70 kronor på grund av ökat antal klassavdelningar med aftonundervisning vid tekniska läroverket i Stockholm). Av samma skäl har överstyrelsen föreslagit höjning av delposten till arvoden åt bibliotekarier med 30 kronor (nu 3,570 kronor). Beträffande delposten till arvoden åt bokförings- och skrivbiträden åt rektorer (nu 7,900 kronor) har överstyrelsen hemställt om höjning dels med 810 kronor på grund av ökad arbetsbörda för biträdena i Borås och Stockholm, dels ock med 1,240 kronor för att samtliga biträden skulle erhålla dyrtidskompensation. I fråga om sistnämnda delpost har överstyrelsen anfört bland annat:

För budgetåret 1941/42 hade till *arvoden åt bokförings- och skrivbiträden åt rektorer* anvisats 7,900 kronor. Biträdena hade icke erhållit någon som helst kompensation för den inträdda dyrtiden. Då biträdena numera i regel icke vore lärare och göromålen under vissa perioder vore så omfattande, att de toge biträdets hela arbetsdag i anspråk, syntes rättvisa och billighet fordra en generell höjning, som enligt överstyrelsens mening icke borde understiga 14 procent.

Det ökade elevantalet i Borås motiverade dessutom höjning av arvodet (f. n. 780 kronor) till skrivbiträdet därstädes med 20 kronor, och för biträdet vid läroverket i Stockholm (arvode f. n. 960 kronor) syntes en betydande höjning vara oundgängligen nödvändig. Styrelsen för tekniska läroverket i Stockholm hade hemställt om inrättande av en ordinarie kanslibiträdets-tjänst vid läroverket under motivering, att läroverkets storlek och komplicerade organisation medförde ett så omfattande expeditionsarbete, att såsom bokförings- och skrivbiträde måste anställas lämplig person med heltidstjänstgöring. Överstyrelsen hade även kommit till den uppfattningen, att expeditionsarbetet vid läroverket redan nu vore mycket betungande, och skolans fortsatta utveckling komme givetvis att föranleda en ytterligare betydande ökning av detta arbete. Överstyrelsen ansåge sig dock icke för närvarande kunna tillstyrka tillämpande av helt andra principer med avseende på anställningsformen för expeditionsbiträde vid tekniska läroverket i Stockholm än vid övriga större tekniska läroverk. Då emellertid den komplicerade organisationen av tekniska läroverket i Stockholm otvivelaktigt måste medföra ett betydligt mera omfattande och tidsödande expeditionsarbete än vid övriga tekniska läroverk, syntes det överstyrelsen nödvändigt, att arvodet vid detta läroverk sattes betydligt högre. Överstyrelsen ville sålunda föreslå, att för budgetåret 1942/43 arvodet för stockholmsläroverket bestämdes till 2,000 kronor. För ett kommande budgetår torde en ytterligare ökning bli nödvändig.

I fråga om arvoden åt bokförings- och skrivbiträden har *statskontoret* endast tillstyrkt höjning för biträdena i Borås och Stockholm med respektive 20 och 440 kronor eller med sammanlagt 460 kronor. Kompensation för ökade levnadskostnader har avstyrkts.

Vidkommande framställningen rörande kompensation för ökade levnadskostnader borde uppmärksammas, att vid den arvodesreglering, som beslutats av

1940 års urtima riksdag (proposition nr 65, riksdagens skrivelse nr 87), hade undantagits arvodestagare, för vilka arvodet icke utgjorde ersättning för huvudsaklig sysselsättning eller vore vederbörandes huvudsakliga förvärvskälla. Vid de tekniska läroverken förekommande bokförings- och biträdesarvoden uppginge för närvarande till lägst 660 kronor och högst 1,390 kronor per år. I betraktande härav torde arvodesbefattningen icke i något fall vara vederbörandes huvudsakliga förvärvskälla eller utgöra hans huvudsakliga sysselsättning. Statskontoret ville icke bestrida, att vissa skäl kunde åberopas för ett tillmötesgående av överstyrelsens hemställan om generell kompensation åt ifrågavarande biträden, men ville framhålla, att detta spörsmål torde böra upptagas till prövning i ett större sammanhang.

Skolöverstyrelsen har vidare, i händelse av bifall till en av styrelsen för elektrotekniska fackskolan i Västerås gjord, här nedan (sid. 69) redovisad framställning om inrättande av ytterligare en parallellavdelning vid fackskolan, hemställt om förhöjning av följande arvoden vid fackskolan, nämligen till skolläkaren med 30 kronor, till bibliotekarien med 10 kronor samt till rektors bokförings- och skrivbiträde med 25 kronor.

Statskontoret har lämnat senast berörda förslag utan erinran.

3. **Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal.** *Skolöverstyrelsen* har i sina anslagsäskanden förutsatt, att de för läsåret 1941—1942 anordnade parallellavdelningarna skola bibehållas även under läsåret 1942—1943, varjämte automatiskt skulle tillkomma en parallellavdelning av tredje klassen vid tekniska läroverket i Borås och tre avdelningar av aftonfackskolans fjärde klass vid tekniska läroverket i Stockholm. Vid läroverket i Göteborg skulle automatiskt en avdelning av tredje klassen bortgå men en avdelning av andra klassen i stället tillkomma. Antalet extra ordinarie adjunktstjänster borde ökas med en, avsedd för elektrotekniska fackskolan i Västerås. Vid denna skola bestredes över 60 procent av lärartimmarna av timlärare. Överflyttning av någon dylik tjänst från annan skola ansåges icke kunna ske. Arvodena åt biträden vid laborationer borde för beredande av en viss dyrtidskompensation uppräknas från 2,600 kronor till 2,800 kronor. Överstyrelsen har beräknat medelsbehovet under anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal till förslagsvis 550,000 kronor.

Statskontoret har förordat vissa ändringar i överstyrelsens förslag, innebärande en minskning med sammanlagt 28,200 kronor.

Beträffande inrättandet av ytterligare en extra ordinarie adjunktstjänst har statskontoret framhållit, att antalet timlärartimmar (inberäknat extralärartimmar) vid de 9 skolorna i Borås, Eskilstuna, Göteborg, Härnösand, Malmö, Norrköping, Stockholm, Västerås och Örebro enligt överstyrelsens förslag skulle utgöra respektive cirka 60, 60, 52, 52, 40, 56, 60, 61 och 23 procent. Därest ny lektorstjänst icke skulle inrättas vid läroverket i Stockholm, skulle procenttalet där ökas till 66. Vid icke mindre än 4 av de 9

läroanstalterna föreläge således den beträffande fackskolan i Västerås påpekade relationen mellan antalet timlärartimmar och totala antalet lärartimmar, medan nämnda relation särskilt vid gymnasiet i Örebro vore avsevärt förmånligare. Då vid sådant förhållande en överflyttning av en eller annan av detta gymnasiums tre extra ordinarie adjunktsbefattningar i första hand syntes böra övervägas, och då statsverkets merkostnader för en extra ordinarie tjänst torde kunna beräknas till i runt tal 1,200 kronor, kunde statskontoret icke förorda bifall till överstyrelsens hemställan. Ämbetsverket ville i detta sammanhang fästa uppmärksamheten vid att redan anställning såsom extra lärare medförde vissa förmåner, som icke tillkomme timlärare.

För bestridande av utgifter för arvodesförhöjning jämlikt kungörelsen 1940:1066 och för arvoden åt timlärare vid vikariat å lektorstjänster hade överstyrelsen upptagit 20,000 kronor, respektive 25,000 kronor. Då för dessa ändamål för löpande budgetår beräknats respektive 15,000 kronor och 19,000 kronor, skulle anslagshöjningen utgöra sammanlagt 11,000 kronor. Statskontoret kunde icke undgå att finna den föreslagna ökningen väl kraftig och ville ifrågasätta, om densamma icke skulle kunna något begränsas, förslagsvis till 7,000 kronor.

Vidare hade överstyrelsen föreslagit, att 23,000 kronor skulle upptagas för bestridande av de ersättningar, som tillkomme extra ordinarie, extra och timlärare under inkallelse till militär beredskapstjänstgöring. För detta ändamål torde emellertid medel icke böra beräknas, sedan riksdagen bemyndigat Kungl. Maj:t att besluta om förstärkning av anslagsposten till avlöningar åt övrig icke-ordinarie personal, bland annat för gäldande av avlöningskostnader för personal, som inkallats till militär beredskapstjänstgöring. Medel för ändamålet torde icke heller hava beräknats för innevarande budgetår.

Vidkommande spörsmålet om uppräknig av arvodena åt biträdena vid laborationer hänvisade statskontoret till vad ämbetsverket anfört beträffande arvodesförhöjning åt rektorernas bokförings- och skrivbiträden.

Styrelsen för elektrotekniska fackskolan i Västerås har sedermera hemställt att under läsåret 1942—1943 få anordna ytterligare en parallellklass i fackskolans första årskurs.

Styrelsen har framhållit, att antalet inträdessökande till fackskolan vid början av innevarande läsår varit väsentligt större än väntat, varför ett flertal godkända inträdessökande måst avvisas. Styrelsen förväntade, att antalet godkända sökande hösten 1942 skulle bliva väsentligt större än som skulle kunna mottagas av fackskolans båda klasser per årskurs. Styrelsen beräknade, att icke ens tre klassavdelningar i första årskursen skulle vara tillräckliga för att mottaga alla godkända sökande.

Statens arbetsmarknadskommission har med hänsyn till bristen på kvalificerade tekniker med den utbildning, som fackskolan meddelar, tillstyrkt den gjorda framställningen, vilken även biträts av *skolöverstyrelsen*. Överstyrelsen har beräknat, att ett bifall till framställningen skulle komma att medföra en ökning av kostnaden för timlärare med 11,000 kronor, och har

därför hemställt, att anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal uppföres med ett till 561,000 kronor förhöjt belopp.

Statskontoret har, under återopande särskilt av vad arbetsmarknads-kommissionen uttalat, icke velat motsätta sig bifall till fackskolans framställning samt har lämnat den av överstyrelsen i anslutning därtill gjorda anslagsberäkningen utan erinran.

4. Rörli g t i l l ä g g. Denna anslagspost har av överstyrelsen beräk-nats till 131,000 kronor.

5. S ä r s k i l d a u p p b ö r d s m e d e l. Dessa äro nu upptagna till 24,470 kronor. Skolöverstyrelsen har för nästa budgetår uppräknat denna post med 80 kronor till 24,550 kronor.

Såsom förut nämnts avser besparingsberedningens förslag rörande höj-n i n g a v u n d e r v i s n i n g s s k y l d i g h e t e n för ämneslärare vid de allmänna läroverken i tillämpliga delar även de tekniska läroverken. *Skol-överstyrelsen* har framhållit, att särskilda omständigheter talade mot genom-förande av en sådan besparingsåtgärd vid de tekniska läroverken och att en höjning av undervisningsskyldigheten icke under några förhållanden borde vidtagas vid dessa läroverk. Av överstyrelsens yttrande inhämtas:

Kollegierna vid de tekniska läroverken hade ställt sig synnerligen kritiska till förslaget om höjning av undervisningsskyldigheten.

Överstyrelsen ville framhålla, att latituden för lektorernas tjänstgöring vid de tekniska läroverken visserligen vore densamma som vid de allmänna läro-verken, men då anslagen tillmätts snävare, låge medeltjänstgöringen högre vid de tekniska läroverken, nämligen vid 22,5 veckotimmar. Därtill komme, att lektionerna vore längre. Såsom framhållits i underdänig skrivelse den 15 november 1941 angående viss ändring av lektionstimmarnas längd vid de tekniska läroverken, skulle efter genomförande av den föreslagna ändringen av lektionernas längd en lärare vid tekniskt läroverk med 22,5 veckotimmars tjänstgöring i medeltal ha 112,5 minuter längre undervisningstid än ämnes-lärare vid allmänt läroverk med samma timtjänstgöring. Den verkliga under-visningstiden per vecka för en lektor vid tekniskt läroverk överstege därför redan nu med icke mindre än cirka 3 veckotimmar å 40—45 minuter genom-snittstjänstgöringen på de allmänna läroverkens gymnasiestadium. En minsk-ning av tjänstgöringen för lektorerna vid de tekniska läroverken vore därför långt mera motiverad än en höjning.

Härtill komme följande omständigheter: 1) Vid tekniska läroverk före-komme icke friluftsdagar. 2) De tekniska läroverkens lärare hade ofta för-utom rättande av skrivingar även ett omfattande arbete med granskning av ritningar och rättande av laborationsprotokoll, vilket arbete torde minst upp-väga det arbete, läroverkslektorerna i naturvetenskapliga ämnen hade vid ledandet av lärjungarnas enskilda arbeten; på grund av den omfattande ut-rustningen av de tekniska läroverkens specialinstitutioner vore även arbetet som institutionsföreståndare i många fall krävande och mycket tidsödande. 3) Slutligen tillkomme den särskilt viktiga omständigheten, att det för lärarna i tekniska fackämnen vore av mycket stor betydelse att följa förutom den vetenskapliga utvecklingen även utvecklingen inom industrien. Det vore en

nödvändig förutsättning för undervisningens rationella bedrivande, att lärarna hade möjlighet att hålla sig à jour med teknikens snabba utveckling, och detta hade därför föreskrivits i § 30 stadgan för tekniska fackskolor och tekniska gymnasier. Snarare borde en sänkning av minimiantalet lektionstimmar vara önskvärd.

Beträffande språklärarna framhölls, att en språklärare vid tekniskt läroverk med full tjänstgöring på grund av det ringa timantalet för språk i varje klass måste erhålla undervisning i ett mycket stort antal klassavdelningar, varigenom han belastades med ett onormalt högt antal skrivlag. I överensstämmelse härmed hade även Kungl. Maj:t i ett fall medgivit nedsättning av en språklektors tjänstgöringsskyldighet.

Överstyrelsen betonade, att en höjning av medeltjänstgöringen eller maximitjänstgöringen för lektorer vid tekniska läroverk icke under några förhållanden borde genomföras.

Vad överstyrelsen i nu förevarande sammanhang anfört har övertygat mig om att en höjning av medeltjänstgöringen för ämneslärare för närvarande icke rättvisligen bör sättas i fråga beträffande de tekniska gymnasierna.

Departementschefen.

Vid tekniska läroverket i Stockholm har varje budgetår alltsedan skolans tillkomst budgetåret 1938/39 inrättats en ny lektorstjänst. Om den av skolöverstyrelsen nu föreslagna nya lektorstjänsten icke inrättas, synes läroverket bli det sämst lottade i fråga om antalet lärartimmar, som bestrides av ordinarie lärare. Med hänsyn härtill och på av överstyrelsen anförda skäl i övrigt finner jag mig böra förorda, att en ny lektorstjänst inrättas vid nämnda läroverk även för nästa budgetår. Anslagsposten till ordinarie tjänstemän beräknar jag därför i enlighet med överstyrelsens förslag till 706,700 kronor. Med någon avjämning nedåt till följd av den beslutade höjningen av pensionsavdragen torde anslagsposten böra uppföras med 704,000 kronor (+ 15,500 kronor).

Bokförings- och skrivbiträdet vid tekniska läroverket i Stockholm uppbär nu arvode av 960 kronor. Skolans styrelse har hemställt, att biträdet i stället skulle få anställas som kanslibitråde i lönegraden A 7, alltså med heltidstjänstgöring. Skolöverstyrelsen har endast tillstyrkt höjning av arvodet till 2,000 kronor men förutsett nödvändigheten av ytterligare höjning ett kommande budgetår. Statskontoret har ansett en höjning till 1,400 kronor tillräcklig. För min del finner jag de speciella förhållandena vid detta läroverk tala för ett tillmötesgående av styrelsens framställning om anställande av ett biträde med heltidstjänstgöring. Stockholmsläroverket är visserligen ännu icke landets största i fråga om elevantalet, men det har en mera komplicerad undervisningsplan och bedriver bland annat aftonundervisning. Expeditionsarbetet blir härigenom mera omfattande och tidsödande än vid andra läroverk. Härtill kommer, att en betydande del av rektors tid tages i anspråk för arbete med planläggning av den stora nybyggnaden för läroverket. Efter dennas tillkomst torde läroverkets organisation och elevantal komma att

starkt utökas. För närvarande vill jag dock begränsa mig till att föreslå, att medel anvisas för biträdets placering i lönegraden Ex 7. Dessa medel böra beräknas under anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal.

I fråga om anslagsposten till arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, vilken bör minskas med 960 kronor med hänsyn till vad jag nyss anför, ansluter jag mig i övrigt till statskontorets förslag. Posten bör sålunda — med beaktande av de merkostnader som uppkomma vid det av mig i det följande tillstyrkta förslaget om inrättande av viss parallellavdelning vid elektrotekniska fackskolan i Västerås — höjas med 130 kronor för skolläkare, 40 kronor för bibliotekarie och 45 kronor för bokförings- och skrivbiträden eller med sammanlagt 215 kronor. Beträffande den ifrågasatta dyrtidskompensationen för nämnda biträden vill jag särskilt erinra om att någon dylik höjning ej skett beträffande de allmänna läroverken och att motsvarande arvoden vid dövstumskolorna till och med reducerats. Anslagsposten torde alltså böra uppföras med $(6,500 + 130 + 3,570 + 40 + 7,900 + 45 - 960 =) 17,225$ kronor (— 745 kronor).

För anställande av ett extra kanslibitråde vid läroverket i Stockholm bör, såsom förut framhållits, beräknas medel under anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal. För ändamålet beräknar jag ett belopp av 3,100 kronor. I anslutning till vad chefen för finansdepartementet föreslagit under rubriken För flera huvudtitlar gemensamma frågor bör för arvodesförstärkning åt vissa timlärare beräknas en höjning av anslagsposten med cirka 5,000 kronor. De av skolöverstyrelsen föreslagna parallellavdelningarna anser jag böra komma till stånd. Till den av överstyrelsen beräknade höjningen, 61,000 kronor, bör i enlighet med vad nyss anförts läggas sammanlagt $(3,100 + 5,000 =) 8,100$ kronor. Å andra sidan synes i överensstämmelse med statskontorets förslag, vilket jag biträder, en minskning med omkring 28,200 kronor företagas.

Alltsedan budgetåret 1930/31 finnes på riksstaten uppfört ett särskilt riksstatsanslag till undervisning i färgeriteknik vid tekniska gymnasiet i Norrköping. Anslaget användes nu till avlöning åt en timlärare. Jag föreslår, att detta belopp, 3,200 kronor, överflyttas till här ifrågavarande anslagspost.

Anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal torde alltså böra uppföras med $(500,000 + 61,000 + 8,100 - 28,200 + 3,200 =)$ i avrundat tal *544,000 kronor* (+ 44,000 kronor).

För rörligt tillägg synes böra beräknas ett belopp av *130,290 kronor* (+ 8,290 kronor). De särskilda uppborndsmedlen torde böra uppräknas till *24,515 kronor* (+ 45 kronor).

Anslaget torde alltså böra för nästa budgetår uppföras med $(704,000 + 17,225 + 544,000 + 130,290 - 24,515 =) 1,371,000$ kronor, vilket belopp överstiger det nuvarande anslaget med 67,000 kronor.

IV. Hemställan.

Under åberopande av vad jag i det föregående anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

1. besluta, att kvinnliga lärjungar må från och med läsåret 1942/43 erhålla tillträde till gymnasiet vid högre allmänna läroverket i Majorna i Göteborg;

2. besluta, att samrealskolan i Boden skall från och med budgetåret 1942/43 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, successivt ombildas till högre samläroverk med fyraårigt latin- och treårigt realgymnasium under förutsättning, att Bodens stad åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostad för minst en vaktmästare ävensom förbinder sig att bevilja ett engångsanslag av minst 5,000 kronor till bestridande av kostnaderna för komplettering av undervisningsmaterielen och utvidgning av biblioteket; skolande sagda ombildning tillgå sålunda, att under första året upprättas första ringen av det fyraåriga latin- och det treåriga realgymnasiet och sedan ytterligare en ring per år av vardera gymnasielinjen, till dess gymnasiet är i sin helhet färdigbildat på båda linjerna;

3. godkänna följande ändringar i personalförteckningen för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43:

Personalförteckning.

Befattning.	Lönegrad.
<i>Tjänstemän å ordinarie stat.</i>	
18 rektorer vid högre allmänna läroverk, avlöningsgrupp III	E 11
25 rektorer vid realskolor, avlöningsgrupp II	E 8
431 lektorer	A 27
1,281 adjunkter	A 23

Anm.: Av dessa adjunktstjänster må uppehållas endast så många tjänster, att antalet uppehållna adjunktstjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 1,281.

Kungl. Maj:ts proposition Nr 176.

Befattning.	Lönegrad.
254 ämneslärarinnor	A 21

101 lärare i gymnastik med lek och idrott	A 20

Tjänstemän å övergångsstat.

39 adjunkter A 22

Anm.: Av dessa adjunktstjänster må uppehållas endast så många tjänster, att antalet uppehållna adjunktstjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 1,281.

*Extra ordinarie tjänstemän i högre lönegrad
än den 20:e.*

230 adjunkter Eo 21;

4. bemyndiga Kungl. Maj:t att — utan hinder av sagda personalförteckning — tills vidare under budgetåret 1942/43, då för realskolestadiet avsedd ordinarie ämneslärarbefattning vid samläroverk skall tillsättas, besluta, huruvida befattningen skall kungöras ledig såsom adjunktstjänst eller ämneslärarinnebefattning;

5. godkänna följande avlöningsstat för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43:

Avlöningsstat.

Utgifter:

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, *förslagsvis* kronor 20,280,000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:
 - a. Arvoden åt kvinnliga sakkunniga kronor 1,260
 - b. Arvoden åt tillsynslärare » 8,000
 - c. Personliga tilläggsarvoden åt första lärarinnor » 2,400
 - d. Arvoden åt skolläkare, *förslagsvis* » 134,000

e. Arvoden åt bibliotekarier	kronor	87,500	
f. Arvoden åt biträden på rektorsexpeditionerna	»	87,000	
g. Särskilda arvoden vid provårsläroverk	»	145,000	
h. Särskilda arvoden vid statens aftonskola	»	5,800	kronor 470,960
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, förslagsvis	»	5,100,000	
4. Rörligt tillägg, förslagsvis	»	3,725,640	
			<u>Summa kronor 29,576,600</u>

Särskilda uppbördsmedel:

1. Bidrag från Stockholms stad	kronor	15,000	
2. Av kommuner och lärare erlagda hyresersättningar och hyror	»	274,000	
3. Avkastning av donationer från kronan m. m.	»	37,600	
4. Av vaktmästare erlagda hyror samt ersättning för bränsle och lyse	»	120,000	
5. Bidrag ur läroverks ljus- och vedkassor till vaktmästarpersonalens avlöning	»	480,000	kronor 926,600
			<u>Nettoutgift kronor 28,650,000;</u>

6. till *Allmänna läroverken*: *Avlöningar* för budgetåret 1942/43 anvisa ett *förslagsanslag* av kronor 28,650,000;

7. till *Kommunala läroverk*: *Understöd åt vissa kommunala gymnasier* för budgetåret 1942/43 anvisa ett *anslag* av kronor 26,000;

Kungl. Maj:ts proposition Nr 176.

8. till *Vissa kostnader för student- och realexamina* för budgetåret 1942/43 anvisa ett *förslagsanslag* av kronor 200,000;

9. å personalförteckningen för de tekniska läroverken från och med budgetåret 1942/43 uppföra ytterligare en lektorstjänst;

10. godkänna följande avlöningsstat för de tekniska läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43:

Avlöningsstat.

Utgifter:

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	kronor	704,000	
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:			
a. Arvoden åt skolläkare	kronor	6,630	
b. Arvoden åt bibliotekarier	»	3,610	
c. Arvoden åt bokförlings- och skrivbiträden åt rektorer . .	»	6,985	17,225
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	»	544,000	
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	»	130,290	
			<u>Summa kronor 1,395,515</u>

Särskilda uppbördsmedel:

Hyror och hyresersättningar m. m. . . .	kronor	24,515
		<u>Nettoutgift kronor 1,371,000;</u>

11. till *Tekniska läroverk: Avlöningar* för budgetåret 1942/43 anvisa ett *förslagsanslag* av . . kronor 1,371,000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Gösta Malmberg.